

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN ÂŞIK VEYSEL'İN ŞİİRLERİ

Sabri YIĞMAN

Danışman

Doç. Dr. Cafer ÖZDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Temmuz, 2019

TELİF HAKKI

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Ek Madde 40 hükümleri çerçevesinde (Ek:22/2/2018-7100/10 md.) “*Lisansüstü tezler yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından gizlilik kararı alınmadıkça, bilime katkı sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından elektronik ortamda erişime açılır.*”

Araştırmacılar tezlerin tamamı veya bir bölümünü yazarın izni olmadan ticari veya mali kazanç amaçlı kullanamaz, yayınlamayaz, dağıtamaz ve kopyalayamaz. Ulusal Tez Merkezi Web Sayfasını kullanan araştırmacılar, tezlerden bilimsel etik ve atıf kuralları çerçevesinde yararlanırlar.

YAZARIN

Adı : Sabri

Soyadı : YIĞMAN

Bölümü : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı – Türkçe Öğretmenliği

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Değerler Eğitimi Açısından Âşık Veysel’in Şiirleri

İngilizce Adı : Aşık Veysel’s Poems In Terms Of Education Of Values

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Sabri YIĞMAN

İmza:

KABUL VE ONAY

Sabri YIĞMAN tarafından hazırlanan “**Değerler Eğitimi Açısından Âşık Veysel’in Şiirleri**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Anabilim Dalı, **Türkçe Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Cafer ÖZDEMİR

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Başkan: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı)

Bu tezin **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Anabilim Dalı, **Türkçe Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Tarihi: __/__/____

Prof. Dr. Ali ERASLAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

(İmza ve Mühür)

Oğlum Ali Kutay'a

TEŞEKKÜRLER

Tez çalışmamı hazırlamada bana yol gösteren yoğun çalışma takvimi içerisinde bilgi ve tecrübeleriyle yanımda olan danıőmanım Doç. Dr. Cafer ÖZDEMİR'e teőekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimimin tüm aőamalarında birçok bilgiyi bana kazandıran ve kendimi geliőtirmemde yardımcı olan Türkçe Eğitimi Bilim Dalı'ndaki bölüm hocalarıma teşekkür ediyorum.

Hayatımın her anında desteğini ve ilgisini esirgemeyen sevgili eőim Nurgül YIğMAN'a ve kendisine ait zamanlardan fedakârlık yapmak zorunda kaldığım oğlum Ali Kutay'a gönülden teşekkür ediyorum.

DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN ÂŞIK VEYSEL'İN ŞİİRLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Sabri YIĞMAN

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temmuz, 2019

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, halk edebiyatının 20. yüzyıldaki en güçlü temsilcilerinden biri olan Âşık Veysel'in şiirlerindeki değerlerin eğitim-öğretim bağlamında tespit edilmesidir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Âşık Veysel'in 181 şiiri incelenmiş ve tespit edilen değerler Spranger'in sınıflandırma sistemine göre tasnif edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre Âşık Veysel'in şiirlerinde tespit edilen değerlerin bilimsel, dinî, politik ve sosyal değerler ağırlıklı olduğu görülmüştür. İnsanların ve toplumların yaşamında önemli yer tutan birçok değeri işlediği belirlenen Âşık Veysel'in şiirlerindeki değerlerin, eğitim-öğretim sürecinde de kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Âşık Veysel, Şiir, Değerler Eğitimi

Sayfa Sayısı : 173

Danışman : Doç. Dr. Cafer ÖZDEMİR

ÂŞIK VEYSEL’S POEMS IN TERMS OF EDUCATION OF VALUES

MS Thesis

Sabri YIĞMAN

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

July, 2019

ABSTRACT

The aim of the study is to determine the value of poems of Aşık Veysel who is one of the most renowned representatives of Turkish folk literature of the 20th century ,and indicate that how these poems can be used in education context. In this study document mining technique which is belong to the qualitative research method, has been used. In the frame of the study we researched all of the Aşık Veysel’s 181 poems with the help of various sources and we sorted out the confirmed information according to the Spranger’s classification system. In regard to the findings of this research, we understood that the values of Aşık Veysel’s poems are mainly based on scientific, religious, political and social issues. Consequently we have the conclusion that the values of Aşık Veysel’s poems which have an important role in people’s and society’s life, can be used in education process.

Key Words : Aşık Veysel, Poem, Education Of Values

Number of Pages :173

Advisor : Assoc. Prof. Dr. Cafer ÖZDEMİR

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI.....	II
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	III
KABUL VE ONAY	IV
TEŞEKKÜRLER	VI
ÖZ.....	VII
ABSTRACT	VIII
İÇİNDEKİLER	IX
TABLolar LİSTESİ.....	XI
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
I. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Problem Cümlesi	3
1.3 Alt Problemler	3
1.4 Sınırlılıklar	4
1.5 Tezin Amacı	4
1.6 Tezin Önemi.....	4
İKİNCİ BÖLÜM	6
II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1 Değer Kavramı	6
2.2 Değerlerin Özellikleri.....	7
2.3 Değerlerin İşlevleri.....	8
2.4 Değerlerin Sınıflandırılması	9
2.4.1 Spranger'in Değer Sınıflandırması	9
2.4.2 Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	10
2.4.3 Schwartz'ın Değer Sınıflandırması	10
2.5 Değerler Eğitimi	12
2.6 Türk Millî Eğitim Sisteminde Değerler.....	15
2.7 Türkçe Eğitimi ve Değerler	18
2.7.1 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programında Değerler	20
2.7.2 2018 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programında Değerler... 21	
2.8 Değerler Eğitiminde Şiirden Yararlanma.....	23
2.9 Âşık Veysel Şatıroğlu	26

2.9.1 Âşık Veysel Şatıroğlu'nun Hayatı	26
2.9.2 Âşık Veysel'in Sanatı.....	32
2.9.3 Âşık Veysel ve Âşıklık Geleneği.....	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	52
III. YÖNTEM.....	52
3.1 Araştırmanın Modeli.....	52
3.2 Evren ve Örneklem	52
3.3 Verilerin Toplanması	53
3.4 Verilerin Değerlendirilmesi.....	53
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	55
IV. BULGULAR.....	55
4.1 Âşık Veysel'in Şiirlerindeki Değerler ve Bu Değerlerin Sınıflandırılmasına İlişkin Bulgular	55
4.1.1 Bilimsel Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar	55
4.1.2 Dinî Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	66
4.1.3 Ekonomik Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar	94
4.1.4 Estetik Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar	100
4.1.5 Politik Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	102
4.1.6 Sosyal Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar	113
4.2 Tespit Edilen Değerlerin Çocuklara Aktarımında Âşık Veysel'in Şiirlerinin Önemi ve Katkısına İlişkin Bulgular	158
4.3 Âşık Veysel'in Şiirlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında Eğitim Öğretim Sürecinde Yararlanılabilesine İlişkin Bulgular.....	158
BEŞİNCİ BÖLÜM	160
V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	160
5.1 Sonuç ve Tartışma	160
5.1.2 Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar.....	160
5.1.3 İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	161
5.1.4 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar	162
5.2 Öneriler	164
KAYNAKÇA	167

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Spranger'in Değer Sınıflandırması.....	9
Tablo 2: Rokeach'ın Değer Sınıflandırması	10
Tablo 3: Schwartz' a Göre Bireysel Değerlerin Sınıflandırılması.....	11

SİMGELER VE KISALTMALAR

KB	Kültür Bakanlığı
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	Türk Dil Kurumu
TDÖP	Türkçe Dersi Öğretim Programı

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

Giriş bölümünde tezin problem durumu, problem cümlesi, alt problemler ve varsayımlar açıklanmış ayrıca tezin amacı ve önemi üzerinde durulmuştur.

1.1 Problem Durumu

Toplumların ayakta kalıp kendine ait karakteristik özelliklerini sürdürebilmesinde sahip olduğu değerler çok önemlidir. Değerlerini koruyamayıp yeni nesillere aktaramayan toplumlar, önce karakterlerini sonra da kimliklerini kaybetmişlerdir. Yaman'a (2012) göre kitleleri yığın veya grup olmaktan kurtaran, onları kaynaştıran öğeler; ortak duygu, düşünce ve değerlerdir ve değerler bir kalabalığı toplum yapan önemli ölçütlerden biridir.

Kitleleri toplum yapma özelliğine sahip olan değerler, toplumlar arasında benzerlikler gösterebileceği gibi farklılıklar da arz edebilmektedir. Söz gelimi Batı medeniyeti ile Doğu medeniyetinin; Hristiyanlığın, Museviliğin ile İslamiyet'in değerlerinin birbirinden farklı olması gibi. Tabii ki değerler medeniyet, dinî inanç ve yaşayış tarzına göre değişiklik gösterse de önemli olan bu noktada milletlerin kendi değerlerini koruyup yaşatmasıdır.

Türk toplumu incelendiğinde ise toplumun sevgi, hoşgörü, çalışkanlık, misafirperverlik, Allah inancı, şükür, kader, vatan sevgisi gibi daha da çoğaltılabilecek değerlere sahip olduğu görülmektedir. Bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması meselesi artık Türk toplumu için de çok önemli hâle gelmiştir. "Günümüzde, dünya ülkelerinin birçoğunda ve Türkiye'de insanî değerlerde ciddi aşınmalar gözlenmektedir" (Yaman, 2012, s. 15). Çünkü teknolojinin ilerleyip gelişmesi maalesef değerlerin yaşatılmasını olumsuz etkilemeye başlamıştır.

Yeni yetişen gençler birçok değerden bihaber büyümekte, ne kendileriyle ne de çevresindekilerle mutluluğu yakalayabilmektedir. Aslında bireylerin mutlu bir insan

olabilmesinin şartlarından biri de insani bazı değerleri benimsemesinde gizlidir. Kişiler için bu noktada aile, okul ve toplum gibi üzerinde durulması gereken kavramlar devreye girmektedir. Aydın ve Gürler (2012), çocuklara değerlerin öğretilmesinde anne ve baba ile öğretmenlerin önemli rolleri olduğunu aktararak bu hususa değinmiştir.

Bireylerin değerleri ilk olarak öğrenmeye başladığı yer ise Türk toplumu için çok önemli bir yere sahip olan aile kurumudur. Ulusoy ve Dilmaç (2012), çocukların ve gençlerin mutlu ve sağlıklı bireyler olarak yetişmesi için ailenin yerinin inkâr edilemeyeceğini dile getirerek ailenin önemini vurgulamışlardır. Bununla birlikte bireyin ailede başlayan değerleri öğrenme süreci, okul ve yaşadığı çevre ile devam etmektedir. Aydın ve Gürler (2012) ise değerleri içeren kültürün aktarımında öncelikle aile sonra da planlı bir şekilde eğitim kurumları, uzak ve yakın çevrenin geldiğini düşünmektedir.

Bireylere değer kazandırmada ne ailenin ne de okulun tek başına yeterli olmayacağı, bu iki önemli kurumun hep yan yana olması gerektiği de artık anlaşılmıştır. Sürecin içine okul kurumu da girince değerlerin eğitimi, öğretimi ve geleceğe aktarımı kavramlarının ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur.

MEB değerlerin eğitimi ve öğretiminin öneminin farkına varmıştır. Okullarda değerlerin sistemli bir şekilde aktarılıp öğretilmesi amacıyla bazı çalışmalar yapılmıştır. Yaman (2012), 2010 yılında okullarda değerler eğitiminin nasıl yürütüleceğine ilişkin yayımlanan bir genelgede bakanlığın değerleri 2003 yılından itibaren geliştirilen öğretim programlarına yansıttığını ve uygulamaya konulan programların temel öğeleri arasında değerlere de yer verdiğini belirtmiştir. Bununla birlikte 2015 yılında çıkan ve 2018’de güncellenen son öğretim programının genel amaçları arasında da millî, manevî ve evrensel değerlerin çocuklara kazandırılması gibi doğrudan değerlerle ilgili amaçlar yer almıştır.

Değerlerin belirli bir program çerçevesinde çocuklara benimsetilmesinin yolu ise derslerde değerlerle ilgili kazanımlara yer verilmesi ve değerleri içeren eserlerin kullanılmasından geçmektedir. Bu noktada değerlerin eğitiminde edebî eserlerden yararlanmanın da faydalı sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

Özellikle öğrencilerin okuma ve yazmayı öğrendikleri Türkçe derslerinde, metinleri okuyarak o metinlerden doğruyu, yanlış; iyiyi, güzeli; sevgiyi, saygıyı edinebileceği aşikârdır. Sınar (2006), çocuğun dinleyerek veya okuyarak kendisini tanıyacağını bunun yanında korku, kıskançlık, öfke, nefret gibi duyguların verdiği zararları görerek bu duyguları kontrol etmesi gerektiğini, dinlediklerinden veya okuduklarından öğrendiğini söyleyerek aslında metinlerin bu konuda ne derece önemli olduğunu belirtmiştir.

Edebî eserlerin en dikkat çekici türlerinden olan şiirler ise çocukların gelişiminde ayrı bir öneme sahiptir. Şiirin, çocuklarda sağlıklı dil gelişimini, konuşma-dinleme eğitiminin verimli olmasını ve yaratıcı düşüncenin ortaya çıkmasını sağlayan önemli etkenlerden olduğu bilinmektedir. Bu bilgilerden yola çıkılarak çocukların en sevdiği metin türlerinden olan şiirlerin hem kısa hem de etkileyici olması değerlerin eğitiminde şiirlerden daha fazla yararlanılabileceğini akla getirmektedir.

Âşık Veysel de 20. yüzyılda yaşamış ve edebiyatımıza önemli şiirler kazandıran bir halk ozanıdır. Söylediği şiirlerinde hep iyilik, çalışkanlık, sevgi, dürüstlük, vatan sevgisi gibi birçok değeri yüceltmış; kötülüğü, sahtekârlığı, saygısızlığı, cehaleti yermiştir. Veysel'in şiirlerini okuyan çocukların bu noktadan yola çıkılarak hem millî hem de evrensel değerleri kazanabileceği öngörülmüştür. "Veysel gibi âşıkların eğitimde kullanılacak tarzda yazılmış şiirlerinden örneklerle öğrencilere hem şiir sevgisi kazandırılabilir hem de şiirlerin eğitici niteliklerinden yararlanılabilir" (Kara ve Tören, 2011, s. 142). Bu nedenle şairin şiirlerinin değerler eğitimi açısından araştırılmasının isabetli olacağı düşünülmüştür.

1.2 Problem Cümlesi

Âşık Veysel'in şiirlerinde yer verilen değerler nelerdir ve bu değerlerin çocuklara aktarımında Âşık Veysel'in şiirlerinin önemi ve katkısı nedir?

1.3 Alt Problemler

1. Âşık Veysel'in şiirlerinde bulunan değerler nelerdir ve bu değerlerin sınıflandırılması nasıldır?
2. Tespit edilen değerlerin çocuklara aktarımında Âşık Veysel'in şiirlerinin önemi ve katkısı nedir?

3. Âşık Veysel'in şiirlerinden değerler eğitimi bağlamında eğitim-öğretim sürecinde nasıl yararlanılabilir?

1.4 Sınırlılıklar

1. Araştırmadaki bulgular, Doğan Kaya'nın Âşık Veysel ve Ümit Yaşar Oğuzcan'ın Dostlar Beni Hatırlarsın Âşık Veysel Hayatı ve Bütün Şiirleri adlı eserlerinde yer alan 181 şiiri incelenerek elde edilmiştir.
2. Âşık Veysel'in şiirlerinde tespit edilen değerler Spranger'in değer sınıflandırma sistemiyle sınırlıdır.

1.5 Tezin Amacı

Bu çalışmada âşık edebiyatımızın 20. yüzyıldaki en güçlü temsilcilerinden olan Âşık Veysel Şatıroğlu'nun şiirlerindeki değerlerin tespit edilmesi ve tespit edilen değerlerin Spranger'in sınıflandırma sistemine göre tasnif edilmesi amaçlanmıştır. O bir âşık olarak halkın değerlerini eserlerinde başarıyla işlemiş ve bunların gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamıştır. Bu değerlerin neler olduğu şiirlerinde ne ölçüde ve nasıl yansıtıldığı incelenmiş ve eğitim öğretim faaliyetlerinde kullanımına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur.

1.6 Tezin Önemi

Milletler, kültürlerinin yaşaması için değerlerini yeni nesillere aktarmayı amaçlayan sosyal yapılarıdır. Günümüzde yaşanan bilimsel gelişmeler, değerlerin nesillere aktarılma sürecini olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Böyle bir tablonun ortaya çıkması değerlerin belirli programlar ve hedeflerle daha sistemli bir şekilde kuşaklara aktarılmasını gündeme getirmiştir. Ulusoy ve Dilmaç (2012) da yapılacak olan programlar sayesinde çocukların tutumlarının ve kişiliğinin oluşacağını, toplumsal değerler sisteminin çocuga aktarılmasının onu sosyalleştireceğini dile getirmiştir.

Bayram (2012) ise Türk toplumunda değerler eğitiminde esas alınması gerekenin Batı değerlerinden ziyade kendi değerlerimiz olması gerektiğini aktarmıştır. Bu noktada da Türk milleti, kendine ait değerlerini ancak kendi içinden yetiştirdiği önemli kişilerin davranışlarının örnek alınmasıyla ve ortaya konulan millî eserlerin gelecek nesillere tanıtılıp benimsetilmesiyle yaşatacaktır.

Bütün bu bilgiler ışığında çocuklara değerleri aktarmanın ne kadar gerekli bir eylem olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada çocuklara değerler kazandırılırken örnek davranışların yanında edebî eserlerin de kullanılabilceği bir gerçektir. Edebî eserlerin kullanılarak içerdiği değerlerin okul ortamında çocuklara kazandırılması onlar için hem daha eğlenceli hem de daha faydalı olacaktır. Sınar (2007), bu hususta iyilik, dürüstlük, yardımseverlik, paylaşma, hoşgörü, özveri gibi pek çok değer ve davranışın edebî eserler vasıtasıyla kazanıldığını aktarmıştır. Bu tarzdaki metinlerin çoğunlukla yer aldığı derslerden birisi de Türkçe dersidir.

Özellikle çocuklar tarafından çok sevilen, coşku ve heyecanı dile getiren metinlerden olan şiirlerin kısa, öz ve etkileyici olması değerlerin nesillere aktarılmasını daha da kolaylaştıracaktır. Nitekim çocuklar şiiri okuyup ezberlerken hem eğlenecek hem öğrenecek; bu sayede metindeki duyguları, değerleri daha fazla içselleştirecektir.

Âşık Veysel de edebiyatımızda son dönemlerde yaşamış olan halk ozanı kimliğine sahip önemli bir şairdir. Şiirlerinde işlediği duygular, konular, öğütler değerler bakımından oldukça zengin bir hazine olarak karşımızda durmaktadır. Veysel bir şiirinde “Aldanma cahilin kuru lafına/ Kültürsüz insanın küle yalandır ...” (Kaya, 2011, s. 300) derken gençlere iyiyi, güzeli, sevgiyi, saygıyı, doğruluğu, dürüstlüğü, çalışkanlığı anlatıp; kötülükten, cahillikten, sahtekârlıktan uzak durulması gerektiğini dile getirmiştir. Bunun gibi örnek verilebilecek birçok dizesi mevcuttur. Aynı zamanda Âşık Veysel’in kullandığı dilin sade ve anlaşılır olması, Türkçenin edebî niteliklerini yansıtması da şiirlerinin değerler eğitimi bağlamında kullanılabilceğini gösteren verilerdendir. Bu nedenle çalışmamızda Âşık Veysel’in şiirleri değerler bağlamında irdelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde değerlerin eğitimi bağlamında değer kavramı, değerlerin özellikleri, işlevleri ve sınıflandırılması yanında Türk millî eğitim sisteminde değerler ve Türkçe eğitimi ile değerlerin birbiriyle ilişkisi ele alınmıştır. Devamında Âşık Veysel'in hayatı, sanatı üzerine bilgi verilmiştir. Son olarak da Âşık Veysel'in âşıklık geleneği içerisindeki yerinden bahsedilmiştir.

2.1 Değer Kavramı

Değer; psikoloji, felsefe, ekonomi, sosyoloji gibi birçok alanda kullanılan bir kavramdır. Değer kavramına her disiplin, kendi açısından bakmış ve ona göre değer kavramını açıklamaya çalışmıştır. Bu nedenle değer üzerinde fikir birliğine varılmış tek bir tanımdan bahsetmek mümkün değildir. Sözlük anlamına bakıldığında da değer, “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (TDK, 2011, s. 607) olarak tanımlanmıştır. Doğu medeniyetinde *âdâb-ı muaşeret* olarak bilinen değer kavramı Bilgin'in (1995) tespitlerine göre batıda ilk kez 1918'de Znaniecki tarafından kullanılmış ve değerli olmak ya da güçlü olmak anlamına gelen Latince *valere* kelimesinden ortaya çıkmıştır.

Ulusoy ve Dilmaç (2012) değeri; bir sosyal yapının varlık, birlik, işleyiş ve devamının sebebi olarak kabul eden korunmaya çalışılan inanışlar olarak tanımlamıştır. Aydın ve Gürler'e (2012) göre değer, olanla olması gereken ayrımını içeren ölçü ve sosyal bilimlerin hemen her alanında üzerinde önemle durulan bir kavramdır. Güngör (1998) değeri, bir şeyin arzu edilebilecek veya edilemeyecek olması yönündeki inançlar olarak tanımlarken; Kuçuradi (1998) de değeri tarif ederken insanla ve insanın başarılarıyla ilgili olan bir olgu olmasına dikkat çekmiştir.

Köylü (2016), değer kavramının inanç, yargı, amaç, hedef, tercih, tutum ve davranış kavramları ile ilişkisi olduğunu söylemiş ve aynı zamanda kişilerin tercihlerinde değerleri birer filtre görevi gören bir süzgece benzetmiştir.

Rokeach'e göre değer, "Kişisel ya da toplumsal olarak zıt ya da 12 farklı bir davranış biçimi veya yaşam amacına karşı tercih edilen, belirli bir davranış biçimi ya da yaşam amacı şeklindeki kalıcı inançtır" (aktaran, Bilgin, 1995, s. 83).

Kızılcelik ve Erjem (1994) değer kavramını, bir sosyal grubun veya toplumun kendi devamını sağlamak için doğru ve gerekli oldukları kabul edilen; ortak duygu, düşünce, amaç ve menfaatini yansıtan ahlâki ilke veya inançlar olarak tarif etmişlerdir. Yaman (2012) da değeri, kişilerin birey, varlık, olay, durum karşısındaki duyarlılıkları olarak ifade etmiştir.

Değer kavramını anlatan daha birçok tanım bulmak mümkündür. Genel olarak bakıldığında ise bazı yazarlar değeri, olması gereken davranışlar olarak görmüş bazıları da toplumun devamını sağlayacak olan olgular şeklinde aktarmışlardır. Bu nedenle değeri tanımlarken onu tek bir kalıba sokmak mümkün olmamıştır. O yüzden birçok alanla doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkisi olan değer aslında insanı diğer varlıklardan ayıran, buna bağlı olarak da insanların davranışlarına şekil veren, bireyleri bir araya getiren kültürel unsurlar ve inançlar bütünü olarak tanımlanabilir.

2.2 Değerlerin Özellikleri

Çeşitli şekillerde tanımlanan değer kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için bu kavramın özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu hususta birçok araştırmacı değerlerin özellikleri üzerine çalışmalar yapmışlardır.

Değerler konusunda araştırma yapan Schwartz ve Bilsky ise değerlerin özelliklerini maddeler hâlinde toplamıştır. Schwartz ve Bilsky (aktaran Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000) bu maddelerde değerlerin birer inanç biçimi olarak, bireylerin amaçlarına ulaşmak için edindikleri davranış biçimi ve özgül eylem olduğunu belirtmiş ve bunun yanında değerlerin davranışların değişimini sağlayabilen, taşıdıkları değere göre kendi aralarında sıralanıp aynı zamanda değişime de açık olabilen bir yapıda bulunduğunu dile getirmiştir.

Ulusoy ve Dilmaç (2012) ise değerlerin insanı insan yapan, insanı diğer canlılardan ayıran ve insanların davranışlarına yön verebilecek güçte özelliklerinin olduğuna dikkat çekmiştir.

Özensel (2003) de kendine ait değerleri olan ekonomi, siyaset, aile, hukuk, eğitim, din gibi temel kurumların işleyişinin birbirinden bağımsız düşünülmesinin olanaksız olduğunu ve değerlerin de birbirinden bağımsız düşünülmesinin mümkün olmayacağını söyleyerek değerlerin birbiriyle ilişkili olma özelliğine değinmiştir.

Değerlerin durağan olmayıp değişime açık olduklarını, köklü inançların birikiminden meydana geldiklerini, kültürün devamını sağlayıp hayatın düzenlenmesine yardımcı olduklarını, kişilerin toplumdaki sosyal rollerini belirlemede de birer ölçüt olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür. Fakat değişime açık olmaları onların tamamen değiştikleri anlamına gelmez. Ana iskeleti korudukları, detayların değişime uğrayabileceği söylenebilir.

2.3 Değerlerin İşlevleri

“Birey, toplum ve insanlığın varlığı, gelişmesi değerlere ve onların gerçekleşmesine bağlıdır. İnsanları bir arada tutan etkenler, sahip oldukları değerlerdir” (Aydın ve Gürler, 2012, s. 5). Bu açıdan toplumların ve kültürlerin birlik ve beraberliğini sağlayan en önemli unsurlardan olan değerlerin işlevlerinin ne denli kapsamlı olduğu gerçeği bu konunun araştırılması ihtiyacını doğurmuştur. Birçok araştırmacı da değerlerin işlevlerine ilişkin farklı tespitlerde bulunmuşlardır. Rokeach (aktaran Akbaş, 2004) değerlerin, davranışların standardının belirlenmesini kolaylaştıran, bireyin karar vermesini ve yaşadığı çatışmaları çözmesini sağlayan, tek başına değil de birlikte olunca daha faydalı olabileceğini düşündüğü üç farklı işlevinin bulunduğunu aktarmıştır.

Akbaş (2004), bu konudaki düşüncesini “Değerler bireyin toplum içindeki davranışlarını belirler. Değerler sayesinde insanlar inanç, tutum ve eylemlerini akıl süzgecinden geçirirler ve toplumsal alanda kabul edilmezlik sonucundaki benlik zedelenmesini engellerler” (s. 46) diyerek ifade etmiştir. Yazıcı (2006) da buna paralel olarak, “Değerler, bireyin kendisini, toplumun ise bireyi kontrol etmesini sağlar” (s. 499) şeklinde ifade ederek değerlerin işlevlerine dikkat çekmiştir.

Fichter (aktaran Ulusoy ve Dilmaç, 2012) da sosyal değerlerin işlevlerini ayrıntılı bir şekilde açıklamıştır. Ona göre değerler bireylerin sosyal statülerinin belirlenmesinde, kişilerin dikkatinin yararlı ve önemli işler üzerine yoğunlaştırılmasında, ideal

düşünme ve davranışların ortaya çıkarılmasında, sosyal kontrolün sağlanmasında ve toplumdaki sosyal dayanışmanın arttırılmasında çok büyük rol oynamaktadır.

İşlevler olarak değer kavramına bakıldığında hem bireyin hem toplumun yaşam biçimini ve davranış kalıplarını belirleyen, yazılı ve sözlü toplumsal kurallara temel teşkil eden yanı öne çıkmaktadır. Bu yönü de değerlerin sosyal yaşam için ne denli faydalı ve önemli olduğunu göstermektedir.

2.4 Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler çeşitli bilim adamları tarafından farklı şekillerde tasnif edilmiştir. Araştırmacılar kendi tespitlerine göre değişik tipte sınıflandırmalar yapmışlardır. Bu bölümde en çok kabul gören üç sınıflandırma üzerinde durulmuştur. Bu çalışma ise Spranger'in altı ana başlıktan oluşan değer sınıflandırması esas alınarak yapılmıştır.

2.4.1 Spranger'in Değer Sınıflandırması

Spranger değerleri bilimsel, ekonomik, estetik, sosyal, politik ve dinî değerler olmak üzere altı grupta sınıflandırmıştır. Alman Psikolog Spranger tarafından yapılan değer sınıflandırması Tablo 1'de belirtmiştir (aktaran Aydın ve Gürler, 2012, s. 10).

Tablo 1: Spranger'in Değer Sınıflandırması

Değer Grupları	Değere Sahip Olan Kişinin Özellikleri
Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Finansal amaçları ve araçları kapsar. Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değer	Deneyimler, tercihler ve kabulleri kapsar. Simetri, uyum ve forma önem verir. Sanatın toplum için bir zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal Değer	Toplumsal, bireysel ilişkiler ve bu ilişkilerde yönelimleri kapsar. Başkalarını sevme, yardım etme, bencil olmama esastır.

Politik Değer	Güç, liderlik, yetkinlik ve benzeri değerleri kapsar. Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dinî Değer	Dünya, evren hakkındaki genel inançlara dair değerleri kapsar. Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Din uğrunda dünyevi hazları feda eder.

2.4.2 Rokeach'ın Değer Sınıflandırması

Rokeach değerleri amaç (gaye) değerler ve araç (vasıta) değerler olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Rokeach'ın değer sınıflandırması Tablo 2'de verilmiştir (aktaran Aydın ve Gürler, 2012, s. 12).

Tablo 2: Rokeach'ın Değer Sınıflandırması

Değer Grupları	Değerler
Amaç Değerler	Aile güvenliği, barış içinde bir dünya, başarılı olma, bilgelik, dinî olgunluk, eşitlik, gerçek dostluk, güzellikler dünyası, heyecan verici bir hayat, iç huzur, mutluluk, kendine saygı, gerek dostluk, özgürlük, rahat bir hayat, sosyal kabul, ulusal güvenlik, zevk.
Araç Değerler	Bağımsız olma, bağışlayıcılık, cesaret, dürüstlük, entelektüellik, geniş görüşlülük, hırslılık, itaatkârlık, kendini kontrol etme, kibarlık, kendine hâkim olma, mantıklılık, neşelilik, sevecenlik, sorumluluk sahibi olma, temizlik, yardımseverlik, yaratıcılık.

2.4.3 Schwartz'ın Değer Sınıflandırması

“Schwartz, Rokeach'ın belirlediği değerler üzerinde bazı değişiklikler yaparak Rokeach'ın belirlediği 18 gaye ve 18 vasıta değerini 10 temel değer tipinde kullanmıştır” (Ulusoy ve Dilmaç, 2012, s. 28). Schwartz'ın değer sınıflandırması Tablo 3'te gösterilmiştir (aktaran Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000, s. 61).

Tablo 3: Schwartz' a Göre Bireysel Değerlerin Sınıflandırılması

Açıklama	Değerler	Kaynaklar
Güç: Toplumsal konum insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü.	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümü koruyabilmek (insanlar tarafından benimsenmek).	Etkileşim Grup
Başarı: Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi.	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak (zeki olmak).	Etkileşim Grup
Hazcılık: Bireysel zevke, hazza yönelim.	Zevk, hayattan tat almak	Organizma
Uyarılım: Heyecan ve yenilik arayışı.	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.	Organizma
Özyönelim: Düşünce ve eylemde bağımsızlık.	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak (kendisine saygısı olmak).	Organizma Etkileşim
Evrensellik: Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek.	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak (iç uyum).	Grup Organizma
İyilikseverlik: Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme.	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak (gerçek arkadaşlık, olgun sevgi,	Organizma Etkileşim

	manevî bir hayat, anlamlı bir hayat).	Grup
Geleneksellik: Kültürel ya da dinî töre ve fikirlere saygı ve bağlılık.	Alçakgönüllü olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak (dünyevî işlerden el ayak çekmek).	Grup
Uyma: Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması.	Kibarlık, itaatkâr olmak, babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek.	Etkileşim Grup
Güvenlik: Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği.	Millî güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliliği, iyiliğe karşılık vermek (bağlılık duygusu, sağlıklı olmak).	Organizma Etkileşim Grup

2.5 Değerler Eğitimi

Değer, sosyal hayatta bireylere yön gösteren, yaşama anlam katıp insana bir kimlik kazandıran yapıdır. Değerlerin toplumlar arasında farklılık gösteren yanları olduğu gibi genel anlamda evrensel oldukları söylenebilir. Değişen sadece toplumlar arasında uygulanışı ya da o değerın anlayış biçimidir. Ailesini seven, barış yanlısı, çevre bilinci ve doğa sevgisine sahip, millî kültürüne bağlı, vatansever, dinî ve ahlaki öğelere hâkim, dürüstlüğün ve dayanışmanın bilincinde; özetle değerleri yaşayan insan olma anlayışında olan kişiler ancak değerler eğitimi ile sahip olacaktır.

Değerler eğitimi sadece bireyler için değil toplumlar için de önemlidir. Çünkü “Değerler eğitimi toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Toplum içinde yaşayan insanları değerler ve yasalar bir arada tutar” (Aydın ve Gürler, 2012,

s. 27). Toplumların sağlıklı bir şekilde yaşayabilmesinin temel şartlarından biri de zaten değerlerin korunması ve bireylere öğretilmesidir. Bu noktadan bakıldığında değerler eğitimi aslında değerlerin bireylere aktarılması sürecidir.

Değerlerin bireylere benimsetilmesi onların karakterlerini, yaşadıkları bir olay ya da durum karşısındaki tutum ve davranışlarının şekillenmesini ve aynı zamanda yaşadıkları topluma olumlu katkılar vermesini de sağlayacaktır. Bu bağlamda, Yaman'a (2012) göre değerler bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını belirlemektedir. İşte bireyin belli başlı değerlerin farkına varmasını ve gerekli değerleri kazanma/kazandırma sürecini de değerler eğitimi olarak tanımlamak mümkündür.

Kirschenbaum (aktaran Ulusoy ve Dilmaç, 2014) da bu noktada değer eğitiminin insanların karakterli, hayatından memnun bir yaşam sürmesini sağlamak ve insanlar ve diğer yaşam grupları için şefkat ve iyilik istemek üzere iki ana amacı olduğunu dile getirmiştir.

Bireylerin değerlerin eğitimine başladığı yer ise ailedir. "Çocuk ilk değerler eğitimini aileden alır ki bu eğitim kişilik gelişiminin, değer oluşumu ve toplumsallaşmanın temelini atıldığı kritik dönemlere rast gelir" (Aydın ve Gürler, 2012, s. 27). Toplumsallaşmanın temelini atıldığı bu dönemde çocuklar aile sayesinde değerleri tanıyıp öğrenerek hayata hazırlanmaktadırlar. Özbudun (1986), aile ve değerler eğitimi ilişkisi hakkında ailenin en önemli sosyalleştirici kurumlardan biri olduğunu ve toplumunun genel değerlerinin çocuklara ve gençlere ilkin aile kanalıyla öğretildiğini düşünmektedir.

Doğu medeniyeti *âdâb-ı muaşeret* olarak bilinen değer kavramını ve değerlerin eğitimini Batı medeniyetinden daha önce kullanılmıştır. Bu kavramların önemini kavrayan bu medeniyet, bireylerin ve toplumların değerlerini sahiplenip benimsemesi için Nasihatname, Marifetname, Pendname ve Kıyafetname gibi eserler vücuda getirmiştir.

Değerler eğitiminin Batı medeniyetindeki tarihçesine bakılacak olursa çok eskilere dayanmayıp yeni bir kavram olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Demircioğlu ve Tokdemir (2008) değerler eğitimi kavramının, 1920'li yıllarda Amerika'da karakter

eğitimi adı altında yapılan çalışmalara dayandığını aktarmıştır. Aynı zamanda esas olarak değerler eğitimiyle ilgili çalışmaların Demircioğlu ve Tokdemir (2008) 1970’li yılların ortalarından itibaren çıktığını ve bu alanda Rokeach, Simon, How, Raths, Harmin, Kirschenbaum, Kohlberg gibi önemli kişilerin ön planda olduğunu dile getirmiştir.

Son dönemde yaşanan teknolojik gelişmelerin insanların üzerinde yarattığı olumsuz etkiler ve küreselleşme sonucu sosyalleşme azaldığından insan ve toplum için önemli değerler de gittikçe zayıflamaya başlamıştır. Bu durum insanlık için büyük bir tehlikedir. Bu tehlikeden dolayı artık değerlerin eğitimi ve gelecek nesillere aktarımı konusu âdeta bir zorunluluk hâline gelmiştir. Aydın ve Gürler (2012) de toplumsal düzenin sağlanmasında önemli bir yere sahip olan değerlerin yasalarla beraber toplumu bir arada tuttuğuna ve sadece yasalarla toplumsal hayatın düzenli gitmeyeceğine inandığından ortak değerlerin, gelenek göreneklerin birleştirici gücüne ihtiyaç olduğunu dile getirmiştir.

Değerlerin öğretilmesinin ve eğitilmesinin ise rastgele yöntemlerle gerçekleştirilemeyeceği çok açıktır. Belirli bir plan ve programa dayanmayan uygulamalarla amaca ulaşılamamakta; dahası istenmedik sonuçlar ortaya çıkabilmektedir. “Eğitim kurumlarında öğrencilerin düzeylerine ve ilgilerine göre değerler eğitiminin programlanması, tartışılması aklın süzgecinden geçirilmesi önemlidir” (ağlayan, 2013, s. 95).

Dünyanın çeşitli ülkelerinde değer eğitimine ilişkin uygulamalar yapılmaktadır. Australian Government Department of Education Science and Training (aktaran Ulusoy ve Dilmaç, 2014) adlı kuruluşun 2005 yılında Avustralya’da yaptığı çalışmada öğrencilere özgürlük, dürüstlük, güvenilirlik, saygı, sorumluluk gibi değerlerin benimsetilmesi, öğrencilerin kendilerini keşfetmelerinin sağlanması ve okulun toplumun değerlerine açık olması, okul personeli-ğrenci-aile ilişkisinin kuvvetlendirilmesi ile uygulanan yaklaşımların ve hedeflenen sonuçları karşılayıp karşılamadığının kontrol edilmesi gibi hedeflerin yer alması dikkat çekmektedir.

“Son yıllarda ülkemizde de değerler eğitimi önemsenmekte, değerlerin çocuklara nasıl aktarılacağı konusunda çalışmalar yapılmaktadır” (Aydın ve Gürler, 2012, s. 46). Bu hususta okullarda uygulanacak programların niteliği, yöntemleri ve amaçları

önem taşımaktadır. Hökeleli'ye (2013) göre okul programları, her öğrencinin kendini tanıyıp ailesini, ulusunu, vatanını sevmesine imkân tanıyacak biçimde düzenlenmeli ve sanatsal, felsefi, bilimsel etkinliklere yer verirken insan ve diğer varlıkları aşağılayıcı sıfatlardan arınık olmalıdır.

Yaman (2012) okullarda uygulanan öğretme etkinliklerinin yanında, verilen bilgileri davranışa dönüştüren, kişilik ve karakter eğitimi başta olmak üzere eğitim kavramını ve etkinliklerini öne çıkarmanın büyük faydası olacağını söyleyerek değerler eğitimi ile ilgili uygulama önerilerinde bulunmuş ve eğitim ile kişilik-karakter eğitimi ilişkilendirmiştir.

Yapılan araştırmalar neticesinde değerlerin bireylere belirli bir plan-program çerçevesinde aktarılması, hedeflenen başarıya ulaşılması için önemlidir. Bu nedenle son yıllarda Türkiye'de değer eğitimi çalışmaları hız kazanmıştır. 18. Millî Eğitim Şûrasında değerler eğitimi ile ilgili kararlar alınmaya başlanmıştır. 19. Millî Eğitim Şûrasında da ortaokullar için alınan kararlar arasında "Değerler eğitimine öğretim programlarında etkin bir şekilde sarmallık anlayışla yer verilmesi" (MEB, 2014, s. 2) gibi tavsiye kararları bu noktada önemlidir. Değerler eğitiminin devlet politikası hâline getirilmesi de bu eğitimin başarıya ulaşmasında önemli katkı sağlayacaktır.

2.6 Türk Millî Eğitim Sisteminde Değerler

Değerler eğitiminin başlangıcında aile varken devamında bu sorumluluğu eğitim kurumları üstlenmiştir. Çünkü çocuğun ailesinden sonra çevresinin olduğu, sosyalleşip toplumla kaynaştığı yer okuldur.

Hökeleli ve Gündüz'e (2007) göre okullar ailede kazanılan değerlerin pekiştirileceği yerdir. Aynı zamanda kişiye kazandırılmak istenen değerler okul çatısı altında sosyal öğrenme yoluyla daha kolay aktarılır.

Eğitim kurumları devletlerin kendi kanunları, değerleri ve amaçları çerçevesinde öğrenciler yetiştirmektedir. Türk Millî Eğitim Temel Kanunu'nda da ilk, orta, yükseköğretim kurumları yönetmeliklerinde, ders programlarında değerler bazen açıkça bazen de örtük bir biçimde yer almaktadır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan Millî Eğitimin Genel Amaçları'nı bu bağlamda değerlendirmek gerekmektedir. Millî Eğitim Temel Kanunu'nda (1973) yer alan ve değerleri içeren

genel amaçlara bakıldığında bireylerin Türk Milletinin millî, ahlâki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, kişiler olarak yetiştirilmesi amaçlanmıştır.

Millî Eğitim Temel Kanunu'ndaki (1973) genel amaçlarına bakıldığında *sevgi, saygı, hürriyet, ilim irfan sahibi olma, üretici düşünme, dayanışma, sorumluluk* gibi değerlerin yanında Türk millî eğitiminin temel ilkelerinden *demokrasi, bilimsellik, dayanışma, eşitlik* kavramlarının da değerlerle ilişkili olduğu görülür. Tüm bu amaçlara ve ilkelere bakıldığında olumlu değerlere sahip olan bireyler yetiştirmenin Türk eğitim sisteminin en önemli amaçlarından olduğu aşikârdır.

Değerlerin öğretimi konusu kendi hâline bırakılabilecek bir konu da olmadığından bir plan, program, hedef çerçevesinde düzenlenmeli ve uygulanmaya konulmalıdır. Onun için okullardaki programların değerler eğitiminin her kademeye uygun ve dersin içine yerleştirilecek şekilde hazırlanması gerekmektedir.

Bu doğrultuda Türkiye'deki eğitim-öğretim programı 2005 yılında yenilenmiştir. Aydın ve Gürler (2012), 2005 yılındaki değişikliklerle eğitim-öğretim programının yapılandırmacı, tematik, öğrenci merkezli ve aktiflik ilkesine göre düzenlendiğini belirterek bu anlayışla beraber değerler eğitiminde telkiden farklı olarak değer açıklama, değer analizi ve ahlaki muhakeme yaklaşımlarının ifade edilir olduğunu dile getirmiştir.

Türkiye'de değerlerin eğitimi konusu, sadece eğitim-öğretim programlarında değil yapılan millî eğitim şûralarında tartışılan ve üzerinde konuşulan bir mevzu hâline dönüşmüştür. Nitekim 2010 yılında yapılan 18. Millî Eğitim Şûrası'nda değerler eğitimi, *Spor, Sanat, Beceri ve Değerler Eğitimi* başlığı altında gündeme alınmıştır (MEB, 2010). Bu başlıktaki maddelerde değerlerin ulusal ve evrensel değerlerle birlikte düşünülmesi, bazı değer farklılıklarının zenginlik olduğu bilincinin kavratılması, değer eğitiminin okul öncesinden başlayarak eğitimin tüm kademelerinde yer alması gerektiği ve bu bağlamda okul-aile-çevre işbirliğinin sağlanması gibi kararlar alınmıştır (MEB, 2010). Bununla birlikte medya ve değerler eğitimi ilişkisi konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik çalışmalara yer

verilmesi, değerler eğitimi açısından örnek davranışlar sergileyen öğrencilerin ödüllendirilmesi, öğretmenlerin değer eğitimi konusunda yetiştirilmesi ve kullanabilecekleri materyallerin geliştirilmesi de şurada alınan karar arasındadır (MEB, 2010).

Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2010 yılında değerler eğitiminin okullarda nasıl yürütüleceğine dair bir genelge yayımlamıştır. Yaman (2012), bu genelgede küreselleşmeyle birlikte değerlerin toplumsal yaşam içinde öneminin azaldığına dikkat çekildiğini, öğretmenlerin programdaki değerlerin öğrenciye kazandırılması hususunda nc rol oynaması gerektiği ifadelerinin geçtiğini belirtmiştir.

Genelgenin ekine konulan bir yazıyla da değerler eğitimi konusunda alt sınıflara bazı etkinlikler önerilmiştir. Yaman (2012), genelgenin ekinde iyilik, doğruluk, hoşgörü konulu mektupların yazdırılması, değerlerimizin gelişimine hizmet etmiş şahsiyetler-fikir insanların araştırılması ve sınıfla paylaşılması, toplum hizmeti çalışmalarının yapılması, değerleri konu edinen resim, müzik, kompozisyon şiir, öykü, tiyatro, konser, panel, açık oturum etkinliklerinin düzenlenmesi gibi önerilerinin yer aldığını aktarmıştır.

2014 yılında yapılan 19. Milli Eğitim şurası'nda da değerler eğitimi konusu ön plana çıkmıştır. şurada, artık okul öncesi eğitim programında da değerler eğitimine yer verilmesi ve ortaokullarda sarmallık anlayışıyla değerler eğitiminin ğretim programlarında yer alması gerektiği kararlaştırılmıştır (MEB, 2014).

2015 yılında ise 2010 yılında hazırlanan genelge esas alınarak hazırlanan Değerler Eğitimi Yönergesi'nde eğitim kurumlarında yapılacak olan planlamalar, hedefler ve uygulama ltleri belirlenmiştir. Yönergede "sevgi, sorumluluk, saygı, hoşgörü, duyarlılık, zgven, empati, adil olma, cesaret, liderlik, nazik olmak, dostluk, yardımlaşma, dayanışma, temizlik, doğruluk, dürüstlük, aile birliğine önem verme, bağımsız ve zgr düşünebilme, iyimserlik, estetik duyguların geliştirilmesi, misafirperverlik, vatanseverlik, iyilik yapmak, alışkanlık, paylaşımcı olmak, şefkat-merhamet, selamlaşma, alçakgönüllülük, kültürel mirasa sahip çıkma, fedakârlık" (MEB, 2015a, s. 4) gibi bazı değerlerin de programda bulunması karara bağlanmıştır.

2015 yılında bu temel yaklaşım korunarak öğretim programları dersler bazında yenilenmiştir. 2017 ve ardından 2018’de ise programın yapısında, öğrenme alanlarında ve kazanımlarında bazı değişiklikler yapılarak program güncellenmiştir. Bu yeni programa da 2018-2019 eğitim-öğretim yılında tamamen geçilmiştir. Yeni programda değerler ayrı bir alan olarak değil tüm kazanımların içerisine serpiştirilmiştir.

Bu veriler doğrultusunda değerlerin gerek şûralarda konuşulması gerekse de yenilenen eğitim programlarında yer alması, Millî Eğitim Bakanlığının değerlerin eğitimi konusuna artık daha fazla önem verdiğinin bir göstergesidir.

2.7 Türkçe Eğitimi ve Değerler

Bireyin anadilini öğrenmesi, anadiliyle düşünmesi, konuşması kendisi için yemek içmek kadar zaruri bir ihtiyaçtır. Türkçe eğitimi konusu da bireylerin anadilini öğrenmesi bakımından hayati önem taşımaktadır. O hâlde Türkçe, hayata açılan bir kapıya benzetilirse o kapıyı da açan Türkçe eğitimi yani dil eğitimidir. Türkçe eğitimi başarıyla almış bir birey, aynı zamanda toplumun sahip olduğu değerleri benimseyerek yaşamında da uygulayacaktır. Özbay ve Tayşi (2011), anadil öğretiminin, eğitimin en önemli basamaklarından olduğunu, iyi bir anadil eğitimi alanların edindikleri bilgi ve birikimlerini diğer derslere de aktarabileceğini söylemiştir. Bu sayede Türkçe eğitimiyle fert, sadece anadilini öğrenmekle kalmayacak; dinleme, okuma, konuşma, yazma gibi temel becerilerle hem kişisel hem de millî ve sosyal değerleri öğrenecektir.

Okullarda her dersin değerlerin aktarımında elbette rolü vardır ancak Türkçe eğitiminin verildiği Türkçe dersinin sorumluluğu biraz daha fazladır. Çünkü Türkçe dersi, dersin içeriği ve niteliği bakımından işlenen metinler (hikâyeler, şiirler, denemeler vs.) sayesinde hem millî kültürün yeni nesillere aktarımında hem de değerler eğitiminde ve kişilik oluşturma sürecinde önemli bir yere sahip olmuştur. Bu konuda Kavcar (1982), değer eğitiminin Türkçe derslerinde edebî eserler aracılığıyla verilebileceğini, bununla birlikte edebî eserlerin eğitici ve sanatsal özelliğinden derslerde yararlanılabileceğini dile getirmiştir.

Türkiye’deki eğitim yaklaşımının ise 2005’te köklü olarak değişmesiyle birlikte değer eğitimine verilen önem daha da artmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı 2005 yılından

itibaren eğitimde davranışçı yaklaşımı bırakıp yapılandırmacı yaklaşıma geçmiştir. 2005 yılında 1-5. sınıfların, 2006 yılında da 6-8. sınıfların programları yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak yeniden oluşturulmuştur. Bu değişiklikler değerlerin eğitimi konusuna da yansımıştır. Önceden sadece değer aktarılan, pasif bir konumda olan öğrenciler artık değerleri irdeleyen, araştıran aktif bir konuma geçmişlerdir. Bu, onlara değerleri daha hızlı ve mantıklı bir şekilde kavrama imkânı sağlamıştır.

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yapılan bu değişikliklerle amacın; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık hâline getiren, estetik zevk kazanmış ve millî değerlere duyarlı bireyler yetiştirmek olduğu dile getirilmiştir (MEB, 2006).

2015 yılında da genel yaklaşım korunarak Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından TDÖP yenilenmiştir. “Türkçe Dersi Öğretim Programı ile basılı ve elektronik ortamlarda dinlediklerini ve okuduklarını anlayan, kendilerini yazılı ve sözlü olarak ifade eden; eleştirel, yansıtıcı ve yaratıcı düşünen, millî, manevi ve evrensel değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır” (MEB, 2015b, s. 4). Değerler eğitimi bağlamında 2015 yılındaki programa bakıldığında ise öğrencilerin gelişen elektronik çağda millî, manevi ve evrensel değerlere duyarlı ve bağlı birer birey olarak yetiştirilmesinin hedeflendiği gözlemlenmiştir. 2017 yılında ise programda bu alanda bazı düzenlemeler yapılmıştır. *Öğretim Programında Değerler Eğitimi* başlığı altında değerler konusuna değinilmiş ve programda değerlerin kazanımlar içerisinde örtük bir biçimde öğrencilere hissettirilerek ve yaşantısal hâle getirilmesi amaçlanmıştır (MEB, 2017). 2018’de ise güncellenerek son hâlini alan programda bazı değişiklikler yapılma gereği duyulmuştur. Yeni programda toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlara aktaracağımız öz mirasımız olarak tanımlanan değerler, *Öğretim Programlarının Perspektifi* bölümünün içinde *Değerlerimiz* adlı bir başlıkla programdaki yerini almıştır (MEB, 2018).

2006 ve 2015 yıllarında değişen, 2017’de yenilenecek 2018’de de son hâlini alan TDÖP, alt başlıklar hâlinde Türkçe eğitimi ve değer bağlamında bu bölümde incelenmeye çalışılmıştır.

2.7.1 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programında Değerler

2006 yılında Türkçe eğitimi, ülkedeki genel programla birlikte değişmiştir. Daha önce öğretmen merkezli olup davranışçı yaklaşımdan hareketle hazırlanan program bırakılmıştır. Yerine çağın gereklerine uygun, merkezinde öğrencinin olduğu yapılandırıcı yaklaşıma geçilmiştir. Yapılandırmacı yaklaşımla öğrencilerin ana dilinde okuyup yazmanın yanında eleştirel ve yaratıcı düşünen, bilgi toplayıp analizini yapan, eleştiren bireyler olması hedeflenmiştir. Bu kapsamda “Türkçe Dersi Öğretim Programı okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma temel dil becerileri ile dilbilgisinden oluşmaktadır” (MEB, 2006, s. 5). Değerlerin de bu beceriler içerisine yerleştirilip çeşitli yollarla verilmesine olanak tanınmıştır.

İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda, değerlerin öğretimi ile ilgili bilgiye ya da Türkçe dersinde kazandırılması gereken değerlere ilişkin açık bir ifadeye yer verilmemiştir. Ancak bakanlık, programın temel yaklaşımına “sorumluluk üstelenen, girişimci, millî değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi” (MEB, 2006, s. 3) ifadesini de yerleştirerek değerlerin eğitime verdiği önemi göstermiştir. Bu programın genel amaçlarında değerlerin fertlere kazandırılması ile ilgili de ifadeler bulunmaktadır. 1. ve 9. maddelerinde, öğrencilere Türkçenin millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunun benimsetilmesi, Türk ve dünya kültür sanatına ait eserler vasıtasıyla millî ve evrensel değerleri tanıtılması amaçlanırken 10. ve 11. maddelerinde de hoşgörölü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı, millî, manevi, ahlaki değerlerle ilgili, duygu ve düşünceleri güçlü bireyler yetiştirilmesi hedeflenmiştir (MEB, 2006). Aynı programda temel dil becerilerine ait kazanımlar listesinde *Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler* başlığı altında metinlerde millî, kültürel ve ahlaki değerlere, milletin bölünmez bütünlüğüne, insan hak ve özgürlüklerine ve demokratik değerlere aykırı ibareler olmaması gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2006). Böylece millî ve evrensel değerlerin korunması amaçlanmıştır. Programın bazı kazanımlarının ve buna bağlı etkinlik örneklerinin değerlerle doğrudan ilişkili olduğu da gözlemlenmiştir. İlköğretim Türkçe Dersi

Öğretim Programı'nda (2006), Dinleme/izleme becerisi alanında “Konusmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler“ (s. 13) kazanımı bağlamında “Sabır Küpüm Çatlamaz” (s. 13) etkinliği verilmiştir. Yine programdaki konuşma becerisi ile ilgili alanda ise “Konuşmasında nezaket kurallarına uyar” kazanımıyla alakalı “Diyalog Kurma” (s. 19) adlı etkinlik örneği verildiği görülmektedir. Bu kazanımlar ve etkinlik örnekleriyle çocuklara eğlenceli bir şekilde değerlerin kazandırılması hedeflenmiştir.

2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki ana ve alt temalar incelendiğinde ise millî, manevî ve evrensel değerlere önem verildiği görülmektedir. *Sevgi, Toplum Hayatı, Kişisel Gelişim* ana temaları içerisinde; *insan, aile, vatan, millet, bayrak ve dil sevgisi, yardımlaşma, komşuluk, dayanışma, dostluk, konukseverlik, kendine saygı, empati, sorumluluk ve öz eleştiri* gibi değerler alt temalar olarak yer almıştır.

2.7.2 2018 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programında Değerler

2006 yılındaki program 2015 yılında değiştirilmiştir. Duyulan bazı ihtiyaçlar neticesinde 2017'de düzenlenmiş ve 2018 yılında ise son hâlini almıştır. Dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma olmak üzere dört temel dil becerisinin bulunduğu ve kazanımların açıklamalarıyla birlikte verildiği bu yeni program, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında tamamiyle uygulanmaya başlanmıştır. Bu yeni programda amaç, bireyin özelliklerinin dikkate alınarak ona çağın gereklerine uygun faydalı bilgiler, beceriler, değerler kazandırmaktır. “Böylelikle üst bilişsel becerilerin kullanımına yönlendiren, anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan, sağlam ve önceki öğrenmelerle ilişkilendirilmiş, diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler, beceriler ve yetkinlikler çevresinde bütünleşmiş bir öğretim programları toplamı oluşturulmuştur” (MEB, 2018, s. 3). Burada yeni programın değerleri de kapsayacak şekilde olması dikkat çekicidir. *Öğretim Programlarının Amaçları* başlığındaki maddeler incelendiğinde değerlerin, öğrenimin özellikle ortaokul ve lise kademelerinde kazandırılmasının hedeflendiği de anlaşılmaktadır. Çünkü Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ortaokul ve liseyi tamamlayan öğrencilerin millî ve manevî değerleri benimseyip haklarını kullanan, sorumluluklarını yerine getirerek bunları da hayat tarzına dönüştüren bireyler olarak yetiştirilmesi hedefinin öğretim programının amaçları arasında yer alması bunu açıkça ortaya koymuştur (MEB, 2018).

2017’de yayınlanan programda *Öğretim Programında Değerler Eğitimi* başlığı altında adı geçen değerler, 2018’de güncellenen programda toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımız olarak tanımlanmış ve *Öğretim Programlarının Perspektifi* bölümünün içinde *Değerlerimiz* adlı bir başlıkla programdaki yerini almıştır (MEB, 2018). Değerleri, öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler olarak da tanımlayan yeni programda, değerler ayrı bir öğrenme alanı veya ünite olarak görülmemiş ve bu programın amacının sadece akademik başarıya sahip öğrenciler elde etmek olmadığı, temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmenin de asli bir görev olduğu ifade edilmiştir (MEB, 2018).

Programda dikkat çeken bir nokta ise bakanlığın *kök değerler* ve *alt değerler* tabirini kullanarak ilk defa değerleri sınıflandırmasıdır. Değerler programa yerleştirilirken ayrı bir öğrenme alanı olarak görülmemiş ancak bütün eğitim sürecinin içine yerleştirilmiştir. Bununla birlikte yeni sistem bazı temel değerleri de belirlemeyi ihmal etmemiştir. Kök değerler olarak tarif edilen *adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik* ve *yardımseverlik* değerlerinin hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle hem de diğer kök değerlerle birlikte ele alınması gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2018).

TDÖP’nin özel amaçları sıralandırıırken 2015 ve 2017 yılındaki programın genel amaçlarında yer alan millî, manevi, ahlaki, tarihi, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması; millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi; Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması ifadeleri aynen korunmuştur (MEB 2018).

Yeni programdaki temalara bakıldığında üçü zorunlu, on üçü yazarlarca seçilecek toplam on altı tema belirlendiği görülmüştür. Bu temalardan zorunlu olan *Erdemler, Millî Kültürümüz, Millî Mücadele* ve *Atatürk* ile seçmeli olanlardan da *Doğa ve Evren, Sanat, Bilim ve Teknoloji, Birey ve Toplum, Vatandaşlık, Hak ve Özgürlükler* adlı temaların değerler eğitimiyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olduğu ortadadır (MEB, 2018). Öğrencilerin bu temalar sayesinde hedeflenen değerlere ulaşılması amaçlanmıştır.

Türkçe ders kitaplarına alınacak metinlerin niteliklerinin aktarıldığı bölüme bakıldığında 1. ve 7. maddelerinde ders kitaplarına alınan metinlerin edebî, estetik ve kültürel değer taşıyan genel kabul görmüş yazarlar ve eserlerinden seçilmesi gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2018). Aynı bölümdeki 9. maddede ise eserlerde olumsuz örnek teşkil edebilecek davranışlar içeren bölümlerin çıkarılabileceği aktarılmıştır (MEB, 2018). Bu üç madde sayesinde öğrencilere verilen kitapların değerler eğitimi süzgecinden geçirilmesi amaçlanmıştır.

Yeni programa bakıldığında değerlerin artık ayrı bir başlık altında programın perspektifinin içine yerleştiği görülmüştür. Bu durum, Türk millî eğitim sisteminin değerlerin öğretimine verdiği önemi gittikçe arttırdığını göstermektedir. Türkçe eğitiminde ise değerler ayrı bir öğrenme alanı, ünite konu olarak verilmemesine rağmen dikkatle seçilen temalar sayesinde öğrencilere değerlerin kazandırılması amaçlanmıştır.

2.8 Değerler Eğitiminde Şiirden Yararlanma

Çocukların hayatında aileden sonra gelen önemli kurumlardan birisi okullardır. Çünkü çocukların eğitim-öğretim süreci, küçük yaşlardan itibaren kreşler ve anaokullarıyla başlayıp yükseköğrenimini tamamladığı yirmili yaşlara kadar devam eden uzun bir süreçtir. Bu uzun süreç içerisinde çocuklar, yaşamlarının önemli bir bölümünü okullarda geçirmektedir. Dolayısıyla eğitim kurumlarının çocuklar üzerindeki etkisi çok büyüktür. Çocukların hayatında bu denli etkiye sahip olan okullarda akademik, sanatsal ve sportif kazanımların yanında çeşitli değerlerin de kazandırılması amaçlanmıştır. Öyle ki bazen okullar, değerler eğitiminde ailelerden bile daha etkili konuma gelmişlerdir. Aslan (2010), artık ahlaki ve insani değerleri kazandırmada ailenin rolünün gitgide azaldığını, okulun rolünün ise daha da arttığını söyler.

Değerlerin öğrencilere kazandırılması için okullardaki derslerin, konuların değerler eğitimini dikkate alarak düzenlenmesi ve ders kitaplarındaki metinlerin de ahlaki, insani, millî, manevi değerler taşıyan metinler olması gerekmektedir. Bu bağlamda güzel davranışların örnek gösterildiği ve içerisinde değerler barındıran nitelikli metinlerin yer aldığı derslerden birinin Türkçe dersi olduğu görülmektedir. Türkçe dersi, çocuklara hem anadil eğitiminin verilmesi hem de değerleri bolca içermesi

bakımından önemli derslerden biridir. Türkçe dersi sayesinde çocuk, edebî ürünlerden daha fazla yararlanabilecektir. “Böylece edebiyat ürünlerinden faydalanabilen çocuk, kendi yaşantısının dışındaki pek çok konu ve olayla tanışma, onların üzerinde düşünme ve bu olayların muhtemel çözümlerini bulabilme imkânı kazanır. İyi bir edebî çocuk yayınının çocuğa kazandırabileceği pek çok ahlaki ve toplumsal değer vardır” (Şirin, 2000, s. 178).

2018 yılında yayımlanan TDÖP’de, öğrencilerin “Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi” (MEB, 2018, s. 8) ile “Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması” (MEB, 2018, s. 8) gibi değerler içeren özel amaçlar yer almıştır. Bu amaçlar doğrultusunda Türkçe dersinde, millî ve evrensel değerler içeren çeşitli türlerdeki metinler üzerinden öğrencilere daha etkin bir biçimde değerlerin kazandırılması hedeflenmiştir. Şener (2013) de menkıbelerde, masallarda, hikâyelerde ve tarihsel kimliği olan şairlerin şiirlerinde değerler bulunabildiğini dile getirerek metinlerin bu yolda kullanılabilirliğini ifade etmiştir. Bu sebeple çocuklara değer kazandırmada şiir, hikâye, tiyatro, masal, fabl gibi edebî türlerin faydalı olacağı ön görülmektedir.

Diğer türlerden farklı olarak şiirler, duyguları ifade etmekle kalmayıp okunduğu zaman birçok bilgiyi, beceriyi ve değeri öğrencilere kazandırabilecek kısa ve etkileyici bir edebî türdür. Dolayısıyla “Öğrencilere ulus, yurt ve insanlık sevgisinin kazandırılmasında, iyiden, güzelden yana bir tutum takınılmasında, anadilini sevdirmeye ve onu bilinçle kullanma konusunda şiir, düzyazıya göre daha etkili bir araçtır” (Kıbrıs, 2010, s. 142). Bu nedenle değerler eğitiminde çocukların çok sevdiği türlerden olan şiirler, çocuklarla değerler arasında bir köprü vazifesi görebilmektedir. Çünkü şiir, “Çocuğun sevinçlerini, hüznelerini, acılarını, korkularını, kısaca duygularını, iç dünyasını yansıtmak; duygularını eğitmek için en uygun yazınsal türdür” (Nas, 2004, s. 326). Bu noktada çocuklara da şiiri sevdirmek ve şiir okuma alışkanlığını kazandırmak gerekmektedir. Oğuzkan (2010), küçük yaşlarda şiir dinleme ve okuma alışkanlığı kazanan bir çocuğun kültürümüze özgü ve estetik değerleri öğrenebileceğini ifade etmiştir. Böylelikle şiir okuyan, dinleyen, ezberleyen çocuklar hem millî ve evrensel değerleri sevecek hem de isteyerek öğrenecektir. Bu

noktada konularına göre şiir türlerinin kullanılması da değerlerin çocuklara kazandırılmasında daha etkili olacaktır. Duygu ve düşüncelerin coşkulu bir dille anlatıldığı lirik şiirlerle çocuklara sevgi, saygı, merhamet, bağışlama; çoban ve kır yaşamının, doğa güzelliklerinin aktarıldığı pastoral şiirlerle tabiat ve hayvan sevgisi; yiğitlik, kahramanlık ve savaş konularını içeren epik şiirlerle vatan, millet sevgisi; öğüt ve bilgi vermek amacıyla yazılan didaktik şiirlerle çalışkanlık, sorumluluk, paylaşma; insanların ve toplumların yanlış davranışlarını ve eylemlerini eleştiren satirik şiirlerle de eşitlik, yaşama hakkı, kul hakkı, adalet gibi birçok değer kazandırılabilir. Ayrıca konularına göre şiir türlerinin 2018’de yayımlanan TDÖP’deki temalarla da ilişkilendirilebileceği görülmüştür. Değerleri barındıran lirik şiirler *Erdemler ve Duygular*; epik şiirler, *Millî Kültürümüz ile Millî Mücadele ve Atatürk*; didaktik ve satirik şiirler *Erdemler, Birey ve Toplum, Hak ve Özgürlükler ile Vatandaşlık* temalarıyla; pastoral şiirler de *Doğa ve Evren* temasıyla işlenerek değer eğitiminde kullanılabilir.

Türkçe öğretiminde önemli bir yere sahip olan şiirler sayesinde bireyler hedeflenen değerleri daha kolay ve hızlı bir şekilde kazanabilecektir. Değerlerin şiirlerle sevak ve zevk alınarak öğretilmesi aynı zamanda bireylerde değerlerin etkisinin kalıcı olmasını da beraberinde getirecektir. Bu açıdan bakıldığında şiirlerin değer eğitiminde kullanıldığında faydalanılabilecek bir tür olduğu söylenebilir.

Bu aşamada çocuklara uygun şiirlerin seçimi çok önemlidir. Onlara uygun şiirlerin birtakım ölçütlere uyması gerekmektedir. Çünkü “Şiir, günlük olayları yaşama biçimlerini yeni bir görüşle ele alabilmeli, çocuğun yaşayışına yeni bir renk katmalıdır” (Şirin, 2000, s. 108). Yalçın ve Aytaş’a (2005) göre çocuk şiirlerinde ritim, ölçü ve kafiye bulunmalı; şiirlerin anlatımı sade, mısraları kısa ve aktardığı düşünceler bir bütünlük içerisinde olmalıdır. Şirin (2000) de bu tarz şiirlerin durum, olay ve düşünceleri açık ve kısa bir şekilde anlatması; çocuklara aile, yurt ve ulus sevgisi aşılamanın yanında onların yaşama gücünü ve sevincini geliştirici nitelikler taşıması gerektiğini de belirtmiştir.

Çocuklara değer kazandırmada önemli bir yere sahip olan şiirler belirlenirken, çocukların kendi kültürlerine ait olan şiirlerin kullanılmasının daha faydalı olacağı düşüncesi de akla gelmektedir. Nitekim milletin yaşam tarzını, dünyaya bakışını,

kültürünü ve millî değerlerini benimseyen şairlerin eserleri öğrencilere değerleri kazandırmada çok daha etkili olacaktır. Bu değerlere sahip Türk edebiyatında birçok şair ve şiir bulunmaktadır. Bunlardan birisi de hiç şüphesiz ki son dönemde yetişen en ünlü halk ozanlarından olan Âşık Veysel'dir. Çünkü onun şiirleri, yukarıda bahsedilen ahenk, ölçü, ritim, sadelik ve konu uygunluğu gibi çocuklara uygun olan şiirlerde bulunması gereken pek çok ölçütü karşılamaktadır. Değerler eğitimi bağlamında Âşık Veysel'in şiirlerine bu açıdan bakıldığında zengin bir hazineye sahip olduğu görülecektir.

2.9 Âşık Veysel Şatıroğlu

2.9.1 Âşık Veysel Şatıroğlu'nun Hayatı

“Veysellere, yörede ‘Şatıroğulları’ derler” (Turan, 1994, s. 11). Ondan dolayı soyadı kanununda sülalenin Şatıroğlu soyadını aldıkları düşünülmektedir. Ailenin soy ağacı incelendiğinde büyüklerinin Kars'tan göç ederek Anadolu'nun çeşitli şehirlerine dağıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim Özen'in (2009) aktardıklarına göre Şatıroğulları sülalesi Kars'tan ayrıлып Erzurum, Malatya, Konya, Trabzon gibi illere yerleşmişlerdir. Bu şehirlerin dışında sülalenin bir bölümü ise Sivas'a yerleşmiştir. İşte Veysel'in ailesi Sivas'a yerleşen koldandır. Hatta biraz daha ayrıntıya inildiğinde sülalenin Türkistan'dan göç ettiği gerçeğiyle karşılaşılmaktadır. Özen (2009), İbrahim Aslanoğlu'nun Veysel'le yaptığı bir konuşmasını bu konuda kanıt olarak göstermektedir. Özen (2009) Âşık Veysel'in bu konuşmasında, Şatıroğullarının Malatya, Trabzon, Konya gibi birçok ile dağıldığını ve Veysel'in tahminine göre de Türkistan'dan geldiklerini düşündüğünü belirtmiştir.

Soyu Türkistan'a kadar uzanan Âşık Veysel, 1894 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Sivrialan köyünde dünyaya gelmiştir. Babasının adı Ahmet'tir ancak köyde Karaca Ahmet olarak bilinir. Annesinin adı da Gülizar'dır. Veysel, dünyaya geliş öyküsünü “1894'te dünyaya gelmişim. Annem rahmetlik koyun sağmadan gelirken yol üzerinde dünyaya getirmiş Orda kadınlar çarşafına şuna buna sarmış eve getirmişler. Yeni taze bir çocuk işte” (Öz, 1997, s. 331-332) diyerek aktarmıştır.

Alevi-Bektaşî geleneklerine bağlı bir köy olan Sivrialan'nın olduğu yöreye Emlek yöresi de denmektedir. “Emlekse, ozanlar yatağı bir yerdir” (Öz, 1994, s. 9). Aynı zamanda bu bölgede kutsal olduğuna inanılan Beserek Dağı vardır. Karaca Ahmet'in

oğluna isim olarak Veysel'i koymasının nedeni de bu yöre ve Beserek Dağı'yla ilişkilidir. Özen'in (2009) Bahri Şatıroğlu'nun yaptığı derlemesinden aktardıklarına göre, Veysel Karani, Beserek Dağı'nda Yemen'den kaçan develerini tutmuştur. Özen (2009) de her yıl Emlek yöresi köylülerinin bundan dolayı kurban kesip, dilek tutmak için haziran ayında Beserek Dağı'na çıktığından babası Ahmet Ağa'nın da oğluna Veysel adını verdiğini belirtmiştir.

Veysel, yedi yaşına geldiğinde o dönemdeki tehlikeli salgınlardan olan çiçek hastalığına yakalanmış ve sağ gözünü kaybetmiştir. Sol gözüne ise perde inmiştir. Babası sol gözünü tedavi ettirmeyi düşünürken Veysel'in başına talihsiz bir olay daha gelmiş ve sol gözü de görmez olmuştur. Bu acı olayla ilgili farklı anlatımlar mevcuttur. İlk anlatımında babasıyla yaşadığı talihsiz bir olay sonucunda gözünü kaybettiğini aktarmıştır. Bâkiler'in (2007), Rıdvan Çongur'la Veysel'in bir radyo sohbetindeki konuşmalarından aktardıklarına göre Veysel'in babası, oğlunun sol gözünü açtırmak için Akdağmadeni'ndeki bir doktora götürme düşüncesindeyken Veysel, annesiyle inek sağdığı sırada, babasının ona seslenişine dönmek için başını çevirdiğinde babasının elindeki değnek sol gözüne saplanmış. Bu acı olay sonucunda sol gözünü de kaybetmiştir. Aynı olayın farklı bir anlatımı da mevcuttur. Özen'in (2009) Bahri Şatıroğlu'nun derlemesinden aktarımına göre Veysel bir gün hayvanlarının altını temizlemek için abisi Ali ile ahıra gitmiştir ve saman artıklarını dökmek için yere eğildiği anda ahırdaki öküzün boynuzu gözüne saplanmış, Âşık Veysel bu kez de sol gözünü kaybetmiştir.

Bu konuda farklı rivayetlerin oluş sebebini ise Bâkiler (2007), Âşık Veysel'in babasının suçlanmasına katlanamadığı için gerçeği saklayıp bu talihsiz olayı, bir öküz boynuzuyla savuşturmaya çalışırması olarak açıklamaktadır.

Veysel, başına gelen bu olaylardan sonra iyice hayata küsmüş ve içine kapanmıştır. Babası Karaca Ahmet, oğlunun bu durumundan sonra onun geleceği için kaygılanmaya başlamıştır. Aklına ona saz alma düşüncesi gelmiştir. Çünkü:

“Ona çift sür desen, çift süremez; ekin biç desen ekin biçemez; bekçilik yap desen, bekçilik yapamaz; sürüyü çevir gel desen onu da beceremez. O hâlde ne yapabilir ki? İşte bu sırada baba Karaca Ahmet'in aklına bir fikir gelir ve ona saz dersleri aldirmaya karar verir” (Alptekin, 2009, s. 5).

Karaca Ahmet, böylece saz alarak oğlunun kendi geçimini sağlamasını ve de hoşça vakit geçirmesini amaçlamıştır. Veysel'in artık bir sazı vardır ve ilk saz ustası da o çevrede bilinen Molla Hüseyin'dir. "Veysel Şatıroğlu'nun daha sonraki saz ustası Çamşıhlı Ali Ağa olmuştur" (Özen, 2009, s. 13).

Küçük Veysel saz çalmayı öğrenerek büyürken yıllar geçmiş ve askerlik çağına gelmiştir ancak askerlik onun yaşamında yapmak isteyip de yapamadığı şeylerden birisi olmuştur. Çünkü gözlerinden dolayı askere alınmamış; yaşlılar, kadınlar ve çocuklarla köyde kalmıştır. Bütün akranlarının vatanı için askere gidip onun gidememesi Veysel'i derinden etkilemiştir. Öz (1997), Birinci Dünya Savaşı'nın çıktığı yıllarda delikanlılık çağında olan Veysel'in arkadaşlarının askere giderken kendisinin köyde askere gidemeyen tek genç erkek olmasının ona çok zor geldiğini aktarmıştır. Alptekin (2009) de Veysel'in eşi Gülizar Hanım'dan aktardıklarına göre büyük ozanın hayatında iki olaya çok üzüldüğünü, birinin askere gidememesi diğersinin de Atatürk'le buluşamaması olduğunu dile getirmiştir.

Âşık Veysel'in özel hayatı da sıkıntı ve acılarla doludur. Başından iki evlilik geçmiştir. Şatıroğlu ilk evliliğini yirmi beş yaşında yapmıştır. İlk eşi olan Esmâ daha sonra komşularından Hüseyin Ağa ile kaçmıştır. Özen'in (2009), Bahri Şatıroğlu'ndan yaptığı derlemesinde Veysel, babasının oğluna bakan birilerinin olması amacıyla akraba kızlarından biri olan Esmâ'yla kendisini evlendirdiğini söylemiş ve sekiz sene sonra da altı aylık kızını kendisine bırakarak Esmâ'nın Hüseyin'le kaçtığını, iki yıl sonra da kızının kollarında öldüğünü üzülenek anlatmıştır.

Bu olaydan sonra Veysel, ne yapacağını bilemez kimsenin yüzüne bakamaz hâle gelmiş ve artık köyden uzaklaşmak istemiştir. Arkadaşı Kasım'la köyden çıkmaya karar vermiştir. Önce Sivas'ın Zara, sonra da Hafik ilçesine gitmiştir. Burada Veysel ikinci evliliğini yapmıştır. Öz (1997), Zara gezisi sayesinde Veysel'in, hem türkülerini rahatça çalıp söylediğini hem de kendisinin ikinci evliliğini Zara'da Yalıncağ Baba türbesinin işlerine bakan Gülizar Hanım'la yaptığını dile getirmiştir.

Âşık Veysel ikinci evliliğini yaptıktan birkaç yıl sonra, Sivas'a Maarif Müdürü olarak atanan Ahmet Kutsi Tecer'in 1931 yılında düzenlediği 1. Sivas Halk Şairleri Bayramı'na katılmıştır. Bu bayramdan sonra eline *Halk Şairi* olduğuna dair belge

verilmiştir. Bu belge sayesinde köylerde, şehirlerde çalıp söylemeye başlamıştır. Özen'in (2009) büyük ozandan aktardıklarına göre Veysel, âşıklar bayramında aldığı *Halk Şairi* belgesi sayesinde serbestçe dolaşma imkânına sahip olduğunu ve bu belgeyle ayağının bağını Ahmet Kutsi Bey'in çözdüğünü dile getirmiştir.

Veysel, kendine ait ilk şiirini 1933 yılında yazmıştır. 1933'te cumhuriyetin 10. yılı için yazdığı *Cumhuriyet Destanı* adlı eseri onun gönlünden, dilinden çıkan ilk şiiridir. Veysel, bu şiirini Ankara'ya gidip bizzat Atatürk'ün huzurunda söylemek istemiştir. Alptekin (2009), Veysel'in bu istekle Sivas'tan Ankara'ya üç ay yolculuk yaptığını ancak Atatürk'e ulaşamadığını belirtirken bütün bu olumsuzluklara rağmen şiirini Hâkimiyet-i Millîye gazetesinde yayımlatmayı başardığını da dile getirmiştir. Âşık Veysel'in şiirinin gazetede yayımlanması onu artık sadece Sivas'ta değil tüm ülkede tanınır hâle getirmiştir.

Veysel, Atatürk'ü görme fırsatını bu kez de İstanbul'da yakalamak üzeredir. Alptekin (2004), Veysel'in, türkülerini çalıp söylemek amacıyla Yedigün Mecmuası'nın tavsiyesiyle o zamanlar sadece İstanbul'da olan radyo yayınına gittiğini ve Atatürk'ün kendisini dinledikten sonra Dolmabahçe'ye çağırıldığını ancak bulunamadıklarını aktarmıştır. Böylece Âşık Veysel'in Atatürk'ü görmek için yakaladığı bu fırsat da kaçmıştır.

Âşık Veysel, İstanbul'da radyoda program yaptığı yıllarda ilk plağını da doldurmuştur. Bu hem onun için hem ülkedeki sanat faaliyetleri için önemli bir gelişmedir. Çünkü Yalçın (2000), Veysel'in hayatının da anlatıldığı bu plaklarda, okuduğu parçaların bir kısmının kendi eserleri bir kısmının da Sivas türkeleri olduğunu dile getirirken aynı zamanda Veysel'in Türkiye'de saz eşliğinde plak dolduran ilk sanatçı olduğunu belirtmiştir.

Veysel ilk şiir kitabını ise 1944 yılında çıkarmıştır. Tabi bu olayda da Tecer'in imzası vardır. Ahmet Kutsi Tecer'in yardımlarıyla Ülkü Dergisi tarafından 1944 yılında Âşık Veysel'in ilk şiir kitabı oluşturulmuştur. "Dergi 1944 yılında Veysel'in şiirlerini 'Değişler' adı altında kitaplaştırır" (Yalçın, 2000, s. 61).

Şatiroğlu'nun ayaklarının bağını çözen Ahmet Kutsi Tecer, onun hayatında her zaman çok önemli bir şahsiyet olmuştur. O kadar ki Âşık Veysel ne zaman zor

durumda kalsa yanında hep Tecer'i bulmuştur. Maddi anlamda sıkıntılı günler geçirdiği dönemde Ahmet Kutsi Tecer devreye girmiştir. Onun girişimleriyle, Âşık Veysel'in Köy Enstitülerinde saz öğretmenliği yapması sağlanmıştır. Özen (2009), 1941-1946 yılları arasında öğretmenlik yapan Veysel'in, Köy Enstitülerinin faaliyete geçtiği yıllarda Ahmet Kutsi Tecer Bey'in yardımıyla saz öğretmenliğine başladığını belirtmiştir. Özen (2009) âşığın, sırasıyla da Adapazarı Arıfiye Köy Enstitüsü (1941), Hasanoğlan Köy Enstitüsü (1942), Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsü (1943), Kastamonu Gököy Enstitüsü (1944), Sivas Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü (1945) son olarak da Samsun Lâdik Akpınar Köy Enstitüsü'nde (1946) saz öğretmenliği yaptığını söylemiştir.

Veysel öğretmenlik yaptığı yıllarda sıla hasretine dayanamayıp Köy Enstitülerindeki saz öğretmenliği görevini 1946 yılında bırakmıştır. Köyüne dönünce çiftçilik yapmaya başlamıştır. Oğuzcan (2001), Veysel'in, o zamana kadar köyünde tek bir meyve ağacı bile yok iken köyündeki ilk meyve bahçesini yetiştiren kişinin Veysel olduğunu aktararak onun bir başka özelliğine daha dikkat çekmiştir.

Âşık Veysel, 1949 yılında ise *Sazımdan Sesler* adlı ikinci şiir kitabını çıkarmıştır. Bâkiler (2007) bu kitabını çıkış öyküsünü "Ahmet Kutsi Tecer, Âşık Veysel için bir konser düzenledi. Gece için bilet satmaktansa âşığın şiirlerini bir araya getirip bastırmayı, böylece ona bir yardım sağlamayı uygun buldu. Sazımdan Sesler isimli şiir kitabı, edebiyat dünyamıza bu duygularla doğdu" (s. 35) diyerek aktarmıştır.

1950'li yıllarda bir de Veysel'in hayatını anlatan bir film yapılması düşünülmüştür. Bu fikir 1952 yılında Karanlık Dünya adında filmin yapılmasıyla gerçekleşmiştir. Kaya (2011), başrollerini Aclan Sayılğan ve Ayfer Feray'ın paylaştığı ve Metin Erksan'ın yönettiği Karanlık Dünya filminin çeşitli bölümlerinde Marksizm fikrinin olduğu gerekçesiyle bazı sahnelerin değiştirilip sansürlendiğini ve gösterime giremediğini belirtmiştir. Bunun sonucunda da film amacına ulaşmadan tarihe karışmıştır.

Yıllar hızla geçerken Veysel de artık yaşlanmaya başlamıştır. Sevenleri âşığın onuruna jübile töreni yapmaya karar vermişlerdir. Bunun sonucunda da Âşık Veysel için iki kez jübile töreni düzenlenmiştir. Özdemir (2010), Veysel'in 1952 yılının 20

Nisan'ında Ankara'da ilk jübilesinin; yine aynı yılın 13 Mayıs'ında ise İstanbul'da ikinci jübilesinin yapıldığını aktarmıştır.

Bâkiler (2007), 1953 yılında da Veysel'in 125 şiirinin bulunduğu *Âşık Veysel Hayatı ve Şiirleri* isimli üçüncü kitabının yayımlandığını belirtmiştir.

Âşık Veysel iki kez halk şairleri bayramına katılmıştır. Birincisi 1931 yılında Ahmet Kutsi Tecer tarafından düzenlenen Sivas Âşıklar Bayramı, ikincisi de 1964 yılında Sivas'taki II. Halk Şairleri Bayramı'dır. Özen (2009), Veysel'in 30 Ekim 1964 tarihinde Ali İzzet Özkan, Âşık Feryadi Çağırın, Âşık Derdiment (Fatma Oflaz) gibi ünlü halk şairlerinin de katıldığı II. Sivas Halk Şairleri Bayramı'na da katıldığını ve büyük ilgi gördüğünü aktarmıştır.

1960'lı yıllarda Âşık Veysel'e hizmetlerinden dolayı maaş bağlanması konusu gündeme gelmeye başlamıştır. Özdemir (2010), Tahsin Banguoğlu ve Aydın Bolak'ın çabalarıyla Âşık Veysel'e Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 26 Temmuz 1965 yılında 'Anadilimize ve Millî Birliğimize yaptığı hizmetlerden ötürü' (500 lira) aylık bağladığını dile getirmiştir.

1967 yılında ise Konya'da Âşıklar Bayramı düzenlenmiştir. "Âşık Veysel en yaşlı ozan olarak II. Konya Âşıklar Bayramı'na da katılmıştır. Bu bayrama 26 âşık davet edilmiştir. Âşık Veysel bu bayramda juri üyesi olarak görev almıştır" (Özen, 2009, s. 22).

Bâkiler (2007), 1970 yılında Âşık Veysel'in bütün şiirlerinin toplandığı ve son kitabı olan *Dostlar Beni Hatırlasın* adlı eserinin İş Bankası tarafından çıkarıldığını belirtmiştir.

Yıllar geçtikçe büyük ozan artık iyice yaşlanmış ve hastalanmaya başlamıştır. Bütün bunlara rağmen o yine de sanatını icra etme peşinde olmuştur. Özen'in (2009), Ahmet/Bahri Şatıroğlu'ndan yaptığı derlemesinde Ahmet Şatıroğlu, babasının rahatsızlıklarına karşın son olarak 15 Ağustos 1971'de Hacı Bektaş Turizm Derneği tarafından düzenlenen konsere çıktığını, halkın okumasını istediği *Toprak* şiirine başlayıp, hastalığından şiirini sahnede bitiremediğini söylemiştir. Bu olay Âşık

Veysel'in son nefesine kadar halkına hizmet ettiğinin bir kanıtı olarak göze çarpmaktadır.

Hastalığı araştırıldığında akciğer kanseri olduğu tespit edilmiştir. İyice rahatsızlanıp artık yatağa düşünce oğlu Ahmet son saatlerinde babasının sesini kayda almıştır. Yalçın'nın (2000) ulaştığı bu kayıta Veysel'in son sözleri şu olmuştur: “Ne diyeyim, ne diyeyim. Birbirinizle, konu komşuyla iyi geçinin. Dirliğiniz, düzeniniz bozulmasın” (s. 69).

Özdemir'e (2010) göre de Veysel vasiyetinde “Mezarımın üzeri betonla kapatılmasın, ot bitsin, koyun yesin süt olsun, kuzu olsun, et olsun, memlekete hizmet olsun” (s. 75) demiştir.

Durumu iyice ağırlaşan halk ozanı Âşık Veysel, 21 Mart 1973 yılında vefat etmiştir. “Veysel, 22 Mart 1973 günü, annesi Gülizar'ın kendisini doğurduğu yere defnedilir” (Kaya, 2011, s. 34). Veysel'in Sivrialan'daki yaşadığı ev ise 21 Mart 1982'de müze hâline getirilmiştir.

2.9.2 Âşık Veysel'in Sanatı

Halk ozanları, yaşadığı dönemlerde gerek yaşantılarıyla gerek sanatlarıyla Türk edebiyatına çok önemli katkılar sunmuşlardır. Modern Türk Edebiyatı'nın yetiştirdiği en önemli ozanlardan olan Âşık Veysel de edebî âlemde, yaşamının yanında sanatıyla da adından söz ettirmiştir. Dolayısıyla Veysel'in sanatına da ayrı bir başlık açmak gereklidir. Âşık Veysel'in sanatı ise *şiiirlerindeki şekil özellikleri, dil ve üslup ile şiiirlerinde işlediği konular* olmak üzere üç ana bölümde incelenmiştir.

2.9.2.1 Âşık Veysel'in Şiiirlerindeki Şekil Özellikleri

Âşık Veysel'in şiiirlerindeki şekil ve dil özellikleri *nazım biçimi, ölçü ve kafiye* başlıkları altına incelenmiştir.

2.9.2.1.1 Nazım Biçimi

Âşık tarzı şiiirlerde tür ve şekil konusunda tam bir fikir birliği sağlanmış değildir. Araştırmacılar, çalışmalarına göre farklı farklı sınıflandırmalar yapmışlardır.

Dilçin (1995), âşık edebiyatının nazım şekillerini koşma, destan, semai ve varsağı olarak aktarırken, Sakaoğlu'na (2002) göre de âşık şiiirinin tek nazım şekli koşmadır

ve semai, varsağı ve destan onun özel şekilleridir. Oğuz (2001), halk şiirinin tür ve şekiller üzerine yaptığı çalışmasında Cem Dilçin ve Saim Sakaoğlu'ndan farklı olarak halk şiiri nazım şekillerini mâni, koşma ve destan olmak üzere üç başlıkta toplamıştır.

Dizdaroğlu (1976), halk şiirinde kullanılan biçimleri tasnif ederken nazım şekillerini mâni tipi ve koşma tipi olarak ikiye ayırmıştır. Boratav (1988) da âşık edebiyatı ya da âşık şiirinin heceli örneklerinin koşma ve mâni olmak üzere iki temel şeklinin olduğunu aktarırken, aynı düşüncede olan Günay (1992) da âşık tarzı şiirlerin büyük ölçüde mâni ve koşma ana şekillerine dayandığını belirtmiştir. Yukarıdaki açıklamalardan yola çıkılarak kesin bir sınıflandırma olmamakla birlikte âşık tarzı şiirlerin nazım biçimlerinin mâni ve koşma olmak üzere iki ana başlıkta toplanabileceği görülmektedir. Yardımcı (2008), bu konuda “Mâni biçimi ve Koşma biçimi şimdilik üzerinde anlaşılabilen iki ana biçim olarak kalmalı, türler üzerinde titiz bir araştırma yapılmalıdır” (s. 329) diyerek düşüncesini aktarmıştır.

Âşık Veysel'in şiirleri bu bağlamda incelendiğinde ağırlıklı olarak kullanılan nazım biçiminin koşma olduğu görülmektedir. Koşma “ Türk halk edebiyatında belirli şekil, konu ve özellikleri bulunan yaygın bir nazım şeklidir” (Artun, 2018, s. 130).

Koşmaların genellikle en fazla yedi dördlükten oluştuğu kabul görmektedir fakat Yalçın (2000), Veysel'in şiirlerinin üçte birinde beş dördlük kullanmayı tercih ettiğini dile getirmiştir. Aşağıdaki dördlük şairin, beş dördlükten oluşan bir şiirine aittir:

“Olaydım cephede kahraman asker
Çalışırdım memleketin işine
İçimde duygular uyanan hisler
Taşırdı beni hudut dışına” (Kaya, 2011, s. 166).

“Şatiroğlu'nun şiirlerinin genelinin dördlük sayılarına baktığımızda, altı dördlüğü aşarak yedi ve daha fazla sayıda dördlükten oluşan şiirlerin, anlatım özellikleri bakımından âşık tarzı şiir geleneğindeki destan türünün kapsamında kaldığını söylememiz yanlış olmayacaktır. Şatiroğlu'nun yukarıda değindiğimiz özellikleri taşıyan şiirlerinin sayısı 35'tir” (Tutu, 2008, s. 132). Âşık Veysel'in destan türü özelliği taşıyan şiirlerindeki dördlük sayısının on dokuz dördlüğe kadar ulaştığı da

olmuştur. Atatürk'ü ve yaptıklarını anlattığı on dokuz dörtlükten oluşan şiirinin bir kıtası aşağıdadır:

“Türklerin ihyası Hazreti Gazi
Kurtardı vatani düşmanımızdan
Canını bu yolda eyledi feda
Biz dahi geçelim öz canımızdan” (Kaya, 2011, s. 260).

“Çoğunluğu anonim halk şiiri ürünleri olarak karşımıza çıkan ve gerek yapıları gerekse ezgileri bakımından çeşitleri bulunan türkülerin de anlatım ve söyleyiş ustalığı gösteren etkileyici örnekleri vardır” (Aksan, 2016, s. 22). Âşığın bu tarzda türkü özelliği taşıyan şiirleri de vardır. Türkülerin en belirgin vasfı ise kavuşaklarının olmasıdır. Veysel'in nakarat olarak da bilinen kavuşak birimine sahip olan iki şiiri vardır. Bunlardan birisi bir kaza sonrası batan Dumlupınar Denizaltısı için yazdığı şiiri diğeri ise devletin Kızılırmak üzerine yaptırdığı köprünün yakılması üzerine söylediği şiiridir. Kızılırmak üzerindeki köprünün yakılması üzerine söylediği kavuşak birimine sahip olan şiirinden bir bölüm aşağıdadır:

“Öğlen sonu kara haber yayıldı
İnsanlar ağladı hayvanlar güldü
Bu çirkin iş memlekete yayıldı
Kırılınsın elleri kör olsun gözü
Yaktı köprümüzü yandırdı bizi” (Kaya, 2011, s. 207).

Âşığın semai türüne benzeyen şiirleri de mevcuttur ancak semaiyi koşma nazım şeklinin bir parçası olarak görmek de mümkündür. Alptekin (2004) de Âşık Veysel'in yaşadığı coğrafyada varsağının yerini 8'li hece ölçüsüyle yazılmış/söylenmiş deyişler aldığından bu ölçüdeki şiirleri 8'li koşma olarak değerlendirmenin yerinde olacağı düşüncesindedir. Veysel'in en bilinen şiirlerinden birinin 8'li koşma biçiminde oluştuğu görülmektedir. Aşağıdaki dörtlük 8'li koşma biçimiyle oluşturulan bu şiire aittir:

“Güzelliğin on par'etmez
Bu bendeki aşk olmasa
Eğlenecek yer bulaman

Gönlümdeki köşk olmasa” (Kaya, 2011, s. 152).

Hangi nazım biçimini kullanırsa kullansın Veysel’in şiirlerinin neredeyse çoğu artık türkü sayılmaktadır. “Çünkü Âşık Veysel’in şiirlerinin büyük çoğunluğu türkü repertuarına girmiştir. Kısacası onun şiirleri ister koşma, ister destan, ister semai tarzında olsun pek çoğu türküleştirmiştir” (Alptekin, 2004, s. 54).

2.9.2.1.2 Ölçü ve Kafiye

“Halk şiirimizin önde gelen niteliklerinden biri, genel olarak hece ölçüsünün kullanılmış olmasıdır” (Aksan, 2016, s. 19). Bunun yanında divan şiirinin etkisiyle aruz ölçüsüyle yazılan şiirler de bulunmaktadır. “XVII. yüzyılda Gevherî ve Âşık Ömer aruz ölçüsüyle divan şiirinin dil ve nazım şekillerini sıkça kullanınca bir gelenek yaratmışlar ve kendilerinden sonra gelen âşıklara önderlik etmişlerdir” (Yardımcı, 2008, s. 283). Gevherî’nin aruzun Fâilatün/Fâilatün/Fâilatün/Fâilün kalıbıyla yazdığı aşağıdaki dörtlüğü bu kullanıma örnek teşkil etmektedir:

“Şerh edip râz-ı derûnum ol çenâra söylesem
Pâyine yüzümü sürsem bî-bahâre söylesem
Katre-i eşkim dökülse dâre dâre söylesem
Çektiğim her türlü gâmdan bir nişâne söylesem” (Artun, 2018, s. 153).

Âşık Veysel ise şiirlerinde aruz ölçüsü kullanmayıp âşık tarzı şiir geleneğinde daha çok tercih edilen hece ölçüsüyle şiirlerini söylemiştir. Veysel, şiirlerinde hece ölçüsünün sekizli ve on birli şekillerini tercih ederken, 48 şiirinde sekizli, 132 şiirinde de on birli hece vezni kullanmıştır. Âşık, sekizli koşma veya semai denilen şiirlerini 4+4 duraklı olarak sekizli hece ölçüsüyle söylemiştir.

“Ala gözlü/ benli dilber
Bir gün gelsen/ bize doğru
Seni sevdim/ can-ü gönülden
Çekme kendin/ naza doğru” (Kaya, 2011, s. 335).

Ozanın, 11’li hece ölçüsünü kullandığı şiirlerinde duraklar, 6+5 veya 4+4+3 şeklindedir:

“Her zaman âşığım/ suyun sesine
Baharda bulanıp/ çağlamasına

Akar gözyaşlarım/ gam deryasına
Veysel'in derdini/ yen'leyen sular” (Kaya, 2011, s. 281).

“Bir yâr için/ diyar diyar/ dolandım
Yoruldu da/ Çamlıbel'e/ yaslandım
Irmak oldum/ çalkalandım/ bunaldım
Duruldu da/ Çamlıbel'e/ yaslandım” (Kaya, 2011, s. 234).

“Âşık tarzımızda kafiye, saz eşliğinde kazanılan bir kulak terbiyesidir” (Yalçın, 2000, s.77). Yani kulaktan kulağa öğrenilerek şiirlerde kullanılmıştır. Âşıklık geleneğindeki kafiye yapıları incelendiğinde ise genellikle yarım ve tam kafiyenin kullanıldığı görülmektedir. Kafiye kullanmada başarılı olan Veysel'in şiirlerindeki uyaklara bakıldığında çoğunlukla yarım ve tam kafiyeyi kullandığı anlaşılmaktadır. Tabi bunun yanında zengin ve cinas kafiye de şiirlerinde mevcuttur. Kaya'nın (2011) tespitlerine göre incelenen 904 dörtlüğün 327'sinde yarım kafiye, 258'inde tam kafiye, 53'ünde zengin kafiye ve 2'sinde cinas kafiye görülmektedir.

Âşığın dörtlüklerinde kullandığı kafiye çeşitlerinden bazıları örnek olarak verilmiştir.

Yarım kafiye:

“Bizim elin menekşesi moğ olur
Güzeli âşika sitemkâr olur
Her çiçeğin mevsimde yer' olur
Bu sırları tabiata soralım” (Kaya, 2011, s. 241).

Tam kafiye:

“Yüce dağın menekşesi
Sesin güzeller neşesi
Gönlümün billur şişesi
Taşa çalsam kırılman mı” (Kaya, 2011, s. 182).

Zengin kafiye:

“Dilsiz oldum pepelendim
Yağmur oldum sepelendim
Toprak olup tepelendim
Senin yolunda senin yolunda” (Kaya, 2011, s. 139).

Cinas kafiye:

“Neler yaptı bana kader

Uyansana kara bahtım

Yel değdikçe erir gider

Karşı dağda kara bahtım (baktım)” (Kaya, 2011, s. 238).

2.9.2.2 Âşık Veysel’in Şiirlerinde Dil ve Üslup

Âşık tarzı şiir geleneğinde halk dili kullanılır. “Âşıklar anlatmak istediklerini halkın anlayabileceği bir dille verirler” (Artun, 2018, s. 160). Bu nedenle âşıkların eserlerinde kullanılan dil; açık, yapmacıklıktan uzak sade bir dildir. Âşık Veysel’in şiirlerinde kullanılan dilin bu özelliklere sahip olduğu görülür. O, halkın anlayabileceği sadelikte bir dil kullanmıştır. “Diğer taraftan Türkçeye yerleşerek toplum tarafından benimsenmiş yabancı asıllı bazı kelimeler de sanatçının şiirlerinde yer almıştır” (Tutu, 2008, s. 149). Şiirlerinde *aşk, feda, ibret selâmet* gibi Arapça kökenli; *baht, keman, cihan* gibi Farsça; *radyo, cip, radar, sinema, demokrasi* gibi batı kökenli dillerden gelen kelimeler kullansa bile onun şiirlerini okuyan herkes rahatlıkla şiirlerinin duygusunu, temasını anlayabilmektedir. Bunun yanında yaşadığı yerdeki yöresel ağızdaki sözcükler de şiirlerine girmiştir. “Sağlığında pek çok şehir gezmiş olmasına rağmen Veysel, şiirlerinde ağız özelliklerini muhafaza etmiştir” (Kaya, 2011, s. 77). Örneğin *yürüyorum-yürüyom, bahane-bahana, rüsva-ürüsvay, renk-irenk, sizlar-sızılar* gibi. Veysel’in kullandığı mahalli kelimelerde ses düşmesi ve ses türemesi gibi ses olayları meydana gelmiştir.

Şiirlerinde üç tipte ses düşmesi görülmektedir. Bunlardan ilki, ünlü ile biten bir kelimedenden sonra ünlü ile başlayan bir fiil getirildiğinde ilk kelimedeki ünlülerden birinin kaybolmasıyla oluşan ses düşmesidir. Bunda amaç heceyi istenen sayıya getirmektir. *Ne eyleyim-n’eyleyim, para etmez-par’etmez, nice olur- nic’olur* vb. İkinci tipteki ses düşmesinde ise Veysel’in bazı kelimelerde ve birleşik isimlerde ses düşürmesi yaptığı gözlenmiştir. *Dakika-dakka, Karaözü-Kar’özü, Sivrialan-Sivralan* vb. Üçüncüsü de fiil çekimlerinde oluşan ses düşmesidir. *Dolanıyorum-dolanıyom, kınamayın-kınaman, korkuyorum-korkuyom* vb.

Veysel’in şiirlerindeki ses türemesi ise iki çeşittir. Birincisi *l* ve *r* ünsüzü ile başlayan kelimelerin başına ünlü getirilmesiyle oluşan ses türemesidir. *Rum-Urum, Reşit-İreşit, layık-ilayık* vb. Diğer ses türemesi çeşidi de sözcüğün ortasına bazen ünlü

harfin getirilmesiyle oluşan türemelerdir. *Şükr-şükür, hepsi-hepisi, hasret- hasiret* gibi.

Âşık Veysel şiirlerinde birçok atasözü ve deyimde de yer vermiştir. Bu kalıpları şiirin ahengini bozmadan şiire yerleştirebilmek hiç kolay bir iş değildir. Nitekim Alptekin (2004), Veysel'in atasözlerini kullanması konusunda okuma yazması olmadığı hâlde atasözlerini ustalıkla kullanmasını şiirdeki yeteneği ve dildeki başarısını ispatladığını ifade etmiştir.

“Aslan yatağı boş kalmaz” (Kaya, 2011, s. 174).

“Taşıma su ile değirmen dönmez” (Kaya, 2011, s. 314).

“Ev yıkanın evi olmaz” (Kaya, 2011, s. 245).

Yine deyimlerin şiirlerde yer alması konusunda da buna yakın bir görüş belirtmiştir. Deyimlerin anonim halk edebiyatının ürünü olduğunu belirten Alptekin (2004) bu kalıplaşmış ifadelerin şiirde, nesirde kullanımının şairin ve nesir yazarının ustalığını gösteren bir unsur olduğunu dile getirerek Âşık Veysel'in sanatının ne kadar güçlü olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

“Aklımı başımdan aldı bu gece” (Kaya, 2011, s. 156).

“Hudud boylarında can verip yatan” (Kaya, 2011, s. 217).

“Kahpe felek hiç yüzüme gülmedi” (Kaya, 2011, s. 289).

Âşığın şiirlerinde dördlükleri ve mısraları değişik işlevlerde kullandığı görülmüştür. Kaya (2011), Âşık Veysel'in şiirlerinde ilk dördlükte konuyu haber verip temel hükmü ortaya koyduğunu ve âşığın asıl gayesini, vermek istediği mesajları genellikle üçüncü ve dördüncü mısralara sakladığını belirtmiştir.

Baş (2015), Âşık Veysel'in söz varlığı üzerine yaptığı çalışmasında Veysel'in, şiirlerinde *ben* kelimesi ile *dert* kelimesini somutlaştırmak için sıkça kullandığını, sözünü kuvvetlendirmek için alışılmış bağdaştırmalara çok az müracaat ettiğini ve sözünün gücünü şekilden ziyade manasında gösterdiğini aktarmıştır.

Âşık Veysel, gelenekten gelen bir ozan olarak hem geleneğin unsurlarını kullanmış hem de geleneğe yeni temalar katmayı da başarmıştır. “Hem ozanlığın kalıplaşmış söz imgelerini kullanmış, hem ona kendi yarattığı ‘uzun ince yol’, ‘sözle yaralamak’ gibi, halkın dil yaratisıyla özdeşleşen yeni imgeler katmıştır. Yalnız bu imge zenginliğiyle de yetinmemiş, konu alanını genişleterek şiirini çağımızın ilerici ruhuyla beslemiştir” (Binyazar, 2017, s. 38). Şahin (2015), âşık tarzının asli temalarından olan aşk, güzellik, yaşam, fanilik, gurbet, dert vb. kavramları Veysel’in kendince kullandığını ve bunun yanında cumhuriyet, vatan, millet, demokrasi gibi temaları geleneğin içine yerleştirerek, âşığın kendine has bir üslupla şiirlerini söylediğini dile getirmiştir. Gökyay (1974) bu konuda Veysel’in lirik parçalarında yeni buluşların, benzetmelerin bulunduğunu ve doğayı da hayatı da gözü açık olanlardan daha iyi gördüğünü belirterek, güçlü bir gözlem yeteneğine sahip olduğunu aktarmıştır.

Sonuç olarak Veysel, şiirlerinde mahalli ağızdaki sözcükleri, atasözlerini, deyimleri kullanmış ve günlük yaşamda konuşulan dil, onun eserlerine girmiştir. “Diyebiliriz ki, Veysel’in şiirlerinde kullandığı her kelime, milletimizin asırlardır şehirde, köyde, çarşıda, pazarda konuştuğu Türkçedir. Bu kelimeler günümüzde de canlıdırlar ve yaşamaktadırlar” (Yalçın, 2000, s.85).

“Âşık Veysel kendine has söyleyişi olan, mısra yapısı kuvvetli, konularını mahalli çevreden alan, şehit kanıyla sulanmış mübarek topraklarına kaderini bağlamış aziz, civanmerd, gönül ve mana derinliği olan insanların şiirini söyleyen ölümsüz bir halk şairidir” (Halıcı, 1973, s. 4). “Veysel, bugün olduğu gibi yarın da kendine has özellikleri ve söyleyiş kabiliyeti ile daima başta gelecektir” (Aslanoğlu, 1967, s. 5).

2.9.2.3 Âşık Veysel’in Şiirlerinde Konu

İnsanı ilgilendiren her konu âşık edebiyatındaki şiirlerde ele alınmıştır. Bu sebeple “Halkımızın özlemlerini, sevinç ve acılarını en güzel bu şiirlerden anlıyoruz” (Karaalioğlu, 1966, s. 87). Çünkü ozanlar halkın aynası olarak insanların yaşadıkları, hissettikleri tüm konuları şiirlerinde işlemişlerdir. Artun (2018) âşıkların, şiirlerinde aşk, özlem, yiğitlik, ölüm, toplum, din, zamandan yakınma, doğa gibi konuların yanında kadere isyan, düzeni eleştirme, ayaklanma içerikli sosyal konuları da işlediğini belirterek âşık edebiyatında işlenen konular bakımından geniş bir çerçeve çizmiştir.

“Âşıklar; insanların iyiliğini, mutluluğu, inancı, sosyal adaleti, barışı, dostluğu, sevgiyi ön plâna çıkarmışlardır” (Çırakman, 1996, s. 2). Âşık Veysel de bir halk ozanı olarak bu konularda birçok şiir yazmıştır. Bu bakımdan âşığın şiirleri incelendiğinde onun gelenekte kullanılan konuların dışında çok farklı konulara değindiği görülmektedir. Hatta onu bu zamana kadar gelen âşıklardan ayıran özelliğin de farklı ve yeni konuları şiirlerine sokması olduğu düşünülmektedir. Uyguner (1968), geleneksel halk şiirine toprak gibi, vatan gibi, devrimler ve Atatürk gibi konuları getirenin ve bu konularda ilk ürünleri verenin Âşık Veysel olduğunu söylemiştir. Âşık hakkında önemli araştırmaları olan edebiyatçılardan Bâkiler (1986) de, Veysel’in halk şiirimize yeni bir renk, yeni bir hareket getirdiğini söyleyerek; toprak, vatan, bayrak, millet, devlet koşmalarıyla ve çeşitli içtimai meselelerimize müspet ilmin ışığında bakan destanlarıyla halk şiirine daha fazla zenginlik kazandırdığını belirterek Uyguner’le aynı düşünceleri paylaşmıştır.

Âşık Veysel’in hayatı boyunca yaşadığı sıkıntılar, sevdaları, yetiştiği çevre, sahip olduğu inanç, gezip gördüğü yerler, çalıştığı zamanlarda başına gelenler, Türkiye’nin tarihi, ülkenin o günkü siyasi ve sosyal durumu gibi unsurlar şiirlerinde işlediği konuları şekillendirmiştir.

Çok farklı mevzularda deyişler söyleyen Veysel’in şiirlerindeki konuları belirli başlıklar altında toplamak çok kolay değildir. Bu konuda araştırma yapanlar farklı sınıflandırmalar yapmışlardır. Bu çalışmada ise Veysel’in şiirlerindeki değerler tespit edilirken kullanılan ana başlıklardan bazılarının işlediği konuları sınıflandırırken de kullanılabileceği ön görülmüştür. Âşık Veysel’in şiirlerindeki konuları; politik, sosyal konuları içeren, tabiatı anlatan, bilimsel gelişmelerin konu edildiği, dintasavvuf konulu, kişileri konu edinen şiirler olmak üzere altı ana bölümde sınıflandırmak mümkündür.

Politik şiirleri; Atatürk ve devrimleri, o dönemdeki siyasi görevlilerin açtıkları veya kurdukları kuruluş ve tesisleri övdüğü şiirler olarak alt başlıklar hâlinde düşünmek mümkündür. Sosyal konuları içeren şiirlere de mecazi aşk, vatan sevgisi, Türklük duygusu, birlik-beraberlik, doğruluk-dürüstlük, saygı, gurbet-ayrılık, taşlamalar ve öğütler içeren şiirleri dahil edilebilecektir.

Âşık Veysel'in toprak, su, bitki ve hayvanlar gibi kavramları konu edinen şiirlerini tabiatı anlatan şiirler içinde sınıflandırmak mümkündür. Bilimin gelişmesi ve çalışmanın önemini anlatan şiirler de bilimsel gelişmelerin konu edindiği şiirler başlığı altında toplanılabilecektir.

Veysel'in Allah inancını, ilahi aşkı, peygamberleri ve kutsal kitap inancını, dua-bedduaları, kaderi ve faniliği anlatan şiirlerini din-tasavvuf şiirler başlığı altında saymak mümkündür. Bunların dışında Veysel'in Mevlâna, Hacı Bektaş-ı Veli, Atatürk, Neyzen Tevfik, Ümit Yaşar Oğuzcan'ı anlattığı şiirlerini ise kişileri konu edinen şiirler başlığına dahil edilebilecektir.

Şiirlerindeki konu dağılımı incelendiğinde politik konulu on üç, sosyal konuları içeren yetmiş beş, tabiat konulu on yedi, bilimsel gelişmeler konulu yirmi iki, din-tasavvuf konulu kırk altı ve kişileri konu edinen sekiz şiiri tespit edilmiştir.

Yukarıdaki bilgilerin ışığında Âşık Veysel'in sanatı incelendiğinde şu sonuç çıkmaktadır: O, şekil ve dil olarak geleneğe bağlıdır. Konu olarak ise âşıklık geleneğine yeni kavramlar ve konular kazandırmıştır. Onu diğer âşıklardan ayıran en önemli özelliği budur. “Kısaca Veysel, tabiat duyusu, duyarlılığı, dinî bir zümreye bağlı egemen bir karakteri olmamasına rağmen mistik taraftan kâinat, varlık, yaratılış anlayışı ile geleneğe bağlı bir saz şairdir” (Gökçe, 1982, s. 23).

2.9.3 Âşık Veysel ve Âşıklık Geleneği

Âşıklık Türklerde çok eskiden beri var olan bir gelenektir. İslamiyet'ten önce “Türk boylarında ‘şaman, oyun, kam, baksı ve ozan’ gibi adlarla” (Köprülü, 1989, s. 57) anılan şairler tarafından ozan-baksı edebiyat geleneği adı altında icra edilen bu gelenek, İslamiyet'ten sonra da saz eşliğinde âşıklar tarafından sürdürülmeye devam edilmiştir. Bu özelliğiyle “Âşıklık geleneği, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, belirli kuralları olan, şiirin kalıcı ve etkileyici özelliğinden yararlanarak kuşaktan kuşağa aktarılan bir değerler bütünüdür” (Artun, 2011, s. 1). Aslında bir nevi bu gelenek ve bu geleneğin içinden gelen âşıklar, geçmiş ile bugün ve gelecek arasında bir köprü görevi görmüşlerdir. Türk milletinin yüzyıllar içerisinde oluşturduğu örf, âdet ve değerlerin nesiller boyu taşınmasını ve günümüze ulaşmasını sağlamışlardır. Âşıklar bu yönüyle Artun'a (2011) göre bağlı buldukları geleneği

ve halk kültürünün bütün değerlerini şiirlerinde anlatarak Türk kültürünün ortak bir yaşam ve değerler bütünü olmasına çağlar boyu hizmet etmişlerdir.

Âşık tarzı şiiri geleneği İslamiyet ile birlikte değişime uğramaya başlamıştır. Bu süreçte “Âşıklık geleneği, Anadolu’da ozan-baksı geleneği ve tekke edebiyatının yapısal ve tematik verimlerinden yararlanarak yeniden yapılanmıştır” (Artun, 2018, s. 36). Yeniden yapılanmayla birlikte gelenekte kullanılan bazı kavramlar değişime uğramıştır. “15. yüzyıldan sonra ‘ozan’ın yerini ‘âşık’ kopuzun yerini ‘karadüzen, bağlama çöğür, tambura, cura vb.’ almıştır” (Köprülü, 1989, s. 57).

Günay (1993) bugün âşık edebiyatı adı ile anılan bu edebiyatı, başlangıçta ilk millî edebiyatımız olarak kabul edilen ozan-baksı edebiyat geleneğinin, 16. yüzyıldaki yeni kültür birikimi, kabulleri, ihtiyaçları, talepleri, zevkleri ve beklentilerinin etkisiyle gelişime ve değişime uğramış şekli olarak tanımlamıştır.

Artun (2018) ise âşık edebiyatının ozan-baksı edebiyat geleneğinin İslamiyet’ten sonra tasavvufî düşünce ve Osmanlı yaşama biçimi ve kabulleriyle birleşmesinden doğduğunu dile getirerek aslında nasıl bir gelişim ve değişime uğradığını genel hatlarıyla aktarmıştır. Bütün bunların ışığında isimler ve kullanılan kavramlar 16. yüzyıldan itibaren değişime uğramış olsa da özünde âşık edebiyatının işlevi değişmemiştir. Çünkü Özdemir (2011), halkın kültürel değerlerinin yine halkın diliyle anlatıldığı âşık edebiyatının, zengin bir kültüre sahip olduğunu ve millî kültür unsurlarının da halk şairlerinin şiirlerinde eskiden beri yer almaya devam ettiğini belirterek geleneğin sürdüğünü dile getirmiştir.

Yüzyıllar boyunca süregelen bu geleneğin içinde yetişen İslamiyet öncesi devirdeki ozanlar kesin olarak bilinmemektedir ancak İslamiyet’in Türkler tarafından kabul edilişiyle birlikte âşıklık geleneğinin bağrından Pir Sultan Abdal, Koroğlu, Karacaoğlan, Âşık Ömer, Gevheri, Ercişli Emrah, Bayburtlu Zihni, Dadaloğlu, Dertli, Erzurumlu Emrah gibi birçok önemli âşık çıkmıştır.

Günay (1993), âşık edebiyatı geleneğinin 19. ve 20. yüzyıllarda İstanbul ve çevresinde yozlaşmış yok olduğundan bahsetmiş ve muhafazakâr bir hayat tarzının olduğu Doğu Anadolu Bölgesi’nde tarihi biçimine sadık kalarak içlerinde Âşık

Veysel gibi başarılı temsilcilerin de bulunduğu kalabalık saz şairi kadrosuyla hayatietini günümüze kadar sürdürdüğünü belirtmiştir.

Âşıklık geleneğinin 20. yüzyılda yetişmiş en önemli temsilcilerinden olan Âşık Veysel'in gelenek içindeki konumu ise tartışma konusu olmuştur. Veysel'in hem geleneksel özelliklere hem de gelenekten farklı niteliklere sahip oluşu bu tartışmaların odak noktasını oluşturmuştur. Veysel'in gelenek içindeki yerinin doğru tespit edilebilmesi için geleneğin sahip olduğu belli başlı unsurlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu konuda âşıklık geleneğinde bulunan unsurları belirleyen birçok araştırmacı, akademisyen ve yazar vardır. Bu bölümde Dr. Mehmet Yardımcı'nın yaptığı sınıflandırma temel alınmış bunun yanında Yardımcı'nın bahsetmediği ancak Prof. Dr. Ali Berat Alptekin'in sınıflandırmasında yer alan halk hikâyesi anlatma geleneği de eklenerek, Âşık Veysel'in âşıklık geleneği içindeki yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yardımcı'nın (2008) belirleyip ortaya koyduğu, âşıklık geleneğini yansıtan unsurlar şunlardır:

- A. "Saz çalma
- B. Mahlâs alma
- C. Rüya Sonrası âşık olma (Bade içme)
- Ç. Usta-Çırak
- D. Âşık karşılaşmaları
 - a. Atışma-Karşılaştırma (Tekellüm)
 - b. Taşlama-takılma
 - c. Soru-cevap (Atışma)
 - ç. Çözümlü muamma, muamma atışma
 - d. Barışma, övme, uğurlama
- E. Leb-değmez (Dudak değmez)
- F. Askı (Muamma)
- G. Dedim-Dedi tarzı şiir söyleyiş
- Ğ. Tarih bildirme
- H. Nazire Söyleme" (s. 175).

Âşıklık geleneğinin önemli göstergelerinden biri âşığın saz çalabilmesidir. Çünkü "Şiirlerini sazla ve irticalen söyleyen sanatçılara âşık denir" (Kaya, 2010, s. 1). "Âşık Veysel de daha önceki âşıklar gibi deyişlerini saz ile söylemiştir. Geleneği devam

ettirmiştir” (Öz, 1997, s. 137). Ancak Veysel’in saz çalmaya başlamasının nedeni biraz farklıdır. Özen (2009), Âşık Veysel’in hatıralarına dayanarak, babasının Veysel’in gözlerinin görmemesinden dolayı ileride hiçbir iş yapamayacağını düşündüğünden on, on bir yaşlarından itibaren ona saz aldığını belirtmiş ve komşuları Molla Hüseyin’den de ders aldırarak âşığı saz çalmaya yönlendirdiğini dile getirmiştir. Babasının sayesinde sazla tanışan Veysel de ölünceye dek sazını elinden bırakmamıştır. Onun sazla tanışmasının arkasında yatan sebebin aslında ileride geçim sıkıntısı çekmemek olduğu da bir gerçektir. Saz çalmaya başlamasının nedeni ne olursa olsun Âşık Veysel, azmi ve yeteneği ile âşık kimliğine sahip olmayı başarmıştır. Çünkü “Veysel, eskinin gezgin ozanları gibi sazla çalıp söylemeyi kendine ana ilke edinmiş, bu ilke davranışı ile de yurdun dört bir yanında ezgilerinin ve dizelerinin izleri kalmıştır” (Yardımcı, 2013, s. 80).

Âşıklık geleneğinin önemli ölçütlerinden olan mahlaslar, âşıkların şiirlerinin son dörtlüklerinde kullandığı takma adlardır. Veysel ise şiirlerinde farklı bir mahlas kullanmamıştır. Genelde kendi adını şiirlerinde mahlas olarak tercih etmiştir. Sadece birkaç şiirinde adının önüne bazı sıfatlar getirmiştir. Kaya’nın (2011) tespitlerine göre Âşık Veysel, şiirlerinin hemen hemen tamamında mahlas olarak adını kullanmış, sadece iki şiirinde *Sefil Veysel*, beş şiirinde de *Veysel Şatır*’ı mahlas olarak kullanmayı tercih etmiştir.

Yardımcı (2013), âşıkların ya usta yanında yetişerek ya da rüyasında bade içerek âşıklığa başladığını belirtmiştir. Bunlardan birisi olan rüyada bade/dolu içme olayı ise geleneğin en bilinen unsurlarından olmuştur. Geleneğe göre, şair rüyasında pir elinden bade içtikten sonra âşık olma yeteneklerine sahip olan bir kişiye dönüşmektedir. Günay (1993) da âşık edebiyatı geleneğinde rüya motifiyle âşığın sade kişilikten sanatçı kişiliğe geçiş yaptığını belirtmiştir.

Âşık Veysel’in gelenekte yer alan bu türdeki badeli âşıklardan olup olmadığı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Badeli âşık olup olmadığını belirleyebilmek için de Veysel’in kendine ait şiirleri ne zaman vücuda getirdiğini tespit etmek gerekmektedir. Özen (2009), Veysel’in 1933 yılına kadar usta malı deyişler çalıp söylediğini, ilk şiirinin 1933 yılında Nahiye Müdürü Ali Rıza Bey’in isteği üzerine cumhuriyetin onuncu yılı dolayısıyla yazdığı *Atatürk Destanı* olduğunu dile

getirmiştir. Bu da demek oluyor ki Âşık Veysel kendine ait şiirlerini 40 yaşından sonra yazıp söylemeye başlamıştır. Âşığın şiirlerinde geçen bazı dörtlüklerinde de 40 yaşından bahsetmesi, dolu içtiğini aktarması onun badeli âşıklardan olabileceğini akla getirmektedir. Bu görüşte olan çok kişi olmasa da Yalçın (2000), Veysel'in dolu içtiğini düşünen az sayıdaki yazarlardandır:

“Veysel'in kendi tarafından anlatılmış bir dolu içme töreni yoktur. Ancak,

Kırk yaşımdan sonra kalbime ilham,
Erişdi Mevla'dan bir ihsan oldu
Hakk'ı bilenlere hazırdır her an
İnkâr edenlere sır nihan oldu
Elinden bir dolu içtim
Türlü türlü derde düştüm
Cümle varlığımdan geçtim
Senin yolunda senin yolunda

dörtlüklerinin ilkinde dolaylı yoldan ikincisinde açık açık dolu içtiğinden söz etmektedir.” (s. 51-52).

Yalçın'ın yukarıdaki yorumlarına rağmen Kaya (2011), Âşık Veysel'in şiirlerinde dolu içtiğini söylediğini ancak bunun gerçeği yansıtmadığını çünkü Veysel'in bu sözleri gelenek icabı söylediği kanaatindedir. Günay (1993) da Veysel'le ilgili kaynaklarda onun böyle bir rüya gördüğüne dair bir kayıt olmadığını aktarmıştır. Veysel'i badeli âşıklardan görmeyen Yardımcı (2013), âşığın çalışıp didinerek belli bir düzeye ulaşan bir âşık olduğunu belirtmiştir.

Bu yönüyle bakıldığında Âşık Veysel'in, rüya gördüğüne dair kesin bir bilginin olmayışı, ayrıca 40 yaşında yazdığı ilk şiirini kendi isteğiyle değil de nahiye müdürün ricasıyla yazdığı göz önünde bulundurulursa onun âşıklık geleneğinde yer alan badeli âşıklardan olmadığı görüşü ağırlık kazanmaktadır.

Âşıkların yetişmesinde rüya motifi dışında bir de usta-çırak ilişkisi yöntemi mevcuttur. Bu yetişme biçimine göre “Âşıklar çıraklıktan başlayarak âşık oluncaya kadar belli bir eğitimden geçerler, fasıllara katılırlar, ustalarından mahlas aldıktan

sonra âşık olurlardı” (Artun, 2018, s. 61). Yani geleneğin bu yönteminde kişiye âşık olma kimliğini kazandıran rüyaları değil onları yetiştiren ustalarıdır.

Âşık Veysel’in doğup büyüdüğü yer olan Sivas ise saz ustalarının ve âşıkların eskiden beri yaşadığı yetiştiği bir yer olarak bilinmektedir. Öz (1997) de Veysel’in yaşadığı çevre olan Şarkışla’ya bağlı Emlek yöresinin ozanlar yatağı bir yer olduğunu ve Veysel’den önce yaşamış olan büyük ozanların bu yöreden çıktığını aktarmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak Âşık Veysel de yaşadığı bu çevre içindeki birçok ustanın eserini dinleyerek büyümüştür. Veysel’i yetiştiren ustalar araştırıldığında ise iki isim ön plana çıkmaktadır. Özen’e (2009) göre bu iki isim Âşık Veysel’e ilk saz derslerini veren Molla Hüseyin ve Çamşıhlı Ali Ağa’dır. Ders aldığı ustaların dışında etkilendiği başka âşıklar da vardır. Alptekin (2004), Veysel’i etkileyen şairler arasında Pir Sultan Abdal, Hüseyin, Kul Sabri, Veyseli, Kemter Veli ve Sıtkî gibi âşıkların bulunduğunu belirtmiştir.

Ders aldığı ve etkilendiği âşıklar olmasına rağmen Veysel, usta-çırak ilişkisiyle yetişen bir âşık olarak değerlendirilmemektedir. Çünkü Turan (2004), usta-çırak ilişkisinin Âşık Veysel’de bir yol gösterme biçiminde ortaya çıktığını, gelenekle öyle iç içe bir durum sergilemediğini aktarmıştır. Yardımcı (2013) da Veysel’in yetiştirdiği bir çırağının da olmadığını vurgulayarak usta-çırak geleneğini tam sürdürmediğini dile getirmiştir. Alptekin’e (2009) göre de;

“Her ne kadar Veysel, Camşıhlı Ali Ağa ve Molla Hüseyin’den saz ve söz dersi almışsa da bu bizim anladığımız şekildeki bir usta-çırak ilişkisi değildir. Bu ikili saz çalan, birkaç usta malını söyleyebilen kişilerdir. Bunlar gezgin değillerdir. Âşık Veysel bunların hizmetinde bulunmamıştır, aksine Âşık Veysel’e bu ikili hizmet etmiştir” (s. 20).

Bütün bunların ışığında Veysel’in ders aldığı ustaların gezgin âşıklardan olmaması, onların hizmetinde bulunmaması, mahlasını kendinin belirlemesi ve yetiştirdiği bir âşığın olmaması gibi unsurlar sebebiyle Âşık Veysel usta-çırak ilişkisi açısından geleneğin kuralları dışında olduğu söylenebilir.

Geleneğin önemli unsurlarından biri de âşık karşılaşmaları/atışmadır. “Türkiye’de âşıklık geleneğinde belli yörelerde ‘karşılama’, ‘deyişme’, ‘atışma’ veya ‘karşiberi’

gibi adlar altında toplanan sistemli deyişmeler; en az iki âşığın dinleyici huzurunda veya herhangi bir yerde karşı karşıya gelerek, birbirlerini sazda ve sözde belli prensipler içinde denemeleri esasına dayanmaktadır” (Günay, 1992, s. 47).

Kaya (2011), saz çalan ancak irticali olmayan Veysel’in -doğruluk derecesinin ne olduğunu bilmediği- *Deli Hâzım, Çakır, Hamit Budak ve Kul Ahmet*’le yapılmış yedi karşılaşmasını tespit ettiğini belirtmiştir. Bunların yanında Yardımcı (2013), geleneksel atışma kurallarına uymasa da bir çeşit atışma uyarlaması olarak kabul edilebilecek, toplumsal karşıtlıklara duyarlılığını sergilediği *Çarık-Mes* adında bir eserinin olduğunu dile getirmiştir. Âşığın atışma sayılabilecek bazı eserleri mevcut olsa da onu, tam anlamıyla atışma yapan bir âşık olarak değerlendirmemek gerekmektedir. Çünkü “O hep bu tarza uzak kalmaya çalışmış; ‘Manasız mantıksız şeyler oluyor. Hem de ömürlü olmuyor. Şiirde yaşama kudreti olmalı’ diye sıcak bakmamıştır” (Kaya, 2011, s. 131). Özdemir (2010) de bu görüşe paralel olarak Âşık Veysel’in sanat değeri olmadığı için atışmalara ilgi göstermediğini ve dolayısıyla şiirlerinde atışmalara yer vermediğini dile getirmiştir. Yardımcı (2013) ise âşık edebiyatının önemli geleneklerinden biri olan âşık karşılaşmalarında Veysel’in çok iyi atışma yapan bir âşık olmamasını fiziki yapısına bağlamıştır.

Yukarıdaki açıklamalara bakıldığında irticalen şiir söylemeyi pek sevmeyen Âşık Veysel’in gerek kendi söylemleri gerekse de atışmaya benzeyen birkaç şiiri dışında bu alanda örneklerinin bulunmayışı onun âşıklık geleneğindeki bu kıstasa uymadığını göstermektedir.

Lebdeğmez (dudakdeğmez), âşıklar arasında ustalık göstergesi sayılan bir gelenektir. Özdemir (2010) lebdeğmezi, âşıkların ustalıklarını sergilemek için *b, p, m, f, v* sessiz harflerini -iki dudağın birbirine değmesi ile çıktığı için- kesinlikle şiirlerinin içinde bulundurmuyarak söz hünelerini gösterdikleri bir uygulama olarak tarif etmiştir. Veysel’in şiirlerinde ise leb-değmez örneği bulunmamaktadır. “Onun şiirleri arasında geleneğe bağlı olarak ustalık işareti sayılan *b, p, m* dudak ve *v, f* diş dudak seslerini kullanmadan şiir söyleme tekniği olarak bilinen ve edebî bir terim olarak leb-değmez de denilen dudak-değmez yoktur” (Yardımcı, 2013, s. 84).

“Muamma da âşıklık geleneğinde var olan bir özelliktir. Bu aslında bir nevi yarışmadır. Bu geleneğe, ödül koyan bir kişi veya bir âşık tarafından

hazırlanmış muamma büyük ve uzaktan okunabilecek bir yazı ile kağıda yazılır ve tahtaya yapıştırılırdı. Muammayı kim bilirse paraları alır ve muammayı tertipleyen âşığa da bir pay çıkarılırdı. Eğer muamma birkaç gece kahve duvarında asılı kalır, kimse tarafından da çözülmemiş olursa sahibi olan âşık, bunun ne olduğunu söyler ve bütün paraları alırdı” (Özdemir, 2010, s. 95-96).

Âşık Veysel, anlatılan bu muamma sorma geleneğini kullanan bir âşık değildir ancak Alptekin (2004), Veysel’in sadece Kul Ahmet’le yaptığı bir atışmasında muamma sorup cevap aldığını aktarmıştır:

“Veysel:

O nedir ki canlı gezer doğurmaz?

O nedir ki gönülde var elde yok?

O nedir ki dili vardır çağırılmaz?

O nedir ki deryada var gölde yok?

Kul Ahmet:

O katırdır canlı gezer doğurmaz

O sevdadır gönülde var elde yok

O ölüdür dili vardır çağırılmaz

O incidir deryada var gölde yok” (s. 37).

Âşık edebiyatında âşıkla sevgilinin konuştuğu bir gelenek olan;

“ Dedim-dedi’li şiirler, genellikle tek bir kişi (âşık/şair) tarafından söylendiği hâlde, şiir okunduğunda âşık ile sevgilinin veya başka birinin karşılıklı konuşmasını konu alan diyalog izlenimini verir. Genellikle, bu tür şiirlerde âşık ile sevgili, şiir dilinde karşılıklı konuşurlar. Diğer bir ifadeyle seven ile sevilen arasındaki çekişme âşık/şair tarafından söze dökülür” (Şimşek, 2016, s. 124).

Âşık Veysel’in tespit edilen eserlerinin içinde bu tarzda şiirler bulunmamaktadır. Yardımcı (2013) da Veysel’in herhangi bir muamma çözmediğini eski deyimle askı indirmedini ve dedim-dedi tarzına hiç heves etmeyip, herhangi bir âşığın bir şiirine de nazire söylemediğini ifade etmiştir.

Bazen de âşıklar şiirlerinde âşıklık geleneğinin sahip olduğu bir özellik olan tarih bildirmeyi kullanmışlardır. Geleneğin bu özelliğinde “Âşıklar; kıtlık, yangın, sel felaketi, salgın hastalık, önemli savaşlar vb. toplumu yakından ilgilendiren sosyal yaşamla ilgili olaylarla, kendi doğum tarihlerinin şiirlerinde tarihi birer belge gibi kalmasını istemiş ve dörtlükler arasında tarih belirtmişlerdir” (Yardımcı, 2013, s. 84). Özdemir’e (2010) göre âşıklık geleneği içindeki tarih bildirme, âşıkların şiirlerinin kimi tarihi olaylarda bir belge olmasını ve âşıkların yaşadıkları toplumdaki sosyal, tarihi işlevlerini de görmelerini sağlamıştır.

Âşık Veysel, tarih bildirme açısından geleneğe uymuştur. Onun tespit edilebilen şiirlerinin üçünde tarih bildirme geleneğini kullandığı görülmektedir. Bunlar:

Kendi doğum tarihini belirttiği;

“Üç yüz onda geldim cihana
Dünyaya bakamadan ben kana kana
Kader böyle imiş çiçek bahana
Levh-i kalem kara yazmış yazımı” (Kaya, 2011, s. 337).

Erzincan depreminin tarihini andığı;

“Dokuz kırk altıda uğradım gördüm
Veysel der içimden ağladım durdum
Bu ulu Tanrı’dan isteyin yardım
Gayret kuşağını kuşan Erzincan” (Kaya, 2011, s. 257).

Son olarak da Sivas’ta meydana gelen bir sel felaketinin olduğu ayı ve günü aktardığı dörtlüktür:

“Sekizinci ayın yirmi ikisi
Emeklerim zay’eyledi sel benim
Sele gitti hasılatın hepsi
Emeklerim zay’eyledi sel benim” (Kaya, 2011, s. 257).

“Bir şairin şiirini diğer bir şair tarafından, aynı uyak ve ölçüde olmak üzere benzer biçimde yazma” (Yardımcı, 2008, s. 256) yani o eseri taklit etmek demek olan nazire söyleme geleneğini Âşık Veysel kullanmamıştır.

Yukarıdan bahsedilen unsurların yanında Alptekin (2004), âşıklık geleneğini anlatırken Dr. Mehmet Yardımcı'nın belirlediği ölçütlerden farklı olarak halk hikâyesi anlatma geleneğini de ölçütler arasına koymuştur:

Özdemir (2010), hikâye anlatma geleneğinde, eskiden iletişim ve eğlence araçlarının bulunmadığı dönemlerde kahvelerde ya da evlerde düzenlenen âşık meclislerinde âşıkların anlattıkları hikâyelerin dinlendiğini ve bu geleneğin sayesinde halkın hoşça vakit geçirdiğini dile getirmiştir.

“Âşık Veysel’de Âşık Edebiyatı’nda gördüğümüz esaslardan biri olan hikâye anlatma da yoktur” (KB, 1999, s. 25). Alptekin (2004), bu konuda Âşık Veysel’in halk hikâyesi kahramanlarından bazılarını eserlerinde anmış olsa da halk hikâyesi anlatmadığını belirtmiştir. Âşığın şiirlerinin birkaçında kullandığı halk hikâyesi kahramanları ise Leylâ ile Mecnun ve Ferhat ile Şirin’dir. Kahramanların adının geçtiği dörtlüklerden bazıları şunlardır:

“Her gördüğü Leylâ olsa
Kays Mecnun olmazdı
Sevda yakın hedef uzak
Zaradı gönlüm zaradı” (Kaya, 2011: 336).

“Ferhat Şirin için kestiği taşlar
Benim senin için döktüğüm yaşlar
Seni yaksın beni yakan ataşlar
Yaktı bu sinemi savruldu külü” (Kaya, 2011: 196).

Gerek Dr. Mehmet Yardımcı'nın gerekse de Prof. Dr. Ali Berat Alptekin'in ortaya koyduğu ölçütlerle değerlendirildiğinde Âşık Veysel, tam anlamıyla geleneği yansıtan bir âşık değildir. Çünkü Âşık Veysel, şiirlerin saz eşliğinde söylenmesi, usta-çırak ilişkisi olmasa da saz-söz ustalarının etrafında yetişmesi, şiirlerinde tarih bildirmesi bakımından geleneğe ait özelliklere sahiptir. Buna rağmen bade içme, usta- çırak ilişkisi, irticalen söyleme, âşık karşılaşmaları/atışmalar, muamma sorma, nazire söyleme, leb-değmez, dedim dedi tarzı şiir söyleme gibi geleneğe ait bazı unsurların ise Veysel’de bulunmadığı görülmüştür. Ayrıca âşıklık geleneğinde şiirlerin başlığı yoktur. Onun yerine biçim ve tür adları ile adlandırılmışlardır. Âşık

Veysel ile birlikte geleneğin bu özelliği de ortadan kalkmış ve modern şiirini özelliklerine uygun olarak şiirlerinde başlık kullanmıştır.

Bütün bu araştırmaların ışığında Âşık Veysel, sahip olduğu ve olmadığı tüm bu özellikleriyle yine de geleneğin içindedir. O; Pir Sultan Abdal, Karacaoğlan, Köroğlu, Dadaloğlu'ndan sonra Türk halk şiirinde geleneği devam ettiren önemli ustalardandır. Karataş (2002), Azerbaycanlı ilim ve şiir adamı Bahtiyar Vahapzade'nin *Yunus zirvesinde Veysel, Veysel zirvesinden Yunus görünür* tespitinin dikkate şayan bir ifade olduğunu ve Âşık Veysel'in gelenek içindeki yerini tarif eden en güzel tanım olduğunu belirtmiştir.

Âşık Veysel bazı özellikleriyle geleneğe uymamıştır ancak geleneğe yeni kavramlar da kazandırmıştır. Bu zamana kadar gelenekte işlenmeyen konuları da halk şiirine ilk o kazandırmıştır. Veysel “Geleneksel halk şiirine toprak gibi, vatan gibi, devrimler ve Atatürk gibi konuları getirmiş ve bu konularda ilk ürünleri vermiştir” (Uyguner, 1968, s. 542).

Birçok yazar, araştırmacı ve edebiyatçı ise artık onu halk şiiri zincirinin son halkası olarak kabul etmektedirler. Böyle düşünönlere karşılık Parlatur (1993), Veysel'in “Bu millet nice Veyseller doğurur” (s. 336). diyerek en güzel cevabı verdiğini belirtmiştir. Çünkü o zincirin son halkası değil; aksine âşıklık geleneğini modernleştiren, geliştirip ona yeni özellikler kazandıran ve kendinden sonra gelecek âşıklara yol gösteren yetenektedir. Sonuç olarak, “20. yüzyılda bu geleneğin Âşık Veysel'le bitmiş olduğunu düşünönlör mevcut olsa da görünen o ki, âşık halktaki değişim ve gelişim sürecini yakaladığı ve sürdürdüğu sürece bu gelenek yaşamını sürdürmeye devam edecektir” (Arı, 2009, s. 30).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu çalışma âşık edebiyatımızın 20. yüzyıldaki en güçlü temsilcilerinden olan Âşık Veysel Şatıroğlu'nun şiirlerindeki değerlerin tespit edilmesi ve tespit edilen değerlerin Spranger'in sınıflandırma sistemine göre tasnif edildiği nitel bir araştırmadır. “Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olaylarının doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 39-40). Nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme tekniği kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu tür araştırmalarda, araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem ya da görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 141). Doküman incelemesi, mevcut kayıt ya da belgelerin verileri toplama kaynağı olarak incelenmesi olarak ifade edilmektedir. Karasar (2007) da başarılı bir doküman incelemesinin temel şartını, konuya ilişkin belgelerin bulunması, incelenmesi ve belli durum ya da görüşlerin ortaya çıkartılarak bir senteze varılabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması olarak aktarmıştır.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmamızın evrenini Âşık Veysel'in hayatı boyunca söylediği şiirler oluşturmaktadır. Âşık Veysel'in şiirlerinin toplandığı en geniş kaynaklardan olan Doğan Kaya'nın *Âşık Veysel* adlı kitabında yer alan 180 şiiri ile Doğan Kaya'nın kitabında bulunmayıp Ümit Yaşar Oğuzcan'ın *Dostlar Beni Hatırlasın Âşık Veysel Hayatı ve Bütün Şiirleri* kitabında yer alan *Son Şiiri* başlıklı şiiriyle birlikte toplam 181 şiiri ise çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır.

3.3 Verilerin Toplanması

Araştırmanın dokümanlarını Âşık Veysel'in hayatının, sanatının anlatıldığı, şiirlerinin yer aldığı kitaplar oluşturmuştur. Bunun yanında Âşık Veysel'in hayatı ve eserleri hakkında yazılmış dergilere, makalelere, bu alanda yapılmış doktora ve yüksek lisans tezlerine de elektronik ortamlardan erişilerek değerler bağlamında incelenmiştir.

3.4 Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada Âşık Veysel'in şiirleri incelenerek bulunan değerler, Spranger'in, bilimsel, dinî, ekonomik, estetik, politik ve sosyal değerler şeklinde tasnif ettiği altı ana başlık temel alınarak sınıflandırılmıştır. Değerler ana başlıkların içerisine yerleştirilirken ihtiyaç duyulduğunda da alt başlıklara bölünerek değerlerin tasnif edilmesi kolaylaştırılmıştır. Spranger'in sınıflandırmasındaki altı ana değer başlığı ve alt başlıklar çalışmada alfabetik olarak sıralanmıştır. Değerlerin bulunduğu mısralar veya dörtlükler italik yazı fontuyla ayrıca belirtilmiştir.

Bilimsel değerler başlığı altında tespit edilen değerler *bilgiye önem verme, çalışkanlık, okulun ve eğitimin önemi* alt başlıkları altında toplanmıştır.

Dinî değerler; *Allah inancı-ilahi aşk, cennet ve cehennem inancı, dinî şahsiyetler, hayatın geçiciliği, helâl ve haram inancı, ibadetler, kader inancı, kutsal kitaplar, peygamberler ve şükretmek* olmak üzere on başlık altında incelenmiştir.

Ekonomik değerler, *tasarruf etmek ve ülkenin ekonomik değerleri* başlıkları altında toplanırken estetik değerler alt başlıklar hâlinde değil genel başlığın altında incelenmiştir.

Politik değerler; *cumhuriyet dönemi inkılâpları, Mustafa Kemal Atatürk ve yönetim şekli* olmak üzere üç alt başlık altında toplanmıştır.

Son olarak da tespit edilen sosyal değerler on sekiz alt başlıkta toplanmıştır. Bunlardan on dört tanesi Spranger'in sınıflandırma sisteminde sosyal değerlere sahip olan bireylerde bulunması gereken özellikleri içeren: *alçakgönüllülük, birlik, beraberlik dayanışma, cömertlik, dostluk, dürüstlük, fedakârlık, kanaatkârlık, memleket/sıla özlemi, sabır, sadakat, saygı, sevgi, sır tutmak ve umutlu olmak* alt

başlıkları altında toplanan değerlerdir. Bunların yanında Âşık Veysel'in şiirlerinde tespit edilen ancak Spranger'in sınıflandırma sistemindeki sosyal değer özelliklerine sahip olmamakla birlikte sosyal değerlerden sayılabilecek *adalet, barış, eşitlik, kötü alışkanlıkları bırakma* başlığı altında toplanan dört tane değer mevcuttur. Bu değer başlıkları da sosyal değerler başlığı altında son bölümde alfabetik olarak sıralanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGULAR

4.1 Âşık Veysel'in Şiirlerindeki Değerler ve Bu Değerlerin Sınıflandırılmasına İlişkin Bulgular

Bu çalışmada Âşık Veysel'in 181 şiiri taranarak bulunan değerler araştırılmış ve Spranger'in sınıflandırma sistemine göre bilimsel, dinî, ekonomik, estetik, politik ve sosyal değerler olmak üzere altı ana başlık ve bu başlıklara bağlı alt başlıklar hâlinde tasnif edilmiştir. Tespit edilen değerlerin Spranger'in sınıflandırmasına uygun olduğu görülmüştür. Ana başlıklar ve alt başlıklar kendi aralarında alfabetik olarak sıralanmıştır. Değer taşıyan mısralar veya dörtlükler italik yazı fontuyla gösterilmiştir.

Spranger'in sınıflandırma sistemindeki sosyal değer özelliklerine sahip olmamakla birlikte sosyal değerlerden sayılabilecek adalet, barış, eşitlik, kötü alışkanlıkları bırakma başlığı altında toplanan dört tane değer de sosyal değer başlığı altında incelenmiştir.

4.1.1 Bilimsel Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Dünyada yaşanan bilimsel gelişmeler artık insanoğlunun göz ardı edemeyeceği boyutlara ulaşmıştır. Baş döndürücü bir hızla ilerleyen bilim, sadece araştırmaların değil edebiyatın da konusu olmayı başarmıştır. Öyle ki yazarlar ve şairler bu teknolojik gelişmelere artık kayıtsız kalamamış; eserlerinde çalışmanın önemine, bilimsel gelişmelere de yer vermek durumunda kalmışlardır.

Çalışmaya konu olan Âşık Veysel okumayı çok sevmesine rağmen gözlerinden dolayı hiç okula gidememiş, bunun eksikliğini hayatı boyunca yaşamıştır. Bir halk ozanı olarak her şeye rağmen şiirlerinde bilimsel değerlere önem verip onları işleyerek milletin dikkatini bilimsel gelişmelere çekmeye çalışmıştır. Kara ve Tören (2011), Veysel'in şiirlerinde eğitimi, okumayı, ilim sahibi olmayı övdüğünü; cahilliği, bilgisizliği ve kendini geliştirmemeyi yediğini söylemiş, ozanın her fırsatta ilim, okul gibi eğitim unsurlarına yer verdiğini belirtmiştir. Bu bilgiler ışığında Âşık

Veysel'in şiirlerindeki bilimsel değerler tespit edilirken, *bilgiye önem verme, çalışkanlık* ile *okulun ve okumanın önemi* olmak üzere üç alt başlık altında incelenebileceği öngörülmüştür.

4.1.1.1 Bilgiye Önem Verme

Âşık Veysel, geçmiş halk ozanlarıyla karşılaştırıldığında bilimsel gelişmelerin hızla ortaya çıktığı modern bir çağda yaşamıştır. Bu yüzden ilerlemelerin insanların hayatlarını nasıl kolaylaştırdığını idrak etmiş birisidir. Bilimsel gelişmelerin sağladığı güzellikleri fark ettikçe de insanların bilime önem verip, bilimin yolundan ayrılmadan çağdaş dünyayla bütünleşmiş bir hayat tarzını benimsemeleri gerektiğini şiirlerinde anlatmaya çalışmıştır.

“Anadolu’da cehaletin açtığı yaralar onun yüreğine oturmuştur” (Yılmaz, 1996, s. 69). Bu yüzden Veysel, bilimle alakası olmayan cahil kişilere uyulmaması gerektiğini, çünkü onların hayatlarının yalanlar, yanlışlar üzerine kurulu olduğunu söyleyerek cehaletin ne kadar zararlı olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Ona göre bilgisi, görgüsü olmayan kültürsüz insanların etrafa saçtıkları düşünceler ve kavramlar yalandır. Bâkiler’e (2007) göre de zaten, Âşık Veysel’in yaka silktiği, irkildiği belâların başında cehalet gelmektedir:

*“Aldanma cahilin kuru lafına
Kültürsüz insanın külü yalandır
Hükmetse dünyanın her tarafına
Arzusu hedefi yolu yalandır”* (Kaya, 2011, s. 300).

Âşık, cahil insanlardan çekinmektedir. Bu durumu halkıyla da paylaşır. O, halkına görüntüsü, konuşması, tavırları çekici olsa da cahil insanlardan uzak durmayı öğütler. Çünkü o türde insanların aslında ne düşündükleri, neyi amaçladıkları tam olarak belli değildir:

*“Evlattan uşaktan fayda bekleme
Binde bir bulunur o da tekleme
Cahil insan gül ise de koklama
Ayvası turuncu nar belli değil”* (Kaya, 2011, s. 221).

Ozan, yobaz olarak nitelendirilebilecek, bilime karşı gelen cahil kişilerden uzak durulması gerektiğini belirtir. Ardından “Bilgisizleri ‘dikenli çalı’ya benzeten Veysel, onlarla sözü sohbeti yasaklar” (Binyazar, 1973, s. 4).

*“Cahil ile sohbet etmek zor olur
Kulağı sağırdır gözü kör olur
Her sözünde kavga niza var olur
Cahiller dikenli çalı sayılır”* (Kaya, 2011, s. 315).

Âşık Veysel, yaşadığı çağdaki bilimsel gelişmeleri de yakından takip eden bir ozandır fakat ülkesinin durumu onu düşündürmektedir. Bu konuda “Veysel, Türk halkının derin bir uykuda olduğunu, dünya devletlerinin atom ve hidrojen çağını yaşadığı hâlde, ülkemizin yoksul ve cahil kişilerle dolu olduğunu anlatmakta ama çözüm yolları da önermektedir” (Yurdusev, 1981, s. 17). Çözüm yollarından biri ona göre ilim yolunda gaflette bulunmadan fakirler, yetimler dahil bütün vatandaşları okutmaktır:

*“Devr-i Cumhuriyet asırı yirmi
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş
Dünya ayaklanmış aya gidiyor
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş
Destekle fakiri okut yetimi
Bu hayırlar dinimizce kötü mü
İdrak eyle hidrojeni atomu
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş”* (Kaya, 2011, s. 321).

“Batıl inançlara, çağ dışı tutuma karşı olan Veysel, bu konuda da oldukça duyarlıdır” (Turan, 1994, 56). O, batıl inançların bırakılarak bilimin peşinden gidilmesi gerektiğini anlatmıştır. Bunu anlatırken de dünyanın bir öküzün boynuzları üzerinde olduğu gibi çok eski bir inanışla vakit geçirmek yerine çağdaş ve yararlı olan işler yapılmasını ister:

*“Bırak sar’öküzü varsın yayılsın
Set çekme gözlere herkes ayılsın
Her köşeye bir fabrika koyulsun
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş”* (Kaya, 2011, s. 321).

Ozan, teknolojinin gelişmesiyle dünyanın artık küçüldüğünü, icat edilen araçlar sayesinde Ay'a bile ulaşıldığını belirterek bilime verdiği önemi ortaya koymuştur:

*“Seyrettim âlemi dünya dar dedim
Ay-dünya arası sanki bir adım
Denizi karayı ölçtüm aradım
Adalar içinde var belli değil“* (Kaya, 2011, s. 221).

Alptekin (2004), geçirdiği rahatsızlıklardan dolayı hastanenin Âşık Veysel'in hayatında önemli bir yer tuttuğunu belirtmiştir. Veysel -rahatsızlandığı zamanlarda hastanelere gelip giderken fark etmiş olacak ki- artık milletin de dertlerinin dermanlarını modern hastanelerde, doktorlarda aradığını belirterek bilimin sağlık alanında getirdiği faydalara değinmiştir:

*“Dertliler dermanı sende arıyor
Millete hizmetin var hastane
Türlü türlü yaraları sarıyor
Var olsun hekimler nur hastane”* (Kaya, 2011, s. 164).

*“Bu hastanenin şu meziyeti
Hekimin hastaya hüsnüniyeti
Türlü dertten kurtarıyor milleti
Sakin ol nankörlük etme dediler”* (Kaya, 2011, s. 297).

Büyük ozan, çevredeki gelişmiş devletleri örnek almayı ve ülkenin sorunlarının çözümünün ilimde aranması gerektiğini dile getirmiştir:

*“İlim kültür deryasına dalalım
Çevremize bakıp ibret alalım
Kendi yaramıza derman bulalım
Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız”* (Kaya, 2011, s. 346).

Âşık, cumhuriyetin ilk yıllarında halkı cahillikten, geri kalmışlıktan kurtarmak amacıyla kurulan Halkevlerini bir ilim irfan yuvasına benzetmiştir:

*“Halkevleri ilim irfan yuvası
Atatürk'ün sesi milletin sesi
Eşitlik hürriyet demokrasi*

Atatürk izi var Halkevlerinde” (Kaya, 2011, s. 161).

Âşık Veysel bu dünyada hakikat olan şeyin, her işin temelini kuran ilim olduğunu belirtmiş ve insanları bilim yoluna davet etmiştir:

“İnsanlar kafası bunlar bulan
İlimdir dünyada hakikat olan
Bütün bu işlerin temelini kuran
İnan buna VEYSEL dedi ki okul” (Kaya, 2011, s. 226).

4.1.1.2 Çalışkanlık

Âşık Veysel, hayatındaki tüm zorluklarla mücadele etmiş, hiç yılmamış bir halk ozanıdır. Onu çalışmayı seven, çalışmaya âşık bir şair olarak tanımlamak mümkündür. Veysel, bunu şiirlerine de yansıtmıştır.

Ataş (1998), 20. yy şairi olarak Âşık Veysel’in ilerlemenin, gelişmenin tek yolunun çalışmaktan geçtiğini bildiğini ve bu yolda nasihatler verdiğini aktarmıştır. Veysel, dünyanın sürekli ilerlediğini, insanların bundan ibret alması gerektiğini belirtmiştir. O, insanların hayatlarında bir uğraş, çaba içinde olmasını isterken hiç olmazsa etrafa faydalı olmak için en basitinden kavak ağacı bile dikebileceğini söyleyerek insanların gaflet uykusundan uyanmasını dilemiştir:

“Hiçbir şey bilmezsen dik biraz kavak
Boş gezene derler serseri savak
Yumma gözlerini dünyaya bir bak
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş” (Kaya, 2011, s. 322).

Vatanını da çok seven bir şair olan Âşık Veysel, ülkesinin kalkınması için herkesin birbirini kardeş kabul edip, vatani için el ele vererek çalışması gerektiğini dile getirmiştir:

“Son verelim iftiraya bühtana
Kardeş-âne sevişelim can cana
El birlikte çalışalım vatana
Çok okul fabrika kuralım kardeş” (Kaya, 2011, s. 319).

O, Türkiye’de artık çalışmanın, okumanın, yazmanın zamanının geldiğini çünkü çalışmayı isteyenler için imkânların olduğundan bahsetmiştir:

“Sosyal yardım kolu Türk müzik kolu
Çalışanlar için imkânlar dolu
Çalışmalı okumalı yazmalı
Atatürk izi var Halkevlerinde” (Kaya, 2011, s. 161).

Büyük ozan, hangi işle uğraşılırsa uğraşılırsın her daim çalışılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca tembel insanlardan uzak durulmasını da öğütlemiştir:

“Eğer çiftçi isen sarıl tutaktan
Ne ekersen onu biçen topraktan
Yaklaşma tembele geç git uzaktan
Tembelin çenesi gevezec’olur” (Kaya, 2011, s. 312).

Âşık, milletin oyun salonlarında kahvehanelerde tavlâ, domino gibi vakit öldüren, hiçbir işe yaramayan boş uğraşlarla zaman geçirmesini istememektedir. Bunun yerine insanların vaktini, dertlerinin çözümüne ayırması gerektiğini söylemiştir:

“Karnını doyurmaz tavlâ domine
Çare düşün bak derdinin emine
Bakma hesabına boş ver cemine
Ne derdine derman ne ilaç olur” (Kaya, 2011, s. 312).

Tarlasına olan sevgisini anlatırken Veysel, çalışıldığında bunun karşılığının alındığını, en büyük zenginliğin aslında çalışmak olduğunu dile getirmiştir:

“Çalışırsan toprak verir cömerttir
Emeksiz istemek dermansız derttir
Çalışmak insana büyük servettir
Kese coşar gönül coşar el coşar” (Kaya, 2011, s. 286).

O, çalışmanın farklı bir yönüne de değinmiştir. İnsanların çalışarak hakiki yâre yani Allah’a yaklaşabileceğini ve böylece günlerini de mutluluk içinde geçireceğini belirtmiştir:

“Veysel ne ararsan kendinde ara
Nice varlık verilmiştir kullara
Çalışıp yaklaşan hakiki yâre
Geçirir gününü saadet içinde“ (Kaya, 2011, s. 160).

Âşık Veysel değersiz, saçma sapan sohbetlerin insanları tembelleştirip geriye götürdüğünü belirtirken aynı zamanda Allah'ın çalışanın yanında olduğunu da aktarmıştır:

*“Adım at ileriye geriye bakma
Bir sağlam iş tut da elden bırakma
Saçma sapan sözler hep delip takma
Allah'ın yardımı çalışanlara”* (Kaya, 2011, s. 168).

Veysel, insanların çalışmayarak baykuş gibi olduğu yerde kalmasını eleştirirken insanların artık teknoloji sayesinde havada seyahat edebilmesinden ibret alınması gereken durumlar olduğunu belirtmiştir. Ayrıca çalışmanın insanları Allah'a kul olarak daha fazla yakınlaştıracığını söyleyip kendisini de çalışmak için hareket etmeye davet etmiştir:

*“Baykuş gibi durup durma yuvada
İnsanlar kuş olmuş gezer havada
Giriş Veysel kollarını sıva da
Çalışan Allah'ın kulu sayılır“* (Kaya, 2011, s. 315).

Ozan, insanların yaşamlarından elde ettikleri şeyleri haram yollardan değil de çalışarak helâl yoldan kazanmasının doğru olacağını aktarmıştır. Ona göre bu yolda bazen fedakâr davranmayı da göze almak gerekmektedir:

*“Çalış kazan helâlinden
Feragat et malından
Gelip geçen evvelinden
Ne götürmüş azdan çoktan”* (Kaya, 2011, s. 259).

4.1.1.3 Okulun ve Eğitimin Önemi

Veysel, gözleri görememesinden dolayı hayatı boyunca okula gidememiştir. Yaşadığı dönemde görme özürlüler için açılan okullar bulunmadığından okuma-yazması da yoktur. Bu sebeple okumak, okula gitmek içinde hep bir ukde olarak kalmıştır.

O, okula gidemese de okulun, okumanın önemini hep bilmiş ve şiirlerinde okullara yer vermiştir. *Okul* adını taşıyan iki adet şiiri de mevcuttur. Âşık Veysel, ekip biçmeye yarayan motorların, uçakların, rasathanelerin, çeşitli taşıtların, hekimlerin

ve radyo gibi icatların hep okulların sayesinde olduğunu anlatmıştır. Ona göre dünyanın en güzel akli okullardadır:

*“Dünyanın en güzel aklını gördüm
Sermayesini sordum dedi ki okul
İnsanlara hizmet yaptığın yardım
Merhametim duygum dedi ki okul”* (Kaya, 2011, s. 225).

“Âşık Veysel Şatıroğlu’na göre toplum olarak ilerlemenin en önemli şartı eğitime verilecek önemin artmasıdır. Şatıroğlu, özelliklerde köylerde yaşayan vatandaşlara seslenerek, her köye vatandaşın da desteği ile okul yapılmasını ve tüm çocukların mutlaka okutulmasını ister” (Tutu, 2008, s. 223). Ona göre okul medeniyet membası, yurdun ihyası, ilim irfan yuvası, mücevherlerin hası, Ata’nın sesi, ilim deryasıdır. Bu tabirleri kullanırken âdeta kendince okul seferberliği ilan edip, okulları övmüş, kız erkek demeden herkesin bir altın bilezik kazanması için okutulması gerektiğini belirtmiştir:

*“Oku benim cici yavrum
Okul cennet meyvesidir
Okuldadır türlü san’at
Medeniyet membasıdır
Yürü yavrum okuluna
Altın bilezik koluna
Hem kızına hem oğluna
İlim irfan yuvasıdır”* (Kaya, 2011, s. 308).

Bir ülkedeki okulların sayısı arttıkça o ülkenin ilerleyip kalkınacağını da farkında olan Veysel, milletini hep okumaya, öğrenmeye teşvik etmiştir. Bu konuda Kaya (2011) da Âşık Veysel’in ülke insanının gaflet uykusundan uyanmasını, birlik içinde olmasını, cehaletten kurtulmasını bunun içinde okumaya, okutmaya önem vermesini istediğini belirtmiştir. Âşık, aşağıdaki dörtlüğünde bu isteğini açıkça dile getirmiştir:

*“Son verelim iftiraya bühtana
Kardeş-âne sevişelim can cana
El birlikte çalışalım vatana
Çok okul fabrika kuralım kardaş”* (Kaya, 2011, s. 319).

Âşık Veysel, fakirlerin, yetimlerin, maddi gücü olmayan herkesin desteklenerek okutulması gerektiğini, bunun aynı zamanda dinimizce hayır sayıldığını söyler:

*“Destekle fakiri okut yetimi
Bu hayırlar dinimizce kötü mü
İdrak eyle hidrojeni atomu
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş”* (Kaya, 2011, s. 321).

Ona göre kız-erkek ayırt etmeden bütün çocukların okutulmalıdır. Çünkü okumak her insanın en doğal hakkıdır:

*“Olmak istiyorsan dünyada mesut
Hakk’a halka yarayacak bir iş tut
Çalıştır oğlunu kızını okut
İnsan olmak için okumak gerek”* (Kaya, 2011, s. 217).

O dönemdeki eğitim kurumlarına bakıldığında normal okulların dışında Halkevlerinin ve Köy Enstitülerinin olduğu görülmektedir. Kara ve Tören (2011) de Halkevlerinin ve Köy Enstitülerinin Veysel’in şiirlerinde ayrı bir yeri olduğunu aktarırken âşığın aynı zamanda halkevlerini ilim irfan yuvası olarak nitelendirdiğini ve bu kurumlardan övgüyle bahsettiğinden söz etmektedir. Cumhuriyet döneminde bizzat Atatürk tarafından halkı eğitmek amacıyla kurulan Halkevlerinin kuruluş amaçlarına değindiği, şiirinde Âşık Veysel, eğitim kurumlarının aslında ne denli önemli olduğunu anlatmaya çalışmıştır:

*“Sarsılmaz Halkevi sağlam temeli
Işıklar tutar halka yorulmaz eli
Halka hizmet kuruluşu emeli
Atatürk izi var Halkevlerinde”* (Kaya, 2011, s. 161).

Âşık Veysel, Halkevlerini hem halkın hem de Allah’ın evi olarak tanımlamıştır. Ayrıca Halkevlerinin dokuz kolu olduğunu ve bu kolların her birinin ayrı ayrı faydalarının olduğuna da değinmiştir:

*“Halkevinin dokuz kolu
Bir kökü var binbir dalı
Yaprak dahi köke bağlı*

Halkın Hakk'ın evi

Teknik araştırma köy kolu

Spor temsiller dopdolu

Güzel sanatlar mimari

Halkın Hakk'ın evi” (Kaya, 2011, s. 205).

Cumhuriyetin ilk yıllarında halkın eğitilmesi için çareler aranırken en önemli sorunlardan birinin öğretmen eksikliği olduğu görülmüştür. Bu eksikliğin hızla giderilip yurdun dört bir yanında öğretmenlerin yetiştirilmesi için dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un projesi olan köy enstitüleri hayata geçirilmiştir.

Âşık Veysel de bu enstitülerde Ahmet Kutsi Tecer'in sayesinde 1941-1946 yılları arasında saz öğretmenliği yapmıştır. Bu yüzden oradaki eğitimin memlekete ne denli faydalı olduğunu bizzat görüp yaşamıştır. “Veysel'e göre, toplumu katmanlaşmaktan, onu ilkel konuma düşüren çelişkilerden kurtaracak tek eğitim kurumu Köy Enstitüleridir” (Binyazar, 2017, s. 84). Enstitülerin her alanda sağladığı yararları anlattığı şiirinde bu kurumları da yurda yayılmış bal yapan kovanlara benzetmiştir:

“Enstitü bir kovana misaldir

Her türlü çiçekten alır bal yapar

Yurdumuz içinde doğru bir yoldur

Memlekete kanat takar kol yapar

İresim yaparlar plan çizerler

Çözülmedik düğümleri çözerler

Bir kısmı şairdir şiir yazarlar

Kimi saz düzenler kimi tel yapar” (Kaya, 2011, s. 283).

Annesi için yazdığı şiirinde Veysel, annesinin kendisinin ilk öğretmeni olduğundan, okumaya verdiği önemden bahsederek, aslında en başta ailelerin çocuklarını okumaya teşvik etmesi gerektiğini anlatmaya çalışmıştır:

“Çocuk idim anam bana ders verdi

Okumamı çalışmamı öngördü

Milletine bağlı ol da dur derdi

Vatan sevgisini giyitti anam” (Kaya, 2011, s. 229).

Veysel, yaşadığı dönemde birçok ailenin çocuğunu okula göndermediğinin farkındadır. Bu durum onu çok rahatsız eder. Çünkü çocukların okullar sayesinde yanlış yollardan uzak durarak doğru yolda ilerleyeceğini bilir. Bu yüzden ailelerin evlatlarını okula göndermeleri gerektiğini önemle dile getirir:

“Düz ovadan sarpa çekme yolunu

Ver mektebe okutsunlar oğlunu

Doğru at adımını sakın kolunu

Zehirli akrebe yılan ne den” (Kaya, 2011, s. 264).

Âşık Veysel okumayı, çalışmayı, öğrenmeyi vasiyet edecek kadar eğitim aşkıyla yanan bir âşıktır. Çünkü o, İslam peygamberinin beşikten mezara kadar ilim düsturunu kendine ilke edinmiştir:

“Gam ile yoğrulmuş bu dertli beden

Yoksa tecelli mi bilmem ki neden

Vasiyetim size budur ölmeden

Oku çalış öğren ölene kadar” (Kaya, 2011, s. 289).

Bilimsel değerler içeren şiirleri incelendiğinde Veysel’i okumayı, çalışmayı, öğrenmeyi bilimin yolunda gitmeyi şiar edinmiş bir ozan olarak tarif etmek yanlış olmayacaktır. Çünkü “Türkiye’ye âşık olan Veysel, ülkesinin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşabilmesi ve teknolojide, tarımda, sanayide atılım yapabilmesi için, ülke insanın gaflet uykusundan uyanmasını, birlik içinde olmasını, cehaletten kurtulmasını, bunu içinde okumaya ve okutmaya önem vermesini ister” (Kaya, 2015, s. 37). Bu yüzden Türk milletinin bir an önce diğer gelişmiş uluslarla arasındaki farkı kapatıp dünyaya ayak uydurabilmesi için bilimsel değerlere önem vermesi gerektiğini şiirlerinde dile getirmiştir.

Âşık Veysel’in şiirleri bilimsel değerler açısından incelendiğinde *okulun ve eğitimin önemi* alt başlığı altında tespit edilen değerlerin sayıca fazla olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında *bilgiye önem verme* ve *çalışkanlık* değerleri de bilimsel değerler başlığı altında nispeten dengeli dağılmıştır.

4.1.2 Dinî Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

İnsanların ve toplumların düşünme tarzlarını, yaşayış biçimlerini, hayata bakışlarını etkileyen ve değiştiren en önemli unsurlardan biri, inandıkları din ve o dine ait inançlar, kurallar ve değerlerdir. Bu değerler o derece önemlidir ki insanların kullandıkları eşyalardan giyim tarzlarına, konuşmalarından kişiliklerine kadar her şeyini belirleyebilecek güce sahiptir. Toplum açısından dinî değerler sosyal yaşamı düzenleyen, yönlendirip şekil veren anayasa kuralları kadar halk nezdinde öneme sahip olan değerlerdir. Hatta dünyadaki birçok ülkede dinî kurallar ve değerler bizzat anayasalarının da temelini oluşturmuştur. Bu denli kişilerin ve toplumların hayatını birinci derecede etkileyen dinî değerler, doğal olarak ya birçok araştırmanın, yayının, kitabın konusu olmuş ya da içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak yer almıştır.

Âşık Veysel'in şiirlerinde dinî değerleri bolca görmek mümkündür. O, eserlerinde Allah'ın varlığından, birliğinden, kutsal kitaplara; peygamberlerden kader inancına kadar birçok dinî değeri işlemiştir. Âşık Veysel'in işlediği dinî değerleri daha iyi tespit edip yorumlamak için önce kendisinin inancının ne olduğunu bilmek gerekmektedir. Onun yetiştiği sosyal ortama bakıldığında ailesinin ve doğup büyüdüğü yer olan Sivrialan köyünün, Alevi-Bektaşî geleneğine mensup olduğu görülmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak o da Alevi-Bektaşî geleneğinden gelen bir ozandır. Onu farklı kılan şey ise her ne kadar bu gelenekten gelse de şiirlerinde Alevi-Bektaşî unsurları öne çıkarmayıp daha evrensel dinî değerlere değinmiş olmasıdır. Bu yönüyle toplum nezdinde dinî açıdan hep birleştirici, bütünleştirici olmuştur. “Mezhep kavgalarından uzak duran, her zaman toplumsal birliği sağlamlaştırıcı söylemlerde bulunan şair, bu sayede tüm ülke çapında sevilen bir saz ve söz ustası olmuştur” (Çerkezoğlu, 2015, s. 57). Balbay (2018), Veysel'in bu özelliğine değinirken onun Alevi kimliğini gururla taşıdığını ancak bu kimliğinin farklı kültürlerle olan ilgisini ve saygısını etkilemediğini belirtmiştir. Bütün bu bilgilerin ışığında Âşık Veysel'in şiirlerindeki dinî değerlerin; *Allah İnancı-ilahi Aşk, cennet ve cehennem inancı, dinî şahsiyetler, hayatın geçiciliği, helâl ve haram inancı, ibadetler, kader inancı, kutsal kitaplar, peygamberler ile şükretmek* olmak üzere on başlık altında incelenebileceği öngörülmüştür.

4.1.2.1 Allah İnancı-İlahi Aşk

Âşık Veysel, tasavvuf inancına sahip bir şairdir. Hökelekli'nin (1993), İslam dünyasında insanın benliğinin ötesinde ve üstünde yer alan Allah'a ulaşma çabasına sahip olan özel bir yaşayış şekli olarak tanımladığı tasavvuf inancı, Veysel'in şiirlerinin birçoğunda yer almıştır. Dolayısı ile onu, şiirlerinde Allah'ın varlığına, birliğine inanan, ilahi aşkla şiirler icra eden bir ozan olarak görmek de mümkündür.

Veysel, âşıklık geleneğinde var olan ve Allah'ın herkese nasip etmediği rüyada bade içme olayını yaşadığını söylememiştir ancak yine de Mevlâ'nın kendisine ilham verdiğini belirterek sahip olduğu yeteneğin onun sayesinde oluştuğunu söylemiş ve Allah'a olan inancını aktarmıştır. Aynı zamanda kendine bu özelliği veren yaratıcının, varlığını inkâr edenlere de bu şekilde cevap verdiğini dile getirmiştir:

*“Kırk yaşımdan sonra kalbime ilham
Erişti Mevlâ'dan bir ihsan oldu
Hakk'ı bilenlere hazırdır her an
İnkâr edenlere sır nihan oldu”* (Kaya, 2011, s. 332).

Veysel, Allah'ın her varlığı kendisinin yarattığının insanlar tarafından açıkça anlaşılması için insanlara cüz-î iradeyi verdiğini belirtmiştir. “İslam fıkında insanlara verilmiş olan, kaza ve kader sınırları çerçevesinde hareket imkânı tanıyan özgür iradeye, cüz'i irade veya irade-i cüz” (Özdemir, 2015, s. 115) denilmektedir. Bununla birlikte aşığa göre vücutların şehri olan kalplerin sultanının, her şeyin sahibi olan Allah olduğunu anlatarak onun varlığına işaret etmiştir:

*“Varlık noktasını açık gösterdi
İrade-i cüz'ün eline verdi
Hakk'ı bilen her eşyayı Hak gördü
Vücudun şehrine o sultan oldu”* (Kaya, 2011, s. 332).

Gölpınarlı (1969), tasavvuf düşüncesinin temeli sayılan vahdet-i vücud kavramını, her şeyde Tanrı'nın kuvvetini, lütfunu, varlığını, birliğini ve bütün varlıkların onun bir gölgesi olduğunu kabul etmek olarak tanımlamıştır. Aynı şiirin devamındaki dörtlükte ise işte bu vahdet-i vücud anlayışı göze çarpmaktadır. Araz (2008), Veysel'in bu dörtlüğündeki her dört mısırda Mehmet Kaplan'ın Tanrı'nın kâinatta tecelli ettiği fikri olarak tanımladığı vahdet-i vücud anlayışını açıkça ortaya

koyduğunu belirtmiştir. Veysel de bu anlayışla Allah'ın nereye bakılırsa bakılsın, görünen görünmeyen her şeyde var olduğunu kimsenin onu yersiz yurtsuz olarak tanımlayamayacağını söylemiştir:

*“Zahir batın her irenkte görünür
Gâhi doğar amma gâhi dulunur
Nerde baksan orda hazır bulunur
Kim demiş hakkında lâmekân”* (Kaya, 2011, s. 332).

Âşık Veysel, Allah'ın nurunun tüm âlemi kapladığını, Azim, Kerim, Gafur sıfatları sebebiyle kendi isteklerini hep cömert olan Allah'tan dilediğini aktarmıştır:

*“Nuru ile bu âlemi kapladı
Azim'dir, Kerim'dir, Gafur'dur adı
Sefil Veysel Hak'tan ister muradı
Muratlar verecek cömert-kân oldu”* (Kaya, 2011, s. 332).

Ozan, iyisiyle kötüsüyle ömrünün Allah'ın yolunda geçtiğini aktarmış ve şairliğini yaratıcıya borçlu olduğunu bir kez daha dile getirmiştir:

*“Elinden bir dolu içtim
Türlü türlü derde düştüm
Cümle varlığımdan geçtim
Senin yolunda yolunda”* (Kaya, 2011, s. 139).

Günay (1993), âşığın bütünüyle Allah'ın kudretini ve ona duyulan şükranı şiirlerinde ifade ettiğini belirterek Veysel'in ilahi aşka telmihte bulunmasını dikkat çekici olarak nitelendirmiştir. Âşık Veysel de vahdet-i vücud anlayışıyla ilahi aşkı birleştirmiştir:

*“Saklarım gözümde güzelliğini
Her nereye bakarsam sen varsın orda
Kalbimde gizlerim muhabbetini
Koymam yabancıyı sen varsın orda”* (Kaya, 2011, s. 142).

“Âşık Veysel'in gönlüne sultan olan Allah, artık şairimizin dilinde kelâm ve dosttan gelen bir selâm gibidir” (Bâkiler, 2007, s. 61).

*“Aşkımın temeli sen bir âlemsin
Sevgi muhabbetsin dilde kelâmsın
Merhabasın dosttan gelen selâmsın
Duyarak alırım sen varsın orda”* (Kaya, 2011, s. 142).

Büyük ozan, ilahi aşkla bağlandığı Allah’ın sonsuz ve her şeyin yaratıcısı olduğuna inandığını belirtmiştir:

*“Mevcudatta olan kudret ü kuvvet
Senden hâsıl oldu sen verdin hayat
Yoktur senden başka ilâ-nihayet
İnanıp kanmışım sen varsın orda”* (Kaya, 2011, s. 142).

Veysel, Allah’ın tüm güzelliklerin sahibi olduğunu ve gönlünün denizler gibi onun aşkıyla coştüğünü aktarırken Mecnun’a da Leyla olarak görüldüğünü dile getirmiştir. Burada sürekli tekrar ettiği Allah’ın günahları affedip bağışlayan anlamına gelen Gaffar sıfatı da dikkat çekmektedir. “Veysel, Gaffar dediği Tanrı’yı gönül gözü ile görünce bütün evreni görmeye başlamıştır” (Oy, 1974, s. 6921). Uyguner (1971), Veysel’in bu dörtlüğünü yorumlarken var olan güzelliklerin aslında hepsinin Tanrı’nın güzelliği olduğunu ve bu güzelliğin Mecnun’a Leyla olarak görüldüğünü söylemiştir:

*“Coşar deli gönül misâl-i derya
Mecnun’a sahrada göründü Leylâ
Gördüğün güzellik hepsi Mevla
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar”* (Kaya, 2011, s. 273).

Âşığa mevcut her şeyde tecelli eden Allah’ın varlığının, herkese farklı farklı şekilde görüldüğünden de bahsederek vahdet-i vücud anlayışına şiirinde yer vermeye devam etmiştir. “Vahdet-i vücud (varlığın birliği) kavramı da Âşık Veysel’in şiirine içkin bir felsefe olarak çeşitli biçimlerde karşımıza çıkar” (Ergülen, 2015, s. 49).

*“Hayyam’a görünmüş kadehte meyde
Neyzen’e görünmüş kamışta neyde
Veysel’e görünür mevcut her şeyde
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar”* (Kaya, 2011, s. 274).

“Hallac-ı Mansur’a göre; bütün varlıklar, bir olan Allah’ın varlığı içinde vardır. Onun için, her nereye bakarsak, her varlığın Allah’ın görünüş alanına çıktığına inanır ve bu nedenle ‘Ben Hakk’ım’ der ve ‘Hak’tan başka varlık yoktur’ düşüncesini savunur” (Çırakman, 1996, s. 3). Veysel’in aşağıdaki dörtlüğünde geçen dizesi onun Mansur’la aynı anlayışta olduğunu gösteren en iyi ifadelerden birisidir:

“Neyim ne olacak elde neyim var
Karac’oğlan Dertli Yunus soyum var
Mansur’a benzeyen bazı huyum var
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar” (Kaya, 2011, s. 273).

“İmanlı ve inançlı, aydınlık gönüllü Âşık Veysel, Allah sevgisini, O’nun her yerde varoluşunu, Gaffar oluşunu” (Yılmaz, 1996, s. 114) şiirlerinde işlemiştir. Veysel, Allah’ın hiçbir cihana, mekâna, zamana sığmayacağını çünkü bütün bunların yaratıcısının da Allah olduğunu söyleyerek onun varlığına ve gücüne olan inancını bir kez daha açıkça ortaya koymuştur:

“*O cihana sığmaz ondadır cihan*
O mekâna sığamaz ondadır mekân
O devrana sığmaz ondadır devran
Ne sen var ne ben var bir tane Gaffar” (Kaya, 2011, s. 274).

Tasavvuf inancıyla yazılan şiir türlerinden birisi de şathiye türündeki şiirleridir. Allah ile teklifsiz senli-benli gibi konuşularak yazılan şiirler olarak açıklanabilecek şathiye türünü Apaydın (2005), tasavvuf literatüründe âşığın maşukuna karşı derin sevgisinin bir tezahürü olarak ortaya çıkan yaşam tecrübesi olarak tanımlamıştır. “Şathiyeler Alevi meşrep tasavvuf erbaplarının tercih ettiği bir şiir türüdür” (Işık, 2015, s. 98). Bu tarzdaki şiirler Âşık Veysel’de de mevcuttur:

“*Bu âlemi gören sensin*
Yok gözünde perde senin
Haksızlığa yol veren sensin
Yok mu suçun burada senin” (Kaya, 2011, s. 268).

“Anne-babasının sevgisinden emin olan bir çocuğun nazı geçtiği için onlara şımarıklık yapması gibi Veysel de kendini Allah’a çok yakın ve O’nun sevgisinden

kendisini emin hissederek, Allah'a seslenişinde bu derece samimi ve cesur bir üslup kullanmıştır" (Çerkezoğlu, 2015, s. 64).

*"Kâinatı gören sensin
Her şeyi yoktan var ettin
Beni çıplak dışar'attın
Cömertliğin nerde senin"* (Kaya, 2011, s. 268).

Ozan vahdet-i vücut anlayışıyla beraber Allah'ın; cisminin, bir çocuğunun veya akrabasının olmadığını çünkü onun her yerde zaten var olduğunu dile getirmiştir:

*"Bin bir ismin bir cismin var
Oğlun, kızın ne hısmın var
Her irenkte resmin var
Nerde baksam orda senin"* (Kaya, 2011, s. 268).

Âşık Veysel, Allah'ın varlığını anlamak için insanın biraz etrafını sorgulayıp çevresindeki cisimlere bakmasının yeterli olduğu görüşündedir. Aynı zamanda şair, kendisini söyleten kuvvetin, her nesnede olan hikmetin kaynağının da Allah olduğunu söyleyerek onun varlığını ispatlamaya çalışmıştır. Uyguner (1971), bu şiiri yorumlarken Veysel'in dünyanın yaratılışı üzerine eğilerek Tanrı'yı bu yönden değerlendirdiğini ve bütün varlıkların bir kuvvetten var olduğunu, herkese gizli olan bu kuvvetin nesnelere görüldüğünü, Veysel'i söyletenin de bu kuvvet olduğunu açıklamıştır:

*"Kimse bilmez dünya nasıl kurulmuş
Her cisime birer zerre verilmiş
Cümle varlık bir kuvvetten var olmuş
Gelen ne giden ne yol ne yolcu ne
Herkes gizlidir bu sır-ı hikmet
Her nesnede vardır bir türlü ibret
Veysel'i söyletir bir büyük kuvvet
Söyleyen ne söyleten ne Tanrı ne"* (Kaya, 2011, s. 167).

Veysel, baktığı her şeyde yaratıcıyı görmektedir hatta Hallac-ı Mansur gibi kendinde Allah'ı görmektedir. Ona göre damarındaki kanında, vücudunda giz bir sır gibi Allah'ın varlığı yerleşmiştir:

*“Her nereye baksam onu görüyom
Aynaya bakarsam beni görüyom
Yayılmış damarda kanı görüyom
Yerleşmiş cesette gizli sır bende”* (Kaya, 2011, s. 159).

İlahi aşkın verdiği heyecanla izi kayıp kendisi gizli olan Allah aşkının peşinde koştuğunu belirten büyük ozan, bu aşkın kokusunu güllerden alarak tespit ettiğini söylemiştir. Uyguner’e (1971) göre de Veysel, burada her yerde olan Tanrı’yı görebildiği için kendini mutlu saymaktadır:

*“İzi kayıp kendi gizli bir yâre
Âşığım peşinde gezerim böyle
Sual ettim bülbüllere güllere
Güllerden kokusun sezerim böyle”* (Kaya, 2011, s. 162).

Allah’ın izini güllere soran Veysel, çiçekte çimende izine rastladığını, ona ulaşmaya yakın olduğunu dile getirmiştir. Allah’ın mekânsız gizli olduğunu zannederken aslında onun zaten tüm âlemi kapladığını fark etmiştir:

*“Has bahçeye girdim güllere sordum
Çiçekte çimende izini gördüm
Mekândan münezzeh gizli sanırdım
Kaplamış âlemi nazarım böyle”* (Kaya, 2011, s. 162).

Âşığın en bilinen şiiirlerinden olan *Toprak* şiiirinin aşağıdaki dörtlüğünde şair, insanlara eğer bir dileğiniz varsa başka yere sapmadan, uzağa gitmeden Allah’tan istemeleri gerektiğini, karşılığını da sadık yârim diye nitelendirdiği topraktan alacaklarını belirtmiştir. Çünkü âşığa göre Allah, toprağı insanlara her zaman cömert olması için yaratmıştır:

*“Dileğin varsa iste Allah’tan
Almak için uzak gitme topraktan
Cömertlik toprağa verilmiş Hak’tan
Benim sadık yârim kara topraktır”* (Kaya, 2011, s. 303).

Veysel, Allah ile kulun aslında birbirine çok yakın olduğu gerçeğinden bahsederken, yaratıcının bilinmeyen hazinesini toprağa sakladığını dile getirmiştir. Çongur (2011)

toprağın, Tanrı'yı insana; insanı da Tanrı'ya yaklaştıran açık bir nokta olduğunu ve Allah'ın topraktaki gizli hazinesini insanın çıkarması gerektiğini aktarmıştır:

*“Hakikat ararsan açık bir nokta
Allah kula yakın kul da Allah'a
Hakk'ın gizli hazinesi toprakta
Benim sadık yârim kara topraktır”* (Kaya, 2011, s. 303).

Beşerî aşk gibi görünse de ilahi aşkla şathiye türünde yazdığı diğer şiirlerinden biri de *Güzelliğin On Par Etmez* adlı şiiridir. Bu şiirde Veysel, Allah'a olan aşkının onun güzelliğinden değil, gönlündeki ona duyduğu aşktan olduğunu söylemiştir. Araz'a (2008) göre de bu şiirin ilk dörtlüğü ilahi aşk, duygu ve tasavvurlarını terennüm eden, beşerî sevgiliye duyulan bir çağrışımla söylenen bir dörtlüktür:

*“Güzelliğin on par'etmez
Bu bendeki aşk olmasa
Eğlenecek yer bulaman
Gönlümdeki köşk olmasa”* (Kaya, 2011, s. 152).

Allah'ın varlığını tabir etmenin mümkün olmadığını, gönüllerde ona duyulan ilahi aşkın sayesinde adının âleme yayıldığını belirterek ona duyduğu aşkın büyüklüğünü de ortaya koymaya çalışmıştır:

*“Tabirin sığmaz kaleme
Derdin dermandır yâreme
İsmin yayılmaz âleme
Âşıklarda meşk olmasa”* (Kaya, 2011, s. 152).

Âşık Veysel, içindeki ilahi aşk sayesinde Allah'ın görünür olduğunu söylerken devamındaki ozanın âşık ve maşuk kavramlarını kullanması da dikkat çekmektedir.

*“Güzel yüzün görülmezdi
Bu aşk bende dirilmezdi
Güle kıymet verilmezdi
Âşık ve maşuk olmasa”* (Kaya, 2011, s. 152).

“Âşık, özellikle dinî tasavvufî şiirimizde asıl vatanından ayrı düşmüş, tekrar o vatana dönüp Allah'a kavuşma arzusunda olup Allah'tan sürekli ilgi bekleyen; Maşuk ise bu

şiiirde de görüldüğü gibi sevilen varlık olup, bazen sevenin ilgisine sitemle karşılık veren Tanrı anlamında tasavvur edilmiştir” (Araz, 2008, s. 5).

Şathiye türündeki diğier bir şiiirinde Veysel, bütün dertlerine, sıkıntılarına rağmen Allah’a duyduğı aşkın eşinin, benzerinin bulunmadığını söyleyerek ilahi aşkı en yüksek mertebeye koymuştur:

*“Aşkın beni elden ele gezdirdi
Çok dolandım bulamadım eşini
Beni candan usandırdı bezdirdi
Tuzlu imiş yiyemedim aşını”* (Kaya, 2011, s. 202).

O, dünyayı yaratan Allah’ın, kendisini gizlese de aslında her nesnede motifini gösterip her millete farklı farklı yüzlerle görüldüğünü belirterek vahdet-i vücüt anlayışıyla şiiirler söylemeye devam etmiştir:

*“Her millete birer yüzden göründün
Kendini sakladın sardın sarındın
Bu dünyayı sen yarattın girindin
Her nesnede gösterirsin nakşını”* (Kaya, 2011, s. 202).

İnsanlar arasındaki ırksal ve mezhepsel ayrımların yanlış olduğunu, herkesin Allah’ın kulu olduğundan bu didişmelere gerek olmadığını aktarmıştır. Çünkü her şeyi yaratan Allah’ın varlığını, birliğini, gücünü herkesin kabul ettiğini söylemiştir:

*“Allah birdir Peygamber Hak
Rabbü’l-alemin’dir mutlak
Senlik benlik nedir bırak
Söyleyeyim geldi sırası”* (Kaya, 2011, s. 186).

Ozan, her canlının Allah’ın emriyle topraktan var olduğunu, Allah’ın rahmetinin herkese yeteceğini söyleyerek Allah’ın varlığını ve gücünü bir kez daha insanlara hatırlatmıştır:

*“Cümle canlı hep topraktan
Var olmuştur emir Hak’tan
Rahmet dile sen Allah’tan
Tükenmez rahmet deryası”* (Kaya, 2011, s. 187).

Âşık Veysel, toplumu için kendisinin de Allah'tan birlik beraberlik dilemesi gerektiğini belirterek Allah'ın adını şevkle zikretmiştir:

*“Veysel sapma sağa sola
Sen Allah'tan birlik dile
İkilikten gelir belâ
Dava insanlık davası”* (Kaya, 2011, s. 187).

Veysel, Allah'a olan aşkının büyüklüğünü anlatırken kendini Mecnun olarak tarif edip varlığını Allah'ın varlığına bağlamıştır. Ayrıca gül-bülbül kavramını kullanması da dikkat çekicidir. Apaydın'a göre (2005) Veysel, bu şiirinde Tanrısal varlığın tabiattaki görünümüne dikkat çekerken; Âşık ve Maşuk'un “Gül ile Bülbül”, “Dert ve Sabır”, “Kalp ve Makam”, “Aşk ve Mecnun”, “Çiçek ve Renk” (s. 186) gibi sembolik ifadelerle ilahi varlığa olan aşkını dile getirdiğini belirtmiştir.

*“Sen bir aşksın ben bir mecnun
Sen olmasan ben olmazdım
Sen bir gülsün ben bir bülbül
Sen olmasan ben olmazdım”* (Kaya, 2011, s. 236).

Ozan, Allah'ın kendine benliğinden daha yakın olduğunu söyleyerek onun aşkını bizzat içinde hissetmiştir:

*“Dokun Veysel tele dokun
Coştı gönül etti akın
Sensin bana benden yakın
Sen olmasan ben olmazdım”* (Kaya, 2011, s. 236).

Âşık Veysel dünyayı yaratan Allah'ı bir mimara benzetmiş, onun her şeyi insanlara ibret olması için yarattığından bahsetmiştir. Böylece Allah'ın varlığına ve gücüne olan hayranlığını aktarmıştır:

*“Bu dünyayı kuran mimar
Ne hoş sağlam temel atmış
İnsanlığa ibret için
Kısım kısım kul yaratmış”* (Kaya, 2011, s. 323).

Yıldırım (2018), Veysel'in kimi zaman da bal ve tuzu birbirine kattığını belirterek Allah'ın iyiliklerin ve kötülüklerin yaratıcısı olduğunu aktardığını söylemiştir. Çünkü Âşık Veysel'e göre Allah tezatlarla bu âlemi bina etmiştir. Bu âleme balı da tuzu da koyan odur:

*“Kimi yaya kimi atlı
Kimi uçar çift kanatlı
Dünya şirin baldan tatlı
Eyvah balı tuza katmış”* (Kaya, 2011, s. 323).

Âşık, insanlar arasında dolanan sahte hocaları eleştirirken kendisindeki tevhit inancını da açıkça ortaya koymuştur:

*“Ey hocam karışma Hikmetullah'a
O derya derindir giren boğulur
Allah birdir inanmışız Allah'a
İki diyen o dergâhtan kovulur”* (Kaya, 2011, s. 315).

Bir sonraki dörtlükte ise Bâkiler'in (2007) deyimiyle, kalbini gümandan yani şüpheden arındıran, şirkten yani Allah'a ortak koşmaktan çekip alan Âşık Veysel'in şiirlerinde tasavvuf duygusu iri ve güzel güller gibi açılmaktadır:

*“Aslım Türk'tür Elhamdüllah Müslüman
Şükür Amentü'ye etmişiz iman
Kalbimize yaraşmaz şirk ile güman
Kalbimiz nur ile dolu sayılır”* (Kaya, 2011, s. 315).

Âşık Veysel'in kullandığı *Nar d'Allah'ın nur d'Allah'ın* ifadesi dikkat çekmektedir. Burada kullanılan *nar* kelimesi meyve değil ateş, cehennem anlamındayken; *nur* kelimesi de ışık, cennet anlamındadır. Bu ifade bir taraftan da Allah'ın celâl ve cemâl sıfatlarını simgeler. Veysel de cennetin de cehennemin de celâl ve cemâl olan Allah'a ait olduğunu söyleyerek onun gücünü kudretini anlatmaya çalışmıştır:

*“Yürü ileriye bakma geriye
Nasıl işler bakmaz mısın arıya
Nar d'Allah'ın nur d'Allah'ın nuriye
Cehennem yobazın yolu sayılır”* (Kaya, 2011, s. 315).

Veysel, ülkesinde çıkan fitnelerden, kötülüklerden bahsederken her şeyiyle Allah'a sığınmaktadır:

“Kötülükler memlekete kök saldı
Fitnelik fesatlık arttı çoğaldı
Bu işin ıslahı Allah'a kaldı
Ulu Tanrım yardım etsin bize” (Kaya, 2011, s. 169).

İlahi aşkı konu ettiği şiirlerinden birinde de kâinattaki her şeyin yaratıcısının Allah olduğunu dile getirmiştir:

“Dağlara taşlara süs veren sensin
Kurtlara kuşlara his veren sensin
Seherde bülbüle ses veren sensin
Yıldız mehtap leyl ü neharsın yârim” (Kaya, 2011, s. 247).

Âşık, Allah'ın yarattığı suların bile günü geldiğinde aslını yani yaratıcısını aradığını aktararak evrendeki her şeyin sahibinin Allah olduğunu aktarmıştır:

“Gözyaşları gibi ulu dağlardan
Enginden engine çağlayan sular
Derin derin derelerden dönerek
Arayıp aslını ağlayan sular” (Kaya, 2011, s. 281).

4.1.2.2 Cennet ve Cehennem İnancı

Birçok dinî kitapta öldükten sonra yaşamın devam ettiğini bu yüzden de insanların bu dünyadaki yaptıklarıyla öbür dünyada ödüllendirileceği veya cezalandırılacağı anlatılmaktadır. Dolayısıyla hangi dine mensup olursa olsun insanlarda, inandıkları dinin kuralları gereğince yaşadıklarında cennete, aykırı davrandıklarında da cehenneme gitme inancı oluşmuştur.

Veysel'in birkaç şiirinde cennet ve cehennem inancından bahsettiği görülmüştür. Şathiye türünde yazdığı şiirlerinin birinde Allah'la sitemli bir şekilde konuşurken cennet ve cehennem kavramlarını kullanmıştır:

“Adem'i sürdün bakmadın
Cennette de bırakmadın
Şeytanı niçin yakmadın

Cehennemim var da senin” (Kaya, 2011, s. 269).

Ozan, insanların hile ve yalana başvurmaması durumunda herkese cennetin açık olacağını, güzel niyetli ve ahlâklı kulların da cehennemle cezalandırılmayacağını anlatırken cennet ve tamu (cehennem) kavramlarını kullanmıştır:

“Ortadan kalkardı günah musibet
Aşikâr olurdu hak ve hakikat
Herkes için açık olurdu cennet
İşte hile sözde yalan olmasa
Tamuda olmazdı kullara ceza
Olsa temizlik ahlâk hüsn-i rıza
Hiç şüphe girmezdi gönüle göze
İşte hile sözde yalan olmasa” (Kaya, 2011, s. 153).

Âşık Veysel, cennetin de cehenneminde yaratıcısı olan Allah’ın, geride kalmış eski düşüncelere saplanıp kalan ve ileriye bakmayan cahil, yobaz insanların yolunu cehennemden geçirebileceğini anlatmaya çalışmıştır:

“Yürü ileriye bakma geriye
Nasıl işler bakmaz mısın arıya
Nar d’Allah’ın nur d’Allah’ın nuriye
Cehennem yobazın yolu sayılır” (Kaya, 2011, s. 315).

4.1.2.3 Dinî Şahsiyetler

Âşık Veysel, Alevi-Bektaşî geleneğe mensup bir ozan olarak bu geleneğin değerlerine, büyüklerine her zaman bağlılığını göstermiştir. Veysel, Hacı Bektaş-ı Veli için şiir yazmayı da ihmal etmemiştir:

“Medet mürvet deyip kapına geldim
İsteğim dileğim ver Hacı Bektaş
İndim eşiğine yüzümü sürdüm
Kusurum günahım var Hacı Bektaş” (Kaya, 2011, s. 320).

Veysel, Hacı Bektaş-ı Veli’nin Hz. Muhammed’in soyundan geldiği inancını da ifade etmiş ve ona olan bağlılığının aslında Hz. Muhammed’e kadar uzandığını anlatmıştır:

“Kul olanın elbet olur kusuru
Nesl-i peygambersin cihanın nuru
Ali’sin, Veli’sin, Pirlerin piri
Kalma kusurlara Pir Hacı Bektaş” (Kaya, 2011, s. 320).

Ozan, Hacı Bektaş-ı Veli’nin nereden gelip nerelere yerleştiğini dile getirirken, onun dünyada eşinin olmadığını söyleyip ona övgüler düzmüştür:

“Horasan’dan ayak bastın Uruma
Mucizeler şahit oldu pirime
Ali’sin Veli’sin Pirlerin piri
Kalma kusurlara Hacı Bektaş” (Kaya, 2011, s. 320).

Mevlâna, Âşık Veysel’in şiirlerinde konu ettiği dinî şahsiyetlerden birisidir. Balbay (2018), Veysel’in Mevlâna’yı konu edinen şiirini, 1964 yılında 2. Âşıklar Şenliği’nde jüri olmak için Konya’ya gittiğinde Mevlâna’yı ziyaret ettikten sonra yazdığını aktarmıştır:

“Ziyaretim Mevlâna’yı
Kabul et Allah aşkına
Bu fakiri divaneyi
Kabul et Allah aşkına” (Kaya, 2011, s. 148).

Hacı Bektaş-ı Veli’ye bağlılığını bildiren Veysel, Mevlâna’ya da bağlılığını bildirip onu methetmiştir:

“Eşiğine yüz sürem
El bağlayıp divan duram
Büyük lütfun eyle kerem
Kabul et Allah aşkına” (Kaya, 2011, s. 148).

4.1.2.4 Hayatın Geçiciliği

Her şeyin bir başlangıcı olduğu gibi sonu da vardır. İslami inanca göre de sonsuzluğun sahibi olan Allah’ın dışında her şey fanidir ve her canlı bir gün ölümü tadacaktır. Âşık Veysel de İslami inanca sahip bir şair olarak şiirlerinin birçoğunda insanların hayatının gelip geçici olduğuna değinmiştir.

Veysel, hayatı yaşam ile ölüm arasında gündüz gece gidilen uzun ince bir yola benzeter. Uyguner (1971) aşağıdaki dörtlükte Veysel’in mutasavvıfların dünya,

doğum ile girilen, ölümlle çıkılan iki kapılı bir handır görüşünü belirttiğini söylemiştir:

*“Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece”* (Kaya, 2011, s. 157).

Ozan, insanlara ömrün uzun göründüğünü, aslında bir dakika gibi kısa bir sürede geçtiğini belirterek yaşamın faniliğine değinmiştir:

*“Düşünülürse derince
Uzak görürükür görünce
Yol bir dakika miktarınca
Gidiyorum gündüz gece”* (Kaya, 2011, s. 157).

Âşık, insanın topraktan yaratılıp toprağa gideceğini ifade ederek öldüğünde de çiçek olup mezarını süsleyeceğini söylemiştir:

*“Aslıma karışıp toprak olunca
Çiçek olur mezarımı süslerim
Dağlar yeşil giyer bulutlar ağlar
Gökyüzünde dalgalanır seslerim”* (Kaya, 2011, s. 248).

Veysel, bir gün bedeninin toprağa dönüşeceğini, o gün geldiğinde isminin bir anlamı kalmayıp kendisinin sadece Allah tarafından yaratılan diğer varlıklardan herhangi birisi olacağını söyleyerek, dünya hayatının geçiciliğini dile getirmeye çalışmıştır:

*“Ne zaman toprakta birleşir cismim
Cümle mahlukla bir olur ismim
Ne hasudum kalır ne hasmım
Eski dostlarım olur artık dos(t)larım”* (Kaya, 2011, s. 248).

Ozan, dünya yaşamının fani olduğunu belirterek küskün olduğu kişilerle barışmak istemiştir:

*“Âlimler âlemi ölçer biçerler
Hanını hasını eler seçerler
Bu dünya fanidir konar göçerler*

Veysel der ki gel barışak küslerim” (Kaya, 2011, s. 248).

Âşık Veysel, Hz. Âdem'den beri hayatın geçici olduğunu vurgulamış ve dünyayı oyalanma yeri olarak görmüştür:

*“Hep biliriz dünya fani
Oyalıyor seni beni
Âdem atadan bu yana
Nice insan gelmiş, gitmiş”* (Kaya, 2011, s. 323).

Âşık, dünyanın vefasız ve aldaticı olduğundan bahsederken insanların bu gelip geçici dünya için yaptığı kavgaların boş olduğunu vurgulamıştır:

*“Bu kahpe dünyanın sonu vefasız
Beş günlük ömrünü geçir kavgasız
Diyorlar Veysel'e sersem kafasız
Başımda duman var kar belli değil”* (Kaya, 2011, s. 222).

Veysel, insanların dünya hayatında yalan söyleyip, suç işlediklerini belirterek ahiret hayatına hangi yüzle çıkılacağından endişe etmektedir:

*“Kimisi söz verir sözünde durmaz
Hakikati doğru sözü duyurmaz
İşlediği suçun farkına varmaz
Ne yüz ile varacağız ahrete”* (Kaya, 2011, s. 169).

O, dünyaya gelen herkesin gülüp eğlenmeden, muratlarına ulaşmadan bu dünyadan göçüp gittiğini, dolayısıyla tek gerçeğin ölüm olduğunu anlatmaya çalışmıştır:

*“Var mıdır dünyaya gelip de kalan
Gülüp baştanbaşa muradın alan
Muradı maksudu hepsi yalan
Ölümü dünyada hakikat gördüm”* (Kaya, 2011, s. 256).

Âşık Veysel, dünya hayatının geçici olduğunu anlatmaya çalışırken insanlık için unutulmayan önemli kişilerden bahsetmiştir. Bunlardan biri adaletiyle ünlü Nûşirevân adlı hükümdardır. “MS 531-579 yılları arasında hükümdarlık yapmış olan Nûşirevân, İran'ın Sasani sülâlesine mensup bir hükümdardır. Kendisi, devrinde ve

sonrasında daha çok adaletiyle ün kazanmıştır” (Köşik, 2013, s. 136). Diğerleri ise peygamberlerden Hz. Süleyman ve Hz. Muhammed’dir:

*“Nuşveran-ı Âdil nerede tahtı
Süleyman mührünü kime bıraktı
Resulü Ekrem’in kanunu yaktı
Her ömrün sonunda bir feryat gördüm”* (Kaya, 2011, s. 256).

Âşık Veysel, Neyzen Tevfik’in ölümü üzerine yazdığı şiirinde onun dünyasının değişip ebedi yurduna kavuştuğunu belirtmiştir. Bu, Veysel’de aynı zamanda ahiret inancının olduğunun ve asıl yurdun ahiret olduğuna inandığının da bir göstergesidir:

*“Neyzen Tevfik dünyasını değişti
Tel sustu dil sustu neyler nic’oldu
Ebedi yurduna vardı kavuştu
Ağlasın kemanlar yaylar nic’oldu”* (Kaya, 2011, s. 331).

O, Neyzen’in başına gelenin herkesin başına geleceğini, çünkü bu dünyada kimsenin baki kalamayacağını ifade etmiştir:

*“Değildir bu dünyada kimse baki
Neyzen’e değdi feleğin oku
Döküldü badeler kahretti saki
Gönüller coşturan meyler nic’oldu”* (Kaya, 2011, s. 331).

Ozan, nice kahramanların, adları duyulan ünlü sultanların, ozanların, padişahların da bu dünyadan göçtüğünü dile getirmiştir:

*“Nice kahramanlar nice sultanlar
Gelmiş gitmiş bağı yanık ozanlar
Veysel der hani ya nerede onlar
N’oldu padişahlar soylar nic’oldu”* (Kaya, 2011, s. 331).

Veysel, ne yapılırsa yapılsın ecel geldiğinde ölümden saklanmanın imkânı olmadığını söylemiştir:

*“Veysel söyler derdi çoktur
Ecel gelir ölüm haktır
Saklanmaya imkân yoktur*

Ora bahtım bura bahtım” (Kaya, 2011, s. 238).

Âşık Veysel, dünya denen bu büyük handan ömür kervanının bir gün göçeceğini söylemiştir:

*“Dünya dedikleri bir büyük handır
Veysel durmaz ağlar bunca zamandır
Az yaşa çok yaşa sonu virandır
Bir gün göçün çeker ömür kervanı” (Kaya, 2011, s. 183).*

Ozan, zamanı geldiğinde bir gün kendisinin de bu fani dünyadan göçeceğini ve bedeninin toprağa karışacağını ifade etmiştir:

*“Veysel der çıkayım bir yüce dağa
Ağaçlar bezenmiş yeşil yaprağa
Zaman gelir benim düşer toprağa
Karışır toprağa toz olur gider” (Kaya, 2011, s. 294).*

Veysel’in kendi ölümü üzerine yazdığı mısralarında hiç kimsenin dünyada sürekli kalmadığını bir gün ölümün kendisinin de başına geleceğini belirtmiştir:

*“Seksen yıllık yolu biraz düşünük
İnişli yokuşlu yollar nic’ olur
Geldik gideceğiz yoktur gitmemek
Kervan geçen gündüz olur gec’ olur” (Kaya, 2011, s. 312).*

Âşık Veysel’in çok bilinen şiirlerinden birisi olan *Dostlar Beni Hatırlasın* şiirinin tamamının konusu hayatın geçici olduğu ve bir gün bu dünyadan gidileceği üzerinedir. Şiirin ilk dörtlüğünde âşık, bu dünyadan göçtüğünde düğünlerde bayramlarda dostların kendisini hatırlamasını istemiştir:

*“Ben giderim adım kalır
Dostlar beni hatırlasın
Düğün olur bayram gelir
Dostlar beni hatırlasın” (Kaya, 2011, s. 266).*

Ozan, canı kafesten kaçan kuşa, dünyayı konanların göçtüğü bir hana benzetip zamanın hızla akarak hayatının elbet bir gün sona ereceğini aktarmıştır:

*“Can kafeste durmaz uçar
Dünya bir han konan göçer
Ay dolandır yıllar geçer
Dostlar beni hatırlasın”* (Kaya, 2011, s. 266).

4.1.2.5 Helâl ve Haram İnancı

Helâl ve haram inancı İslam dininde insanların yaşam alanlarını belirleyen kavramlardandır. “Dinin kurallarına aykırı olmayan, dinî bakımdan yasaklanmamış olan” (TDK, 2011, s. 1080) davranışlara ve eylemlere helâl; “din kurallarına aykırı olan, dinî bakımdan yasak olan” (TDK, 2011, s. 1045) durumlara ise haram denmektedir.

Âşık Veysel şiirlerinde bu dinî değerleri kullanmış ve halkına haramdan uzak durarak, helâl olan davranışları ve eylemleri yapmayı öğütlemiştir. İnsanların az da kazansa çok da kazansa öldükten sonra yanlarında hiçbir şey götüremeyeceğinden kısacık ömürlerinde helâlinden çalışarak yaşaması gerektiğinden bahsetmiştir:

*“Çalış kazan helâlden
Ferahat et malından
Gelip geçen evvelinden
Ne götürmüş azdan çoktan”* (Kaya, 2011, s. 259).

Veysel, toplumda hiçbir becerisi olmayan ama kendine âşık diyen bazı insanların helâl-haram demeden her şeyi yaptıklarını belirterek bu inanca sahip olmayan kişileri de yermiştir:

*“Ağzına geleni hemen atarlar
Ben âşığım diye çalım satarlar
Haram demez helâl demez yutarlar
Bibersiz baharsız çemen âşıklar”* (Kaya, 2011, s. 279).

Âşık, dinimizde bir yerden ayrılırken oradaki kişilerden helâllik isteyerek vedalaşma anlayışına da şiirlerinde yer vermiştir. Saz öğretmenliği yaptığı köy enstitülerinin birinden ayrılırken herkesten helâllik istemiştir:

*“Helâl olsun hakkım var ise size
Hakkınızı helâl edin siz bize
Sağ olursak yine gelir yüz yüze*

Siz sağ olun biz selâmet gidelim” (Kaya, 2011, s. 240).

4.1.2.6 İbadetler

İnsanların bağlı oldukları dinin gerekliliklerini yerine getirirken yaptıkları davranışlar olarak adlandırabilen ibadetler, dinler arasında farklılık gösterse de aslında hep yaratıcıya olan inancı simgeleyen davranışlar olmuşlardır. İnsanların yaratıcısına olan minnet ve şükran duygularının davranışa dönüşmüş şekli olan bu ibadetler, Veysel’in şiirlerinde konu olarak yer almamıştır ancak birkaç şiirinde dua, oruç, namaz gibi ibadet kavramlarını kullanmıştır. İslam dinine bakıldığında ibadetlerin yerine getirilmesi için duaların bilinmesi ve okunması çok önemlidir. Nitekim Alptekin (2004), her şeyin başı olan duaların Müslüman bir şair olan Âşık Veysel’in şiirlerinde geçmesi kadar tabii bir şey olmadığını belirtmektedir. Veysel, mensubu olduğu milleti ve dini anlatırken Amentü’ye inandığını söyleyerek Müslüman kimliğini öne çıkartmıştır:

“Aslım Türk’tür Elhamdüllah Müslüman

Şükür Amentü’ye etmişiz iman

Kalbimize yaraşmaz şirk ile güman

Kalbimiz nur ile dolu sayılır” (Kaya, 2011, s. 315).

Âşık Veysel, toprağa sahip çıkıp, baktığında, onu işlediğinde dua alacağını dile getirmiştir. Araz (2008), toprağa bakıp ondan mahsul alanların, yetiştirdiği bu mahsuller sayesinde toprağından yararlanan her mahlûkattan da dua alacağı inancını Veysel’in işlediğini belirtmiştir:

“Havaya bakarsam hava alırım

Toprağa bakarsam dua alırım

Topraktan ayrılısam nerde kalırım

Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2011, s. 303).

Ülkesindeki insanların çağın bilimsel gelişmelerine ayak uydurması gerektiğini anlatırken, saz çalmanın, sanat icra etmenin günah olmadığını ve bu işlerle ilgilenmek için namazın bırakılması gibi bir düşüncenin yanlış olduğunu aktarmıştır:

“Zarar gelmez sana kaçınma sazdan

Günahın korkusu çıkmıyor bizden

Vazgeç demiyorum sana namazdan

Uyan bu gafletten uyuma yurttaş” (Kaya, 2011, s. 321).

Âşık, vahdet-i vücud anlayışıyla Allah’ı bilen insanların ibadete önem verdiğini anlatırken oruç ve namaz ibadetlerini şiirlerinde bir arada kullanmıştır:

“Görenlere açık körlere gizli
Kimine göründün oruç namazlı
Veysel’e göründün cilveli nazlı
Tutan bırakır mı senin peşini” (Kaya, 2011, s. 200).

4.1.2.7 Kader İnanıcı

İslam dinindeki imanın şartlarından birisi de kadere, hayrın ve şerrin Allah’tan olduğuna inanmaktır. Veysel de İslam inancına sahip bir yazar olarak kadere inanmış ve şiirlerinde bu dinî değere yer vermiştir. Öte yandan âşık, kadere inanmakla beraber başına gelen musibetlerden dolayı bazı şiirlerinde kaderinden memnun olmayan bir ozan çizgisinde eserler de icra etmiştir.

Bu bakış açısına sahip olmasına sebep olan bazı faktörler vardır. Gözlerini küçük yaşta kaybedişi, bu yüzden okula ve askere alınmayışı, ilk eşinin onu kundaktaki bebeğiyle bırakarak kaçması gibi. Bütün bunlar Veysel’in yüreğinde derin yaralar açmıştır. Bu sıkıntıların üstüne yoksulluk ve fakirlik de eklenince onda kadereci bir dünya görüşü oluşmuştur. Şiirlerinde kaderden bahsederken kader kelimesinin yanında aynı bağlamda olan baht, felek, talih gibi sözcüklerini de kullanmıştır.

Âşık Veysel, yaşadığı sıkıntılardan ve bahtının, yüzünün bir türlü gülmemesinden şikâyetçidir. Karataş’a (2002) göre Veysel, çocukluk ve gençlik yıllarını yokluklarla boğuşarak geçirmesine rağmen aslında onun bu şikâyetinin görünen taraftan çok kendi iç dünyasıyla ilgili olduğunu belirtmiştir:

“Bir bahtı karayım gülmedi yüzüm
Neşeli görünür kan ağlar gözüm
Kış misali geçti baharım yazım
Kaldırmadı başımdaki dumanı” (Kaya, 2011, s. 183).

Veysel, yedi yaşında iki gözünü de kaybedişini feleğin ona vurduğu bir sille gibi görmektedir:

*“Genç yaşımda felek vurdu başıma
Aldırdım elimden iki gözümü
Yeni değmiş idim yedi yaşıma
Kayıp ettim baharımı yazımı”* (Kaya, 2011, s. 337).

Âşık, gözüne inen çiçek hastalığının bahane olduğunu aslında kaderinin böyle kara yazıldığını kabul etmektedir. O, her ne kadar kaderinden memnun olmasa da alınaya yazılana teslim olmuştur. Çünkü Ataş’a (1998) göre, o inanmış birisidir. Allah’tan gelene isyankâr değildir:

*“Üç yüz onda gelmiş idim cihana
Dünyaya bakmadan ben kana kana
Kader böyle imiş çiçek bahana
Levh-i kalem kara yazmış yazımı”* (Kaya, 2011, s. 337).

Büyük ozan, bahtı ile kaderini ayırıp onları kişileştirmiştir. Bahtından kaderinin yaptıklarını görüp müdahale etmesini istemiştir. Araz’a (2008) göre Veysel, Allah’ın kendisine verdiği cüzî iradeyi kara bahtı olarak tanımlamış; olup biten her türlü işte kendi iradesinin etkili olduğunun idrakiyle ona, kaderin yapıp ettikleri karşısında ikazını ve ihtarını yapmıştır:

*“Neler yaptı bana kader
Uyansana kara bahtım
Yel değdikçe erir gider
Karşı dağda kara bahtım”* (Kaya, 2011, s. 238).

Veysel, kaderini böyle olumsuzluklar içinde yazan kalemi ters kalem olarak nitelendirip kaderinin hayatını çok zor bir hâle soktuğundan bahsetmiştir:

*“Tecellinin ters kalemi
Bana dar etti âlemi
Dedim güzel sar yaremi
Çıkageldi hora bahtım”* (Kaya, 2011, s. 238).

Âşık Veysel, kara bahtı ile konuşurken başına gelenlerden sonra şansının ona yardım etmeyişinden ve bahtının uyanmamasından şikâyetçi olmuştur:

*“Çok yalvardım çok yakardım
Uyanmadı kara bahtım
Şansım küsmüş etmez yardım
Uyanmadı kara bahtım”* (Kaya, 2011, s. 239).

Ozan, kaderiyle mücadelesini uzun boylu bir savaşa benzetmiş ve kaderinin yaşadıklarından dolayı artık kederle aynı anlama geldiğini üzümlere belirtmiştir:

*“Kader kedere eş oldu
Ağladım gözüm yaş oldu
Uzun boylu savaş oldu
Uyanmadı kara bahtım”* (Kaya, 2011, s. 239).

Veysel, gözlerini kaybettiği yedi yaşından beri talihin, çilenin ve kaderin olumsuz yönlerinin peşini hiç bırakmadığını sitemli bir şekilde ifade etmiştir:

*“Talih çile kader sözü bir etmiş
Her nereye gitsem gezer peşimde
Kale mi fethetmiş ne şikâr etmiş
Tuttu bağladılar yedi yaşında”* (Kaya, 2011, s. 158).

Âşık Veysel, bazen feleği kahpe diye nitelendirir, dünyada hiç gülmediğini söyledikten sonra yetmiş yedi yaşında yazdığı bu şiirinde feleğin onu şekilden şekle sokan yazgısına sitem eder:

*“Zaman bir saniye yıl yetmiş yedi
Kahpe felek hiç yüzüme gülmedi
Geldin bu dünyaya gülmezsün dedi
Beni kaptan kaba koydu bu kader”* (Kaya, 2011, s. 289).

Âşık, her ne kadar yaşadıklarına sitemli olsa da kadere inanmış biri olarak yine de çareyi kaderinden yardım isteyerek bulmuştur:

*“Yalvarsam kadere yardım etmez mi
Yeter bu çektiğim derdim yetmez mi
Nice kara günler gördüm gitmez mi
Bir fark yoktur yazım ile kışımda”* (Kaya, 2011, s. 158).

Âşıkın hayatında hissettiği en önemli eksiklerden bir tanesi de gözlerinden dolayı yaşitları gibi cephede vatanı için savaşmaması olmuştur. O, kaderi yüzünden vatanı görevi yapamamasının üzüntüsünü yaşamıştır:

*“Ne yazık ki bana olmadı kısmet
Düşmanı denize dökerken millet
Felek kırdı kolum vermedi nöbet
Kılıç vurmak için düşman başına”* (Kaya, 2011, s. 166).

Neyzen Tevfik’in ölümünü, feleğin okunun ona değmesi olarak tanımlayan Veysel, herkesin kaderinde bir gün ölümü yaşayacağını belirtmiştir:

*“Değildir bu dünya kimseye bâki
Neyzen’e de değdi feleğin oku
Döküldü badeler kahretti saki
Gönüller coşturan meyler nic’oldu”* (Kaya, 2011, s. 331).

Âşık Veysel, hayattaki her şeyin insanın elinde olmadığını ancak Allah’ın insanlara kaderlerinin bir bölümünü belirlemeleri için cüz-î irade verdiğinden de bahsetmiştir:

*“Varlık noktasını açık gösterdi
İrade-i cüz’ün eline verdi
Hakk’ı bilen her eşyayı Hak gördü
Vücudun şehrine o sultan oldu”* (Kaya, 2011, s. 332).

4.1.2.8 Kutsal Kitaplar

Din kurallarının, öğretilerinin, anlayışının insanlar tarafından bilinmesi ve öğrenilmesi için kutsal kitaplar her zaman yol gösterici olmuştur. İslamiyet inancına göre ise Allah tarafından indirildiği kabul edilen kutsal kitaplar Kur’an-ı Kerim, İncil, Tevrat ve Zebur’dur.

Âşık Veysel de bu İslami bakış açısına uygun olarak bir şiirinde kutsal kitaplardan bahsetmiştir. Bâkiler (2007), bu şiiri açıklarken Allah’ın peygamberlerine indirdiği kitaplara hep gönül gözüyle bakan Âşık Veysel’in, Yunus Emre olgunluğuyla İslam’ı dile getiren güzel şiirler söylediğini ifade etmiştir. İnsanların arasındaki ırksal ve dinsel çekişmeleri yerdği şiirinde, kişilerin hangi dinden olursa olsun hakir görülmemesi gerektiğini anlatırken –Zebur ve Tevrat’ın adını zikretmese de- dört kitap ifadesini kullanarak kutsal kitaplara olan inancını ortaya koymuştur:

“Kur’an’a bak İncil’e bak

Dört kitabın dördü de Hak

Hakir görüp ayırmak

Hakikatte yüz karası” (Kaya, 2011, s. 186).

4.1.2.9 Peygamberler

İnsanlık tarihi boyunca Allah tarafından -onun öğretilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için- birçok peygamber görevlendirilmiştir. Allah’ın yeryüzündeki elçisi olarak görevlendirilen bu peygamberler, insanların Allah’ın varlığını, birliğini ve kudretini kabullenmesini, yaratıcının onlara verdiği görevleri yapabilmesini, aralarındaki nifakların son bulmasını sağlamak için çaba göstermişlerdir.

Âşık Veysel’in konusu tamamen peygamberleri içeren bir şiiri olmasa da İslami inanişâ göre görevlendirilen bu peygamberlerden bazılarını şiirlerinde zikretmiştir. İnsanlar arasındaki ayrılıkların yanlış ve gereksiz olduğunu anlatırken aynı zamanda Allah’ın birliğini, kudretini ve onun görevlendirdiği tüm peygamberlerin doğru olduğunu ifade etmiştir. Araz (2008)’a göre Veysel bu dörtlüğünde, en mütakâmil bir din hüviyetine sahip olan İslamiyet’in iman esaslarından, Allah’a ve peygamberlerine iman etmeyi tebliğ, telkin ve tasdik ederken, eşi benzeri olmayan Allah’ın da âlemlerin Rabbi olduğunu aktarmıştır. Buradan yola çıkarak insanların hangi peygambere inanırsa inansınlar, hangi ırktan olurlarsa olsun hepsinin Allah katında eşit olduğunu dile getirmiştir:

“Allah birdir Peygamber hak

Rabbü’l-alemin’dir mutlak

Senlik benlik nedir bırak

Söyleyeyim geldi sırası” (Kaya, 2011, s. 186).

Veysel, ülkesindeki insanlar arasında yapılmaya çalışan ırksal ayrımların yanlış olduğunu dile getirmiştir. Çünkü herkes Hz Âdem’den gelmiş ve bu ülke için zamanında ya şehit ya da gazi olmuştur.

“Kürt’ü Türk’ü ne Çerkez’i

Hep Âdem’in oğlu kızı

Berberce şehit gazi

Yanlış var mı ve neresi” (Kaya, 2011, s. 186).

Âşık Veysel; Hz. Süleyman, Hz. Muhammed ve adaletiyle ünlü Sasani hükümdarı Nuşirevan'ın bile bu dünyada baki kalamadığını dile getirirken Hz. Süleyman ve Resul-ü Ekrem (Hz. Muhammed) olarak iki peygamberin ismini zikretmiştir:

*“Nuşveran-ı Âdil neredede tahtı
Süleyman mührünü kime bıraktı
Resulü Ekrem'in kanunu yaktı*

Her ömrün sonunda bir feryat gördüm” (Kaya, 2011, s. 256).

Veysel, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Hz. Muhammed'in soyundan geldiği inancını ifade etmiştir. “Vilayetname'ye göre Hacı Bektâş-ı Veli, Horasan'ın Nişabur şehrinde doğmuş olup İmam Musa Kazım'ın neslinden gelen ve İbrahim-i Sâni diye tanınan Seyyid Muhammed'in oğludur” (Aykan, 2000, s. 213). Âşık Veysel de Hacı Bektâş-ı Veli'nin soyunun seyitlere yani Hz. Muhammed'e dayandığını belirterek Hz. Muhammed'in adını doğrudan olmasa da dolaylı olarak şiirinde dillendirmiştir:

*“Kul olanın elbet olur kusuru
Nesl-i peygambersin cihanın nuru
Ali'sin, Veli'sin, Pirlerin piri
Kalma kusurlara Pir Hacı Bektaş”* (Kaya, 2011, s. 320).

Ozan, ilk insanın ve ilk peygamberin topraktan yaratıldığını hatırlatarak Hz. Âdem peygamberden de şiirlerinde bahsetmiştir:

*“Âdem'den bu deme neslim getirdi
Bana türlü türlü meyve yetirdi
Her gün beni tepesinde götürdü
Benim sadık yârim kara topraktır”* (Kaya, 2011, s. 302).

Âşık Veysel dünyanın, ilk insan olan Hz. Âdem'den bile çok önce yaratıldığını dolayısıyla insanların dünyaya aldanmaması gerektiğini çünkü insan ömrünün dünyayla kıyaslanmayacak kadar kısa olduğunu ifade etmiştir:

*“Bu dünya görünmez böyle bir hayâl
Bu imiş Âdemi aldatan her hâl
Hesapsız yaşı var Âdem'den evvel
Ben kocadım daha dünya gelin mi”* (Kaya, 2011, s. 197).

Âşık, şathiye türünde yazmış olduğu şiirinde ise Hz. Âdem'in cennetten sürüldüğüne dair var olan inançtan bahsederek Hz. Âdem'im adını anmıştır:

*“Âdem'i sürdün bakmadın
Cennette de bırakmadın
Şeytanı niçin yakmadın
Cehennem var da senin”* (Kaya, 2011, s. 269).

Dünya hayatının ilk insandan beri fani olduğunu anlatırken Hz. Âdem peygamberi şiirinde işlemiştir:

*“Hep biliriz dünya fani
Oyalıyor seni beni
Âdem atadan bu yana
Nice insan gelmiş, gitmiş”* (Kaya, 2011, s. 323).

Veysel, yine şathiye türüne ait üslupla Hz. İsa peygamberin ismini zikretmiştir. Hristiyanların, Hz. İsa'yı Allah'ın oğlu, Meryem Ana'yı bu yüzden kutsal gören inanışlarını Allah'a sormuştur:

*“Kilisede despot keşiş
İs'Allah'ın oğlu demiş
Meryem Ana neyin imiş
Bu işin var bir de senin”* (Kaya, 2011, s. 268).

Âşık Veysel'in Hz. İsa'nın ismini, Tarsus'ta parasını çalan hırsızın Hz. İsa'nın çarımha gerildikten sonra göğe çıkıp kaybolması gibi ortadan yok olduğunu anlatırken kullanmıştır:

*“İsa değil göğe çıksın sır olsun
Alanların iki gözü kör olsun
Tarsus'ta bu destan hatıra kalsın
Kapı kitli cüzdan cepte para yok”* (Kaya, 2011, s. 219).

4.1.2.10 Şükretmek

“Tanrı'ya minnet duygusunu sunmak” (TDK, 2011, s. 2233) anlamına gelen şükretmek İslam dininde önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü Amentü'de geçen ifadelerden birisi hayrın ve şerrin Allah'tan geldiğine inanmaktır. Dolayısıyla İslam'da Allah'tan gelen her şeye şükretmek gerekir. Mevcut olan bu inanç da

zamanla toplumlarda dinî bir değer olarak kabul edilmiştir. Âşık Veysel de şiirlerinde bu dinî değeri işlemiştir. Atatürk'ü ve Kurtuluş Savaşı'nı anlattığı dörtlüklerin birinde Veysel, vatanının düşmanlardan kurtulmasıyla Allah'a şükretmiştir:

“Nice devran sürdü ol padişahlar
Bir eser koymadı imanı yoklar
Rum Ermeni aradaki nifaklar
Şükr alçaklar çıktı öz yurdumuzdan” (Kaya, 2011, s. 261).

Dünyanın birçok yerinin kan gölüne döndüğü II. Dünya Savaşı'na, Türkiye'nin girmemesinden dolayı da Veysel'in Allah'a şükrettiği görülmektedir:

“İrahat yok Londıra'da Lozan'da
Avrupa Asıya hep kızıl kanda
Hamdolsun çok şükür şöyle zamanda
Her taraftan Türk'e rahat deniyor” (Kaya, 2011, s. 311).

Âşık, kendisi hakkında çıkarılan felç olmuş söylentisinin yalan olduğunu belirterek, hasta olmadığına şükretmiştir:

“Çok şükür Allah'a hasta değilim
Haber dağıtamam posta değilim
Yalan söz yapamam usta değilim
Yeter Veysel çok uzatma suç demiş” (Kaya, 2011, s. 326).

O, her ne kadar Alevi-Bektaşî inanca sahip olsa da diğer alevî şairler gibi bu özelliğini şiirlerinde öne çıkarmamıştır. Veysel, şiirlerinde ırksal ve mezhepsel bakış açısı yerine bütün insanları Allah'ın kulu sayan birleştirici ve bütünleştirici bir dinî anlayışı işlemiştir. Onun aynı zamanda hem Hacı Bektaş-ı Veli'ye hem de Mevlâna'ya şiirler yazabilen bir yapıda olması ülke çapında bir ozan olmasını sağlamıştır.

Hayatı boyunca talihsiz olaylar başına gelmesine rağmen o feleğe kızsın da kadere isyan etmemiştir. Onun kaderine olan sitemi şikâyet boyutundan öteye geçmemiştir. Çünkü İslam inancına sahip bir şair olarak Allah'ın varlığına ve birliğine, peygamberlerine, kutsal kitaplarına, meleklerine, kazaya ve kadere, ahirete, cennet-

cehenneme kısacası imanın şartlarına Amentü'ye hep bağlı kalmıştır. Allah'a, ilahi aşkla bağlanmış bir ozan olan Âşık Veysel Şatıroğlu'nun son nefesini verirken söylediği sözlere bakıldığında onun inancı ve dinine olan bakış açısı daha iyi anlaşılacaktır. "Küllü şeye kadirsin Ya Rabb'im, sen bağışlayıcısın Ya Rabb'im, sen affedicisin Ya Rabbim" (Kaya, 2011, s. 33).

Veysel'in şiirleri incelendiğinde *Allah inancı-ilahi aşk* değerinin en çok kullanılan dinî değer olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında *hayatın geçiciliği* ve *kader inancının* da sıkça kullanılan dinî değerlerden olduğu görülmüştür.

4.1.3 Ekonomik Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Kavram olarak çok geniş bir alana yayılan ekonomi, çağımızda yaşamın merkezini oluşturan unsurlar arasına girmiştir. Çünkü bireyin, ailenin, toplumun, ülkenin ve hatta dünyanın düzeni ekonomi üzerine kuruludur. Ekonominin ve ekonomik faaliyetlerin öneminin de gittikçe artmasıyla birlikte ekonomi dünyada artık bir bilim dalı olarak kendini kabul ettirmeyi başarmıştır.

"İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü, iktisat. Toplumların üretim, değişim, bölüşüm, tüketim yapısını ve işleyişini inceleyen bilim dalı" (TDK, 2011, s. 769-770) olarak tanımlanan ekonomi kavramının kullanıldığı alanlara göre farklı tanımlarını da mevcuttur.

Ekonominin bu denli önem taşıdığı dönemde fertlerin ekonomik yaşamayı ve davranmayı bilmesi ise dikkate alınması gereken bir başka konudur. Çünkü bütün sosyal birimlerin temelinde olan insanın, hayatını idame ettirebilmesinin yolu ekonomiyi iyi bilip ona uygun davranmasından geçmektedir. Bunun için ekonominin parasal anlamının dışında bir değer olarak bireyler tarafından kabul edilmesi ve özümsemesi şarttır. Ekonomik değerleri özümseyebilen bireyler ise kendini idame ettirebilecek bilince ulaşıırken aynı zamanda ülkelerine ve dünyaya da daha faydalı fertler olabileceklerdir.

Ekonomiyi bir değer olarak inceleme ve insanlara kazandırma konusu beraberinde ekonomik değer kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu noktada değerler ve ekonomi kavramı birlikte incelendiğinde, bir değer olarak ekonomiyi kabul edip

kullanan ilk kişi Alman filozof Eduard Spranger'dir. Spranger (aktaran Akbaş, 2004) ekonomik değerin finansal amaçları ve araçları kapsadığını, bu değere sahip olan kişilerin de yararlı ve pratik olana önem vererek, ekonomik değerleri hayatta önemseyen bireyler olduğunu belirtmiştir.

Ekonomik değer kavramını bu bağlamda Türkiye'de kullanan ilk kişi ise Erol Güngör'dr. Araştırmasında değerleri sınıflandırırken iktisadi değer başlığı adı altında ekonomik değere de yer vermiştir. Bununla birlikte Güngör (1998), çalışmasında deneklere bazı değer ifadelerini yöneltirken, "ekonomik bağımsızlık, konforlu hayat" (s. 86) ibarelerini iktisadi değer çatısı altında değerlendirmiştir.

Bu çalışmada şık Veysel'in şiirlerindeki değerler tespit edilip sınıflandırılırken ekonomik değerlere de rastlanmıştır. Yaşamı boyunca maddi sıkıntılar çeken biri olarak şatıroğlu'nun hayatı incelendiğinde ekonomik değerlerin eserlerinde sıkça yer aldığı gözlemlenmiştir. Çünkü yaşadığı yokluklar ve zorluklar ekonomik yaşamayı ve sahip olduklarının değerini bilmeyi ona öğretmiştir. Bu değerin önemini iyi bilen şairlerden olan şık Veysel'in şiirlerinde geçen ekonomik değerler ise araştırmamızda *tasarruf etmek* ve *lkenin ekonomik değerleri* alt başlıklarıyla verilmiştir.

4.1.3.1 Tasarruf Etmek

Ekonomi kavramının üretme, hesaplama, tüketim gibi birçok temel ögesi vardır. Bunların yanında tasarruf etmeyi, tasarruflu davranmayı da bu ögelerden saymak mümkündür. Elindekinin değerini bilmek, ona sahip çıkmak, kaynakları yerinde ve zamanında israf etmeden kullanmak hep tasarruf kelimesinin içerdiği kavramlardır. Zaten ekonominin, ekonomik davranmanın özü de budur. Dolayısıyla bireylere ekonomik değerin aşılanmasının ilk adımı da onlara tasarrufu ve tasarruflu davranmayı öğretmek olacaktır. Sözlük anlamına bakıldığında da "bir şeyi dikkatli ve idareli kullanmak, para biriktirmek" (TDK, 2011, s. 2275) gibi benzer ibarelerle karşılaşıldığı görülmektedir. Hayatı boyunca birçok maddi sıkıntılar ve yokluklarla karşılaşan şık Veysel'i tasarrufun anlamını, değerini en iyi bilen ve yaşayan kişilerden biri olarak kabul etmek de yanlış bir yorum olmayacaktır. Bunun doğal bir sonucu olarak da eserlerinde bu değeri işlemesi gayet normaldir.

O, insanların boş boş gezmesini değil ya bir zanaatkâr ya da bir memur olarak çalışmasını istemektedir. Aynı zamanda âşık, insanların çalışırken kazandıklarından tasarruf etmesi gerektiğini de anlatmaya çalışmıştır. Veysel, tasarrufun önemini anlatırken de insanlara israf etmemeyi, elinde olana göre yaşamayı har vurup harman savurmamayı öğütlemiştir. Çünkü Veysel'e göre boşa harcandıktan sonra eldeki altın bile değerini yitirip tunca dönüşür:

“Ya bir zanaatkâr ya bir memur ol
Düşün her tarafı ehl-i zamir ol
Eline geçeni harcama bol bol
Beyhude sarf olan altın tunç olur” (Kaya, 2011, s. 312).

Âşık Veysel, insanların birikim yapmasını aksi takdirde borca düşebileceğini belirtirken, aynı zamanda zengin olan insanların çevresinde sahte dostlar türeyeceğinden malını mülkünü doğru kullanması gerektiğini söylemiştir:

“*On kuruş bulursan beşini harca*
Doğru hak yoluna düşersin borca
Eğer zengin isen paraca malca
Yabancılar sana kardeş bac' olur” (Kaya, 2011, s. 313).

Âşık Veysel, insanların gelirlerine, yaşam tarzlarına uygun harcama yapmalarını ve ona göre davranmalarını da öğütleyen bir şair olduğu aşağıdaki dördlükte de açıkça görülmektedir.

“*Hamal isen iskelede mağzada*
Mebus-vari manto alma avrada
Çiftçi isen çarık işler tarlada
Boyalı iskarpin çirkince olur” (Kaya, 2011, s. 312).

4.1.3.2 Ülkenin Ekonomik Değerleri

Ekonomi kavramının sadece parasal anlamdan ibaret olduğunun düşünülmesi yanlış olacaktır. Çünkü maddi anlamının dışında sahip olunan bazı ürünler, doğal zenginlikler ve yapısal kaynaklar da ekonominin ve ekonomik değer alanına giren kavramlardır.

Bireysel ekonomik değerlerin yanında ülkelerin sahip olduğu doğal kaynakları, yapısal zenginlikleri ve ürünleri de ülkenin ekonomik değerleri olarak kabul etmek

doğru bir yaklaşım olacaktır. Burada toprak, su, orman, barajlar, fındık, pamuk gibi ekonomik değer taşıyan ürünler hem fertler için hem de ülkeler için çok önemli kaynaklardır. Bunların değerinin bilinmesi, doğru kullanılması da ancak bireylere ekonomik değer kavramının aşılmasıyla mümkündür.

Âşık Veysel ekonomik değerlerin bireylere aşılmasında eserleri aracılığıyla büyük bir rol oynamıştır. Ülkesinin sahip olduğu ekonomik değerleri şiirlerinde bolca işlemiştir.

Turan (1994), toprak kavramının Veysel'e gelinceye kadar bazı betimlemelerde araç olarak kullanıldığını onu halk şiirinde ekonomik bir öge olarak değerlendiren ilk ozanın Veysel, olduğunu belirtmiştir. Zaten Âşık Veysel de toprağı sadece bir madde olarak görmemiş, aynı zamanda onu geçimini sağlayan, ekonomik olarak ayakta tutan bir varlık olarak sevmiş ve kabul etmiştir. Toprağı bu kadar sevip değer veren ozan, Kaftancıoğlu'na (1979) göre de bir yanıyla zaten toprak insanıdır. Bir toprak insanı olarak hafızalarda yer edinen Âşık Veysel şiirinde toprağın koyun, kuzu, süt, ekmek veren bir madde olduğunu belirterek ekonomik değerine de dikkat çekmiştir:

“Koyun verdi kuzu verdi süt verdi

Yemek verdi ekmek verdi et verdi

Kazma ile dövmeyince kıt verdi

Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2011, s. 302).

Bâkiler (2007), Veysel'in yaşadığı mekândaki toprağın aynı zamanda bereketli ve cömert olduğunu da dile getirerek, ozanın aslında toprağın ekonomik değerine değindiğini aktarmıştır:

“İşkence yaptıkça bana gülerdi

Bunda yalan yoktur herkes de gördü

Bir çekirdek verdim dört bostan verdi

Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2011, s. 302).

Âşık Veysel, toprağı sadık bir sevgili olarak görmesinin yanında büyük bir zevkle toprağı ekip biçtiğini, fidanları aşıladığını belirtmiştir. Akın (1973) de Veysel'in ozanlığının yanında köylülüğüne dikkat çekmiş ve onu toprağına bağlı, toprağı ekip

süren biçen bir köylü olarak tanımlamıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak da âşığın ekonomik anlamda geçimini toprağın sayesinde sağladığı ortadadır:

*“Tarlam sana üç yüz fidan aşlasam
Tarla coşar fidan coşar el coşar
Gücüm yetse hemen işe başlasam
Kazma coşar kürek coşar bel coşar”* (Kaya, 2011, s. 286).

Veysel, çiftçilerin de geçimini topraktan sağladığını belirtmiş ve toprağın sahip olduğu ekonomik değere bir kez daha değinmiştir:

*“Biçer ekinini sürer harmanı
Esen yellerinden savurur onu
Bol gelirse tane ile samanı
O sene ırahat kışlar çiftçiler”* (Kaya, 2011, s. 296).

Âşık Veysel, doğayı çok seven ve tabiata da âşık bir sanatçıdır. Birçok şiirinde ağaca, ormana olan sevgisini de açıkça dile getirmiştir. Bu sevgisini şiirlerinde aktarırken ağaçların görüntü güzelliğinin yanında faydalarını da anlatmayı ihmal etmemiştir. Çünkü ağaçların yaprak açıp baharı, yazı haber vermelerinin dışında ağaçlardan çalgı aletleri yapılabildiğine dikkat çekip ekonomik bir değeri olduğunu ortaya koymuştur:

*“Bahar gelir yaprak açar yaz olur
Aşka düşen ateş olur köz olur
Kaval olur keman olur saz olur
Türlü türlü seda verir ağaçlar”* (Kaya, 2011, s. 276).

Âşık, ormanların faydalarını anlatırken onların ekonomik değerlerine de değinmiş ve ağaçların sanayinin birçok alanında kullanıldığını belirtmiştir:

*“Yeryüzünde fabrikalar
Ormandadır antikalar
Türlü kumaş çok maddeler
Ormandaki varlığa bak”* (Kaya, 2011, s. 209).

Bunların dışında ağaçların aynı zamanda gemi, uçak gibi taşıtlarla; kalem, kâğıt gibi varlıkların ham maddesini oluşturduğunu belirterek bir başka ekonomik değerine de dikkat çekmiştir:

“Gemi olur suda yüzer

Uçak olur gökte gezer

Kalem kâğıt neler yazar

Ormandaki varlığa bak” (Kaya, 2011, s. 210).

Toprak, ağaç gibi kaynakların yanında hayatın en önemli kaynaklarından biri ise sudur. Suyun olmadığı bir yaşamı düşünmek de imkânsızdır. Çünkü tüm canlılar ve doğa ona muhtaçtır. Âşık Veysel de bir insan, bir çiftçi olarak suyun değerini çok iyi bilen bir sanatçıdır. Alptekin (2004) suyu hayat, bolluk, bereket, temizlik ve İslam’ın sembolü olarak tanımlarken bu özelliklerinden dolayı Veysel’in şiirlerinde suyun ve ırmağın çok önemli bir yer tuttuğunu belirtmiştir.

Veysel, suyun yararlarını anlatırken bir hayat kaynağı olmasının yanında suyun ekonomik değerinin de olduğunu aktarmıştır. Su sayesinde insanların bağıni bahçesini toprağını işleyerek geçimini sağladığını dile getirmiştir:

“Çağlayarak o bahçeden o bağa

Hayat verir kuvvet verir toprağa

İrenk verir çiçeklere yaprağa

Nebatı toprağa bağlayan sular” (Kaya, 2011, s. 281).

Binyazar (1973), Veysel’in suyu bazen ekonomik bir birim olarak değerlendirdiğini belirtmiştir. Âşık Veysel, suyun ekonomik değerinden bahsederken insanoğlunun suyun önüne set çekerek barajlar yaptığını bu sayede elektrik ihtiyacını karşıladığını ifade etmiştir:

“İnsanoğlu suyu koymaz hâline

Setler çeker baraj yapar yoluna

Bunca santraller almış eline

Her bir ihtiyacı sağlayan sular” (Kaya, 2011, s. 281).

Âşık Veysel, Türkiye’de yetiştirilen ve yöreye özgü ürünleri tanıttığı *Yurt Ürünleri* adlı şiirinde ülkenin ekonomik değeri olan ürünlerinden bahsetmiştir. Dolayısıyla

Veysel'in bu şiir tamamıyla ekonomik değerleri dile getirir. Şiirde Amasya'nın elmasından, Zile'nin pekmezinden, Sivas'ın kıymasından, Gaziantep'in çiğ köftesinden, Diyarbakır'ın karpuzundan, Mersin'in portakalından, İzmir'in kuş üzümünden, Kastamonu'nun kendirinden, Bursa'nın ipeğinden, Edirne'nin peynirinden, Samsun'un tütününden bahsetmiştir:

“Gezsem Tokat bağını

Emlek'in taze yağını

Erzurum'un kaymağını

Yesem amma yesem amma

Adana'da biter pamuk

Geze geze hep usandık

Trabzon'da çoktur fındık

Yesem amma yesem amma” (Kaya, 2011, s. 144-145)

Âşık Veysel, ülkesini ve insanlarını çok seven bir ozan olarak ekonomik değer özelliği taşıyan ürünlerin değerinin bilinmesini ve korunmasını istemiştir. Aynı zamanda milletinden savurganlık yapmamasını aksine tasarruflu olmayı bir davranışa dönüştürmesini beklemektedir. Bu sayede hem insanların hem de ülkesinin refaha ereceği fikri onda oluşmuştur.

Bu başlık altında ozanın şiirleri incelendiğinde, *ülkenin ekonomik değerlerine tasarruf etmek* değerine oranla daha fazla yer verildiği görülmüştür.

4.1.4 Estetik Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Bazen sanatın bazen de felsefenin alanına giren estetiğin çeşitli anlamları vardır. “Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kurumsal bilimi, güzel duyu” (TDK, 2011, s. 821) olarak açıklanan tanıma, bu çalışma için dikkate alınabilecek tanımıdır. Bu tanımdan hareketle estetiğin merkezinde insanın ve sahip olduğu güzellik duygusunun yattığı ortaya çıkmaktadır.

İnsanın olduğu her yerde var olan estetik kavramının bir değer olarak kabul edilmesi gerektiği ise artık bilinen bir gerçektir. Duymaz (2007) estetik değeri, insanın estetik objeyle yani sanat eseriyle bir ilgi içine girdiği zaman sanat eserine güzel, iyi, doğru veya yararlı kelimelerini kullanarak yüklediği değer olarak tarif etmiştir. Değerler

eğitimi bağlamında ise estetik değer kavramını ilk olarak kullanan Alman filozof Eduard Spranger'dir. 1928 yılında değerler eğitimi alanında yaptığı çalışmasında değerleri altı başlık altında tasnif ederken estetik değer adıyla da bir başlığa yer vermiştir. Bu sınıflandırmada ise Spranger (aktaran Akbaş, 2004) estetik değere sahip olan bir bireyin, hayatı olayların bir çeşitliliği olarak gördüğünü; simetriye, uyuma ve forma önem verdiğini; sanatı da toplum için bir zorunluluk olarak gördüğünü belirtmiştir.

Türkiye'de değerler eğitimi bağlamında estetik değer kavramını ilk kullanan kişi ise Erol Güngör'dr. Güngör (1998), yaptığı çalışmada deneklere verilen on dört değer ifadesi içinde "her şeyin ölçülü ve ahenkli olması, güzelliklerle dolu bir dünya" (s. 86-87) gibi ibareleri estetik değer için ölçüt olarak kullanmış ve estetik değer başlığı altında yer vermiştir.

Yukarıdaki görüşlerden ve araştırmalardan yola çıkılacak olursa; güzellik, ahenk, uyum vb. kavramları içerdiği anlaşılan estetik değerin sanat eserlerinde var olması ve onlarla yaşaması da kaçınılmazdır. Bu açıdan bakıldığında aslında her bir sanat yapıtını estetik değer taşıyan bir eser olarak görmek mümkündür. Bu çalışmaya konu olan Aşık Veysel hiç şüphesiz ki büyük bir usta ve sanatkrdır. Onun ortaya koyduğu eserlerde de estetik değerlerin bulunması kadar tabii bir durum yoktur.

Veysel'in cumhuriyet kurulduktan sonra o dönemde halkın eğitim-ğretim seviyesinin yükseltilmesi amacıyla kurulan Halkevlerinin topluma kazandırdıklarını anlatırken aynı zamanda bu kurumların, insanları sanatın birçok dalına yönlendirdiğini ve onlara sanatı sevdirek estetik değer kazandırmayı amaçladığını aktarmıştır:

"Teknik araştırma köy kolu

Spor temsiller dopdolu

Güzel sanatlar mimari

Halkın evi Hakk'ın evi

O resimler o heykeller

Bahtiyardır yapan eller

Memlekette doğru yollar

Halkın evi Hakk'ın evi" (Kaya, 2011, s. 205).

Âşık Veysel, sanatın bir kolu olan edebiyata da değinerek insanların bu alanda başarılı olduklarını belirtip bu kurumların onlara edebî anlamda da estetik değer aşıladığını aktarmıştır:

“Bir kolu var Edebiyat

Bir cevher ki yetmez fiyat

Ehl-i aşka verir kuvvet

Halkın evi Hakk’ın evi” (Kaya, 2011, s. 205).

Âşığın bir şiirinde yer alan üç dördlüğünde estetik değer tespit edilmiştir. Estetik değer başlığı altında toplanabilecek dördlük sayısının az olduğu görülmüştür. Sayıca estetik değeri az kullansa da Âşık Veysel, bir sanat adamı olarak halkın sanatla iç içe olmasının, sanatla uğraşmasının halka birçok güzel erdemi ve beceriyi kazandıracağına inanmaktadır. Bu noktada ona göre en büyük görev ise eğitim kurumlarına düşmektedir. Çünkü o, ancak bu kurumlar vasıtasıyla Anadolu’nun en ücra köşelerine sanatın ve beraberinde estetik değer ulaşacağına inanmaktadır.

O zaman dikkat edilmesi gereken bu kurumlardaki eğitim-öğretim sürecidir. Bu süreç içerisinde eğitim-öğretim yoluyla estetik değerlerin bireylere kazandırılması çok önem verilmesi gereken bir konu hâline gelmiştir. Nitekim bu kurumlar sayesinde sanatı öğrenecek bireylerin de estetik değere sahip birer fert olarak hayata atılmasının önü açılmış olacaktır.

Millî Eğitim Bakanlığı da estetiğin eğitimi ve estetik değer alanında çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Bakanlık, 2017 yılında yayınladığı öğretim programında estetik eğitiminin hedefini beğenilerini sunabilen, mutlu, estetik değerlere uzak olmayan, estetik hazzın izini süren, estetik bakış edinebilmiş, kendi hayal gücünü ortaya koyabilen, hayatın tek yönlü işleyişini kendi tasarımları ile zenginleştiren bireyler yetiştirmek olarak ifade etmiştir (MEB, 2017). Bu çalışmalar estetik değerlerin bakanlıkça da göz ardı edilmediğinin bir göstergesidir.

4.1.5 Politik Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Değerler denince aklımıza ilk gelen sevgi, saygı, hoşgörü, dürüstlük gibi kavramlar olmuştur. Bunların dışında politik (demokrasi, devlet adamları ve onların yaptıkları vb.) değerler de mevcuttur. Bu politik değerler bazen toplumlar için o kadar büyük bir önem arz etmiştir ki halkın yaşam biçimini, sahip olduğu kazanımları bile

belirlemiştir. İnsanların ve toplumların yaşamında bu kadar etkili olabilen siyasi değerler ile bu değerleri ortaya çıkarıp topluma sunmuş güçlü, şöhretli, karizmatik etkiye sahip liderler de politik değerler içinde sayılmıştır. Âşık Veysel'in şiirlerinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu M. Kemal'e, o dönemde yapılan inkılâplara ve devletin yönetim şekli olan cumhuriyete yer verildiği görülür.

4.1.5.1 Cumhuriyet Dönemi İnkılâpları

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ülkenin kalkınması, sosyo-kültürel açıdan gelişmesi için çeşitli alanlarda yenilikler, inkılâplar yapılmıştır. Bu değişim ve yenileşme döneminde “Türk âşıkları, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren, Atatürk ilke ve inkılâplarının milletimize benimsetilmesinde çok önemli rol oynamışlardır” (Nasrattinoğlu, 1992, s. 1). Veysel de bunlardan biridir. Âşık Veysel şiirlerinde yapılan bu yenilikleri takdir etmiş ve faydalarını sıkça dile getirmiştir. Çünkü “O, Atatürk'ün ve inkılâplarının da en kararlı bir takipçisidir” (Sakaoğlu, 1973, s. 10). Özellikle halkın aydınlatılması ve ülkedeki eğitilmiş kadroyu yetiştirmek için kurulan Halkevleri ve Köy Enstitülerini tanıtmak ve faydalarını anlatmak amacıyla âşık, bu kurumlar hakkında şiirler yazmış; yaşadığı dönemde de fiilen bu kuruluşlarda hizmet vermiştir. Alptekin'e (2004) göre Âşık Veysel'in şiir dünyasını besleyen iki ana kaynak o dönemde kurulan Halkevleri ve Köy Enstitüleridir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında halkın eğitilmesi için çareler aranırken en önemli sorunlardan birinin öğretmen eksikliği olduğu görülmüştür. Bu eksikliğin hızla giderilip yurdun dört bir yanında öğretmenlerin yetiştirilmesi için Köy Enstitüleri hayata geçirilmiştir. Alptekin (2004), 1940 yılında öğretmen açığını kapatmak amacıyla kurulan enstitülerde kültür, tarım ve teknik konulu dersler verildiğini belirtmiştir. Âşık Veysel de bu enstitülerde ders verenler arasındadır. Özdemir (2010) Veysel'in sırasıyla Adapazarı Arifiye Köy Enstitüsü (1941), Hasanoğlu Köy Enstitüsü (1942), Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsü (1943), Kastamonu Gököy Enstitüsü (1944), Sivas Yıldızeli Pamukpınar Köy Enstitüsü (1945) son olarak da Samsun Lâdik Akpınar Köy Enstitüsü'nde (1946) saz öğretmenliği yaptığını söylemiştir.

1941-1946 yıllarında Köy Enstitülerinde çalışan Veysel, şiirlerinde yıllarca görev yaptığı insan yetişmesinde ve eğitiminde önemli rol oynayan Köy Enstitülerinin, yeni kurulan cumhuriyet için kadar önemli olduğunu dile getirmiştir. Uyguner'e (1968)

göre bu şiirler onun devrimci, ulusçu ve Türk yanını ortaya koyan şiirlerdir. O, Köy Enstitülerini bal yapan bir kovana benzetmiş, bu kurum sayesinde köylere hizmet geldiğini yetenekli ve eğitimli insanların yetiştiğini belirtmiştir:

*“Enstitü bir kovana misaldir
Her türlü çiçekten alır bal yapar
Yurdumuz için doğru bir yoldur
Memlekete kanat takar kol yapar
İresim yaparlar plan çizerler
Çözülmedik düğümleri çözerler
Bir kısmı şairdir şiir yazarlar
Kimi saz düzenler kimi tel yapar”* (Kaya, 2011, s. 282).

Âşık Veysel, öğretmenlerin gösterdiği yolda ilerleyerek köylünün artık cehaletten uyanmasını ve köylülerin kendisini enstitülerin kuvvetine bırakması gerektiğini de dile getirmiştir:

*“Uyarın köylüyü varsın ayılsın
Enstitü kuvveti yurda yayılsın
Herkes kazancının yolunu bilsin
Öğretmenler iz gösterir yol yapar”* (Kaya, 2011, s. 283).

Cumhuriyetin ilk yıllarında milletin büyük bir çoğunluğu okuma-yazma dahi bilmezken o dönemde halkın okuma-yazma oranının arttırılması için başlatılan seferberliğinin somut bir göstergesi olan ve bu amaçla 1932 yılında kurulan ve 1951 yılına kadar hizmet veren Halkevleri toplumun aydınlanması açısından çok önemli görevler üstlenen bir kurum olmuştur. Halkevleri, halka sadece okuma-yazma öğretmekle kalmamıştır. Aynı zamanda folklor araştırmaları, derlemeler yapmış ve tiyatro, el sanatları kursları, sergiler açarak toplumun değerlerini yaşatmaya çalışmıştır. Türk kültürüne ve toplumuna birçok alanda fayda sağlayan Halkevlerinde Âşık Veysel de görev yapmıştır. Özdemir (2010), onun 1943’te Ankara Halkevi’nde orkestra eşliğinde bağlama çaldığını ve ilk şiir kitabı olan *Değişler*’in Halkevleri Genel Merkezi tarafından yayımlandığını belirtmiştir. Âşık Veysel, Halkevlerinin o dönemde yaptığı çalışmalara destek vermek amacıyla *Halkevleri I* ve *Halkevleri II*

adında iki şiir yazmıştır. Alptekin'in (2004) deyiimiyle, Halkevleri Âşık Veysel'in şiirlerinde hak ettiği değeri bulmuştur.

Veysel, Halkevlerinin Atatürk'ten izler taşıdığını, halkın ortak malı ve ilim irfan yuvası olduğunu, ayrıca içinde çalışmak isteyenler için değişik kolları bulunduğunu dile getirmiştir:

*“Halkevleri umum halkın malıdır
İlim irfan faziletle doludur
Devam eden Atatürk'ün yoludur
Atatürk izi var halkevlerinde
Sosyal yardım kolu Türk müzik kolu
Çalışanlar için imkânlar dolu
Çalışmalı okumalı yazmalı
Atatürk sözü var halk evlerinde”* (Kaya, 2011, s. 161).

Âşık Veysel'e göre Halkevleri aynı zamanda Hakk'ın evidir. Çünkü âşığa göre Allah; insanların çalışmasını, ilerlemesini, kendilerini geliştirmesini istemektedir. Halkevleri de cumhuriyetin ilk yıllarında bu erdemlerin insanlara kazandırılmasında önemli rol oynayan kurumlarından. Veysel de Hakk'ın evi saydığı Halkevlerinde yer alan kolları tanıtarak, Atatürk ile İsmet İnönü'nün bu kurumların faaliyete geçmesinde büyük payı olduğunu aktarmıştır:

*“Halkevinin dokuz kolu
Bir kökü var bin dalı
Yaprak dahi köke bağlı
Halkın evi Hakk'ın evi
Teknik araştırma köy kolu
Spor temsiller dopdolu
Güzel sanatlar mimari
Halkın evi Hakk'ın evi
Atatürk kurdu temeli
İnönü'nün bu emeli
Biziz bizim ev demeli
Halkın evi Hakk'ın evi”* (Kaya, 2011, s. 205-206).

4.1.5.2 M. Kemal Atatürk

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında yaşanan sıkıntılar ve devamında M. Kemal Atatürk'ün ortaya çıkıp toplumun önüne yeni, uygar değerler ve hedefler koyması Türk halkı için onu büyük bir değer hâline getirmiştir.

Âşık Veysel, Türk milleti için artık başlı başına bir değer olan Atatürk ile görüşmeyi çok istemiştir. Zaten ömründe yapmayı isteyip de yapamadığı iki şey vardır. Birisi askere gidebilmek, diğeri de Atatürk'le tanışabilmektir. Atatürk'le tanışmak için iki kez fırsatı olmuş ama görüşmek nasip olmamıştır. İlk fırsatı aslında kendisi yaratmıştır. 1933 yılında 1. Sivas Âşıklar Bayramı'ndan sonra Atatürk için yazdığı şiiri ona okumak için Ankara'ya gitmeyi planlamıştır. “Arkadaşı İbrahim'le beraber Ankara'ya gitmeye karar verdikleri zaman aylardan kasımdır” (Yalçın, 2000, s. 54). Ankara'ya vardıklarında cumhuriyetin onuncu yılı için yazdığı *Cumhuriyet Destanı* adlı şiiri Gazi'ye okumak amacındadır. Makal (1973), Veysel'in ağzından olayı ” Meğer o sıralar İran Şahı gelecekmış de tertibat varmış. Ne bilelim, köylülük bir, cahillik iki, körlük üç... Döndük ” (s. 28) diyerek aktarmıştır. Maalesef Veysel, bütün bu olanlardan dolayı Ankara'da Atatürk'ü görememiş ve yazdığı şiiri de ona okuyamamıştır.

Veysel, Atatürk'ü görme fırsatını İstanbul'da bir kez daha yakalamıştır. Alptekin'in (2004) Veysel'in ağzından anlattıklarına göre ozan, türkülerini çalıp söylemek amacıyla Yedigün Mecmuası'nın tavsiyesiyle o zamanlar sadece İstanbul'da olan radyo yayına gittiklerini, Atatürk'ün kendilerini dinledikten sonra Dolmabahçe'ye çağırıldıklarını fakat programdan sonra oradan ayrıldıklarından bulunamadıklarını üzüntüyle aktarmıştır.

İşte 1933 yılında Gazi'ye okumak istediği *Cumhuriyet Destanı* şiiri onun açısından çok önemlidir. Çünkü Yılmaz'a (1996) göre Veysel, 1933 yılına kadar usta malı şiirler söylemiş ve cumhuriyetin onuncu yılı için söylediği bu şiiri onun ilk şiiri olmuştur. Âşık Veysel, bu şiiriyle Atatürk'ün kahramanlıklarını, vatanı kurtarışını bununla birlikte saltanat döneminin olumsuzluklarını aktarırken, içerde ve dışarıdaki düşmana karşı verilen bağımsızlık mücadelesini anlatmayı amaçlamıştır. Günay (1993) da bu şiiri cumhuriyet ideolojisi ve Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarken verdiği zorlu mücadelenin destanı olarak tarif etmiştir.

“Âşık Veysel’in Atatürk’e derin bir sevgisi, saygısı vardı. Onu Türkiye’nin kurucusu, kurtarıcısı sayıyor, ona sık sık övgüler diziyor, ağıtlar yakıyordu” (Pehlivan, 1984, s. 20). İçinde taşıdığı Atatürk sevgisiyle Veysel’in büyük önder için şiirlerinde kullandığı ve dikkat çeken bir hitabı ise *Hazreti Gazi* ifadesidir. O, Türk milleti için yaptıklarından dolayı Atatürk’e dinî bir kimlik de atfetmiştir. Büyük önder için farklı seslenme kelimeleri kullanmayı tercih eden Âşık Veysel, Atatürk’ün cesaretiyle neredeyse ölmüş olan vatani, düşmanlardan kurtarmak için canını bu yolda feda ettiğini ve o olmasaydı yurdun düşmanlar tarafından işgal edileceğini belirtmiştir:

*“Türklerin ihyası Hazreti Gazi
Kurtardı vatani düşmanımızdan
Canını bu yolda eyledi feda
Biz dahi geçelim öz canımızdan
Sinesini hedef etti düşmana
Ölmüşken vatani getirdi cana
Çekti kılıcının çıktı meydana
Gören ibret aldı meydanımızdan”* (Kaya, 2011, s. 260).

Âşık, başarılı bir asker ve devlet adamı olan Atatürk’ün aynı zamanda Türkiye’yi adaletle yönettiğini, dağları delip demir yolu döşeterek millete adeta bir altın kemer hediye ettiğinden bahsederek onun adil ve ilerici bir yönetici olduğunu aktarmıştır:

*“Türkiye’yi adaletle yaşattı
Dağları deldirdi demir döşetti
Millete bir altın kemer kuşattı
Hâşâ nankör olman devranımızdan”* (Kaya, 2011, s. 262).

Veysel, ülkenin kurtuluşunun başlangıç tarihi olan 1919’da Atatürk’ün Samsun’a çıkışından Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasına kadar olan millî mücadele sürecini ve bu süreçte halkın liderine olan inancını da anlatmıştır:

*“On Dokuz Mayıs’ta parlayan zafer
İptida Samsun’a bastı ayağı
Ne mutlu Samsun’a zafer kapısı
Her an için hatırlarız bu çağı*

*Tokat 'tan Sivas 'tan doğru Erzurum
Kurdu Kongreyi düzeldi durum
Yollardan geçerek aynı yıldırım
Şanlı Ankara 'ya kurdu otağı
Yürüdü cepheye el birliğiyle
İnanlı imanlı bir varlık ile
Yanında binlerce kurbanlık ile
Süpürdü düşmanı bastı dayağı“ (Kaya, 2011, s. 179).*

Âşık Veysel, 19 Mayıs gününü Türklerin düğünü, Atatürk'ün günü olarak tanımlamıştır. Bu dörtlüğüyle ilgili Alptekin (2004) ise Veysel'in Atatürk'ü Türklüğün hamisi olarak gördüğünü ve her bayramda, her şenlikte Atatürk'ün adının yer aldığını belirtmiştir:

*“İşte bugün Atatürk'ün günüdür
Her yana yayılan onun ünüdür
Her tarafta şenlik Türk düğünüdür
Nur içir' olsun Atatürk'ün yatağı” (Kaya, 2011, s. 180).*

Ozan, birlik beraberliği anlatırken aynı zamanda Atatürk'ün nurlar içinde yatmasını dilemiş ve tüm milletin Atatürk'ün izinde yürümesi gerektiğini açıklamıştır. Veysel, “Özellikle yeni ve kalkınan ulusal Atatürkçü Türkiye'nin âşığı olarak tanıtıcı ve yorumcusu olmuştur” (Arısoy, 1974, s. 6923).

*“Yürüyelim Atatürk'ün izine
Boş verelim bozguncular sözüne
Göz atalım şu dünyanın hızına
Yürüyüp hedefe varalım kardaş
Atatürk'ün yattığı yer nur olsun
Azim fikir emelimiz bir olsun
Herkes birbirine kız versin alsın
Çıkarıp nifakı sürelim kardaş” (Kaya, 2011, s. 319).*

Veysel, Atatürk'ün gençlere bir yol çizip çizdiği bu yolu da onlara emanet ettiğini dile getirmiştir:

“Kitaplar yazılmış nasihat dolu
Birlikte güçlenir gençliğin kolu
Gençliğe emanet Atatürk yolu

Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız” (Kaya, 2011, s. 347).

Sivas’ın Gemerek ilçesine bağlı bir köy olan Karaözü köyüne giden Âşık Veysel, köylülerin kendisini iyi ağırlaması üzerine onları öven *Karaözü* adlı bir şiir yazmıştır. Aşağıdaki dörtlükte ise onların içlerindeki Atatürk sevgisiyle onun yolunda olduklarını aktarmıştır:

“Memleket içinde metin Kar’özü
Tatlıdır sohbeti bilirlir sözü
Attıkları adım Atatürk izi

Adabı erkânı boldur Kar’özü” (Kaya, 2011, s. 339).

Atatürk’ün vefatından sonra yazdığı şiirinde dost düşman bütün dünyanın ardından ağlayıp üzüldüğünü dile getirirken Veysel’in Atatürk için “eski Türklerde baş, başkan, komutan” (TDK, 2011, s. 271) anlamına gelen başbuğ kelimesini kullanması dikkat çekicidir. Âşığın, Atatürk’ü eski Türk devlet geleneğinde kullanılan başbuğ kelimesi ile betimlemesi çok önemlidir. Çünkü Âşık Veysel, Atatürk’ü Türk devlet geleneğinin devamında ortaya çıkan liderlerden biri olarak görmektedir. Günay (1993), Veysel’in Atatürk’ün ölümünden sonra yazdığı bu ağıtın ona duyduğu samimiyeti, sevgiyi, minneti açıkça ifade ettiğini söylemiştir. Yılmaz (1996) bu ağıtın 10 Kasım 1938’den sonra Âşık Veysel’in sesinden ve sazından da yıllar boyu çalındığını aktarmıştır:

“*Ağlayalım Atatürk’e*
Bütün dünya kan ağladı
Başbuğu olmuştu mülke
Geldi ecel can ağladı

Atatürk’ün eserleri
Söylenecek bundan geri
Bütün dünyanın her yeri
Ah çekti vatan ağladı” (Kaya, 2011, s. 173).

Büyük ozan, Atatürk'ü anlatan bu ağıtta onun ayrıca ekonomiden de iyi anladığını belirtmiştir. Alptekin (2004) de Atatürk'ün İstiklal Savaşı'nın hemen ardından fabrikalar kurmasını iyi bir devlet adamı olmasının yanında iyi bir ekonomist olduğunun kanıtı olarak göstermiştir. Veysel, Atatürk'ün bu başarısını aynı zamanda atalığının, önderliğinin ispatı olarak görmüştür:

“Fabrikalar icat etti

Atalığın ispat etti

Varlığın Türk'e terk etti

Döndü çark devran ağladı” (Kaya, 2011, s. 174).

Âşık Veysel, Atatürk'ün milletin aydınlanması için Halkevlerini kurduğunu ve bu kuruluşların ondan izler taşıdığını aktarmıştır:

“Halkevleri umum halkın malıdır

İlim irfan faziletle doludur

Devam eden Atatürk'ün yoludur

Atatürk izi var Halkevlerinde” (Kaya, 2011, s. 161).

“Atatürk kurdu temeli

İnönü'nün bu emeli

Biziz bizim ev demeli

Halkın evi Hakk'ın evi” (Kaya, 2011, s. 206).

4.1.5.3 Yönetim Şekli

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ile birlikte kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin yönetim şekli cumhuriyet olmuştur. Cumhuriyetle birlikte saltanat kalkmış, halk yöneticisini kendisi seçer olmuştur. Âşık Veysel de cumhuriyet rejimine ve cumhuriyetin kazanımlarına sahip çıkan bir ozan olmuştur. Bu özelliği şiirlerinde demokrasiyi, cumhuriyeti koruyup kollayan tavrıyla karşımıza çıkmaktadır. “Cumhuriyet'in korunması ise en büyük dileğidir” (Ergülen, 2015, s. 50). Yalçın (2000) onu hür düşünceli ve demokrat bir kişi olarak tanımlarken; Özdemir'e (2010) göre de cumhuriyete kol kanat geren, cumhuriyetçi halk âşığı biridir.

Âşık Veysel, demokrasi ve cumhuriyet kavramlarının önemini vurgulamış; demokrasiyi sağlamanın toplumda birliği sağlayacağını ve bu rejimde hiçbir partinin

sürekli iktidarda kalamayacağını, devletin ve hâkimiyetin millete ait olduğunu, yayımların tarafsız yapılması gerektiğini bunun da cumhuriyetin bir gerçeği olduğunu dile getirmiştir. Cumhuriyet ve demokrasinin olduğu yerde de haydutluğun, esaretin, şikâyetin değil adaletin, özgürlüğün ve çözümün bulunduğunu aktarmıştır:

*“Demok(ı)rasinin budur rejimi
Vatan milletindir kim kovar kimi
Sıkma savcılarını kovma hâkimi
Şekavet yok adalet var bu yolda*

*İradyo denilen milletin malı
Neşriyatlar tarafsızca olmalı
Hâkimiyet milletindir bilmeli
Esaret yok hep millet var bu yolda*

*Milletsiz bir devlet yoktur olamaz
Eğri bakan aradığın bulamaz
Hiçbir parti ebediyen kalamaz
Şikâyet yok nihayet var bu yolda”* (Kaya, 2011, s. 138).

Önceden binbir zorluk ve fedakârlıkla yapılan Kızılırmak köprüsü bazı kişi ya da kişiler tarafından yıkılmıştır. Bu olay Âşık Veysel’i derinden etkilemiştir. Veysel, o zamanın Şarkışla Belediye Başkanı İbrahim Göker ve dönemin başbakanı aynı zamanda Sivas milletvekili de olan Şemsettin Günaltay’dan köprünün tekrar yapımı için yardım istemek amacıyla bir şiir yazarak cumhuriyet rejiminden beklentisini dile getirmiştir:

*“İbrahim Köker’in çektiği emek
Yandı ber-havaya gitti diyerek
Onda hüsnüniyet o temiz yürek
Tanrım var eylesin milletimizi
Yapar köprümüzü güldürür bizi
Muhterem Başvekil Günaltay
Bir himmet ederse bu işler kolay
Yılmaz Türk milleti yaptırır tekrar
Tanrım var eylesin milletimizi
Yapar köprümüzü güldürdü bizi”* (Kaya, 2011, s. 208).

Veysel, doğup büyüdüğü yer olan Sivas ilinin, bağımsızlığa giden yolda Atatürk'ün düzenlediği kongrelerden biri olan Sivas Kongresi'ne de ev sahipliği yaptığını hatırlatarak cumhuriyet rejiminin kurulmasında bu şehrin önemli bir pay sahibi olduğunu aktarmıştır:

*“İptida Kongre kuruldu burada
Cumhur'ete karar verildi burada
Bulanık fikirler duruldu burada
Yayıldı âleme ünü Sivas'ın”* (Kaya, 2011, s. 267).

“Cumhuriyet değerleri ve çağdaşlık Veysel'in beklediği, özlediği yaşam değerlerini işaret etmektedir” (Işık, 2015, s. 99). Bundan dolayı âşık, diğer uluslar Ay'a giderken Türk milletinin uyanması gerektiğini çünkü artık cumhuriyet devrinde her şeyin mümkün olduğunu anlatmaya çalışmıştır:

*“Devr-i Cumhuriyet asırı yirmi
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş
Dünya ayaklanmış aya gidiyor
Uyan bu gafletten uyuma yurttaş”* (Kaya, 2011, s. 321).

Ozan, cumhuriyet rejiminin şeriatçılar, Menemen Olayı ve Şeyh Sait İsyanı gibi birçok tehlikeyi alt etmeyi başardığını belirterek rejimin gücünü koruduğunu anlatmaktadır:

*“Şeriatî düşündüler şerciler
Birtakım millete fesat verdiler
Her biri bir yerde hep geberdiler
Onlar kurtulmadı toplarımızdan
Menemen mes'lesi geldi meydana
Orda birkaçları uydu şeytana
Mehdi diye kendi kendini urgana
Taktı kurtulmadı darlarımızdan
Çağırdı Şeyh Sait sağır mı diye
Başında sarığı değirmi diye
Tarttılar şeyhleri ağır mı diye
Haberin doğrultun urganımızdan”* (Kaya, 2011, s. 261).

Bunun yanında cumhuriyet kurulduktan sonra ülkenin kalkındığını söyleyip, vatanın her yanının tren yollarıyla kaplandığını belirterek cumhuriyet rejimini övmüştür:

“Kurtardık vatani bu belâlardan

Tren hattı küşat ettik her yerden

Terakki etti mektebimiz hep birden

Teşekkür kazandık müşiranımızdan” (Kaya, 2011, s. 262).

Âşık Veysel’in yaşamının büyük bir bölümü I. Dünya ve Kurtuluş Savaşı’nın yaşandığı, Mustafa Kemal’in Atatürk unvanına ulaştığı, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu ve inkılâpların yapıldığı yıllara denk gelmiştir. Veysel bunun doğal sonucu olarak Atatürk, cumhuriyet rejimi ve o dönemde hayata geçen inkılaplar gibi politik değerleri şiirlerinde bolca işlemiştir. Çünkü o yapılan inkılâpların topluma yayılması için çok uğraşmıştır. İnkılâpları halkın anlayabileceği sadelikte şiirlerinde işlemiştir. Alptekin’in (2009) deyimiyle o, hayatı boyunca cumhuriyet rejimi ve onun mimarı Mustafa Kemal Atatürk’le hep barışık yaşamıştır.

Ozanın şiirlerine bakıldığında en çok kullanılan politik değer *M. Kemal Atatürk* alt başlığı altında toplandığı görülmüştür. Bunun nedeni Âşık Veysel’in Atatürk’e olan sevgisi ve inancıdır.

4.1.6 Sosyal Değerler İle İlgili Bulgular ve Yorumlar

Toplumların yaşama biçimlerini, tavır ve davranışlarını, dünya görüşünü belirleyen kavramlar arasında kültür önemli bir yer tutar. Kültürü oluşturan öğelerin temelinde de sahip olunan değerler vardır. Bu değerler incelendiğinde büyük bir çoğunluğunun sosyal değerler çatısı altında toplanabileceği görülmektedir. Bireylerin sahip olacağı sosyal değerler beraberinde toplumun kültürünü de oluşturacağından bu nokta büyük önem taşır.

4.1.6.1 Alçakgönüllülük

Alçakgönüllülüğün kelime anlamına bakıldığında “kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarını küçük görmeyen, büyüklenmeyen kimse” (TDK, 2011, s. 86) olarak tarif edilmiştir. Bu tanımdaki özelliklere sahip insanlara günümüzde artık çok fazla rastlanmamaktadır.

Âşık Veysel yukarıdaki tarifte yer alan tüm özelliklere sahip olan bir ozandır. Yaşamış olduğu sıkıntılara ve zorluklara rağmen alçakgönüllülüğünü korumuştur. Zaten Bâkiler (2007) de Veysel'i hazırcevap, nüktedan, alçakgönüllü bir Türk köylüsü olarak tanımlamıştır.

Veysel'i diğer insanlardan farklı kılıp âşık yapan aslında gönlünde taşıdığı zengin ve büyük dünyasıdır. Sahip olduğu bu gönül zenginliği ve yeteneğiyle bir yerlere gelebilmiştir ancak o yine de kendi iç dünyasını küçük olarak nitelendirip alçakgönüllülüğü elden bırakmamıştır:

*“Bir küçük dünyam var içimde benim
Mihnetim ziynetim bana kâfidir
Görenler dar görür genişir bana
Sohbetim ülfetim bana kâfidir”* (Kaya, 2011, s. 307).

4.1.6.2 Birlik, Beraberlik ve Dayanışma

Âşık Veysel'in yaşadığı dönem, ülkede toplumda bazı çatışmalarının yaşandığı dönemdir. Kendisi Alevi bir şair olmasına rağmen hiçbir siyasi ve dinî olayda taraf tutmamıştır. Aksine bu ortam içerisinde şiirlerinde milletin birlik, beraberlik içinde olmasını ve ayrılıkların, çatışmaların sona ermesini istemiştir. Kaya'ya (2011) göre de zaten daima birleştirici ve kaynaştırıcı bir tavır içinde olan Veysel'in şiirlerinin özünde insan sevgisi, barış arzusu, kardeşlik ve birlik düşüncesi yatmaktadır.

Çarık ile Mes'i kişileştirdiği şiirinde farklı görünseler de bu varlıkların aslında aynı sesi çıkardıklarını söyleyerek bir olunması gerektiğini dile getirmiştir:

*“Mes çarıktır çarık mestir
Yürürlerse aynı sestir
Veysel söyler bir nefestir
Gâh içer'de, gâh dışar'da”* (Kaya, 2011, s. 141).

Âşık Veysel hayatı boyunca “Herkesi kardeşliğe, barışa, uygarlığa çağırdı. Ayrımcılık mezhepçilik yapmadı” (Özmen, 1998, s. 255). Âşık, bu bakış açısıyla yazdığı şiirinde ayrımın yapıldığı ve birliğin beraberliğin olmadığı yerde kavgaların kötülüklerin oluşacağını aktarmıştır. Bu şiirde ayrıca yaşadığı dönemin özelliklerine ışık tutmakta, ülkemizdeki mezhep kavgalarının gereksizliğine vurgu yapmaktadır. Ona göre cennet herkese yetecek büyüklüktedir:

*“Bakmaz mısın insanların işine
Kötülükler doğar peşi peşine
Mezhep kavgasına din dövüşüne*

Sanki varıp sığmamışlar cennete” (Kaya, 2011, s. 169).

“Koca Âşık daima millî birlikten, beraberlikten, yurtseverlikten yana övgü dolu şiirler yazmıştır” (Halıcı, 1992, s. 411). Ülkesindeki birliğe bu derece önem veren Veysel, Türk-Kürt, Çerkez-Gürcü gibi etnik bölünmelerin gereksiz ve tehlikeli olduğunu vurgulamıştır. Çünkü âşık, toplumdaki her ferden Hz. Âdem’den geldiğini hatırlatarak birlikten, beraberlikten yana olunması gerektiğini öğütlemiştir:

*“Kürt’ü Türk’ü ne Çerkez’i
Hep Âdem’in oğlu kızı
Beraberce şehit gazi*

Yanlış var mı ve neresi” (Kaya, 2011, s. 186).

Âşık Veysel, ülkesindeki etnik çatışmaların dışında mezhep çatışmalarının da yanlış olduğunu Sünnilerin Alevilere *Kızılbaş*, Alevilerin de Sünnilere *Yezit* diyerek yanlış yolda olduklarını hatırlatmıştır. “Alevilik-Sünnilik davası güdenlerin varvarasının menfaat olduğuna dikkat çeken Âşık Veysel, sözlerini şöyle noktalamıştır” (Makal, 1982, s. 47).

*“Yezit nedir ne Kızılbaş
Değil miyiz hep bir kardaş
Bizi yakar bizim ataş*

Söndürmektir çaresi” (Kaya, 2011, s. 186).

Ozan, insanların doğuştan eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğunu, sosyal ve ekonomik statüye bağlı olarak da insanlar arasında bir ayırım yapılmasının yanlış olduğunu belirtir. “Veysel kinin, iftiranın, küslüğün, ayrılığın da karşısındadır” (Erseven, 1981, s. 32).

*“Beni hor görme kardeşim
Sen altınsın ben tunç muyum
Aynı vardan var olmuşuz
Sen gümüşsün ben sac mıyım*

*Ne var ise sende bende
Aynı varlık her bedende
Yarın mezara girende
Sen toksun da ben aç mıyım*” (Kaya, 2011, s. 254).

Veysel, birlik ve beraberlikle birçok zorluğun üstesinden gelinebileceğini vurgulamıştır. Birliğin verdiği mutluluk ona göre tatlı şerbet içmeye benzer:

*“İtimat edersen benim sözüme
Gel birlik kavline girelim kardaş
Birlik çok tatlıdır benzer üzüme
İçip şerbetini duralım kardaş*” (Kaya, 2011, s. 319).

Âşık birlik ve beraberliğimizi anlatırken Kurtuluş Savaşı’nda milletin Atatürk’ün etrafında nasıl tek amaç uğrunda birleştiğini hatırlatmak istemiştir. Çünkü “Veysel, düşünce, inanç ve bazı sebepler yönünden ülke insanımızın millî bütünlüğe zarar verecek derecede birbirine düşmanca bir tavır içine girmesine çok üzülür” (Kaya, 2015, s. 37). Bu ayrışmaya kendince bir çözüm bulma gayretindedir. O, toplumdaki etnik ve dinî ayrışmanın önüne ailelerin birbirleriyle akrabalık ilişkileri kurarak geçebileceğini düşünmektedir:

*“Atatürk’ün yattığı yer nur olsun
Azim fikir emelimiz bir olsun
Herkes birbirine kız versin alsın
Çıkarıp nifakı sürelim kardaş*” (Kaya, 2011, s. 319).

Veysel vatan, bayrak gibi kavramların birleştirici faktörler olduğunu ve ülkede yaşayan insanların Türk kimliği ile bilindiğini aktarmıştır. Aynı zamanda toplumda yaşanan siyasi ve mezhebi çatışmaların anlamsız olduğunu ifade ederek herkesin bu vatanın evladı olduğunu şiirinde dile getirmiştir. Günay’a (1993) göre de bu şiir Türk toplumunda çağdaşlaşma sürecinde ortaya çıkan tercih farklılıklarından doğan çatışmaların uzlaşma ile sonuçlanması gerektiğini vurgulayan bir şiirdir:

*“Birleşiriz bir bayrağın altında
Biz Türklerin ikilik yok aslında
Yanar tutuşuruz vatan aşkında
Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız*” (Kaya, 2011, s. 346).

Ozan, kardeş kavgasının insanlara ve topluma vereceği zararlardan dolayı endişelidir. Bu ayrışmaların sürmesi durumunda ülkesinin dirliğinin, birliğinin bozulacağını farkındadır. Bundan dolayı “Âşık Veysel, özellikle aynı toprak üzerinde yaşayan gruplar arasındaki ırksal farklılıkları ve bu farklılıklardan doğan toplumsal yabancılaşmayı, düşünceleri çağları aşan bir filozof edasıyla eleştirmektedir” (Özdemir, 2015, s. 200).

*“Hedef alıp dövüştüğün kardaşın
Seni yaralıyor attığın taşın
Topluma zararlı yersiz savaşın
Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız”* (Kaya, 2011, s. 346).

“Âşık Veysel’in bütün ülküsü ayrılığa gayrılığa son vermektir” (Yılmaz, 1996, s. 96). O, bu yüzden hayatı boyunca hep birlik, beraberlik, kardeşlik duygularını yüceltmeye çalışmıştır. Belki bunda yaşadığı dönemin de büyük etkisi vardır. O, son nefesini verirken bile birlik beraberliği öğütlemiştir. Kaya (2011), Veysel’in ölümünden birkaç saat önce “Ne diyeyim, ne diyeyim? Birbirinizle, konu komşu ile iyi geçinin. Dirliğiniz düzeniniz bozulmasın Birliğinizi beraberliğinizi bozmayın” (s. 115) nasihatleriyle bu dünyaya veda ettiğini dile getirmiştir.

4.1.6.3 Cömertlik

Cömertlik, sevgi gibi insanlar arasında yayıldıkça anlam kazanan bir değerdir. Hatta bu değer, diğer değerlerin üzerinde domino taşı etkisi yapabilecek güçtedir. Çünkü cömertlik değerini edinmiş kişiler, davranışlarıyla beraberinde toplumda iyilikler silsilesinin başlamasını sağlayacaktır. Bu kişilerin sahip oldukları şeyleri toplumdaki insanlarla paylaşarak eli açık davranması aynı zamanda hayattaki birçok olumsuz davranışın azalmasını sağlayacak ve bunların yerine güzel davranışların yayılmasına yardımcı olacaktır. Âşık Veysel, şiirlerinde cömertliğin kötü davranışlar üzerindeki olumlu etkisine dikkat çekmeye çalışmıştır. Ona göre tamahın yani açgözlülüğün ilacı “cömertlik” (TDK, 2011, s. 2008) anlamına gelen sahavettir:

*“Sahavet tamaha vurunca yıktı
Hırs meydana bir velvele bıraktı
Sabır hırsın duluğuna bir çaktı
Kin ve kibir ele aldı ağladı”* (Kaya, 2011, s. 193).

4.1.6.4 Dostluk

Dostluk, arkadaşlık her zaman insanların hayatında var olan kavramlardandır. Nitekim insanlar tek başlarına yaşayamayacağı için mutluluğunu, sevincini, sıkıntılarını, üzüntülerini paylaşacak her daim yanında olan birilerine ihtiyaç duymuşlardır. İşte o ihtiyaç duyulan kişi ise dosttur. Dolayısıyla dostluk ilişkileri iyi olan kişiler daha mutlu ve yaşadıkları acılara karşı da daha dayanıklıdırlar. Âşık Veysel dostane ilişkileri iyi olan bir şair olarak bunun önemini bildiğinden şiirlerinde dostluk değerini işlemiştir. O, yaşamı bir gün son bulsa bile dostlarından düğünlerde, bayramlarda kendisini hatırlamalarını istemiştir. Çünkü düğünler, bayramlar ölen insanların sevdikleri tarafından en çok hatırlandığı zamanlardandır:

“Ben giderim adım kalır

Dostlar beni hatırlasın

Düğün olur bayram gelir

Dostlar beni hatırlasın“ (Kaya, 2011, s. 266).

Âşığın dostluk konusunda dikkat çektiği bir nokta da insanların sahte değil gerçek dostluklar kurmalarındır. O, kendisinin bile bu konuda bazen yanıldığını dile getirmiştir. “Birçok vefasızlıklar ve faydasızlıklarla tanışmıştır. Sıra toprağa gelince o, onun her türlü isteğine olumlu cevap vermiştir” (Kalafat, 2015, s.150). Bu yüzden Âşık Veysel, gerçek ve sadık dostunun ona her şeyini veren toprak olduğunu aktarmıştır:

“Dost dost diye nicesine sarıldım

Benim sadık yârim kara topraktır

Beyhude dolandım boşa yoruldum

Benim sadık yârim kara topraktır” (Kaya, 2011, s. 302).

4.1.6.5 Doğruluk (Dürüstlük)

İnsan yaratılışı gereği sosyalleşmek, konuşmak, anlaşmak, kaynaşmak isteyen bir varlıktır. Toplumu ve toplumsallığı oluşturan da budur. Samimiyet, güler yüz, iyi niyet, doğruluk, dürüstlük ve olumlu iletişim sosyalleşmenin başlıca faktörlerindendir. Bireylerin ve toplumun iletişim sürecini olumsuz etkileyen etkenlerin başında ise dürüstlükten uzak durma ve hile ile yalana başvurma gelmektedir. İnsanlardan beklenen ise doğruluk, dürüstlük içerisinde gerçekleşen samimiyetsizlik ya da anlaşmazlıktan uzak sağlıklı bir iletişimdir.

Âşık Veysel yaşadığı bütün sıkıntılara, çektiği çilelere rağmen doğruluktan dürüstlükten hiç ayrılmamış ve çevresine de bunları öğütlemiş bir şairdir. Şiirlerinde bu değere ağırlık vermesi de doğaldır. Çünkü Kaya'ya (2011) göre her devirde olduğu gibi Veysel'in devrinde de insanlar ahlaki yönden zayıftır. Ülkedeki olumsuzlukların en başta gelen sebebi ise toplumda hile ve yalanın hat safhada olmasıdır. İşte toplumda yaşanan bu gelişmeler Âşık Veysel'i şiirlerinde doğruluğu, dürüstlüğü anlatmaya itmiştir.

Veysel, aşağıdaki şiirinde dürüst olunması ve yalandan, hileden uzak durulması gerektiğini belirtmiş; aksi takdirde insanoğlunun sürekli sıkıntılar içinde kalacağını aktarmıştır. Ayrıca yalan söylemeyi kötü bir davranış olarak tanımlayıp aynı ülkede kardeşçe yaşayan insanların birbirine bu kötülüğü yapmaması gerektiğini öğütlemiştir:

*“İnsanoğlu doğru yoldan şaşmazdı
İşte hile sözde yalan olmasa
Türlü türlü felakete düşmezdi
İşte hile sözde yalan olmasa
Yalancılar belki kızar bu işe
Yalan ayaktadır çıkamaz başa
Kemlik düşünür mü kardeş kardeşe
İşte hile sözde yalan olmasa”* (Kaya, 2011, s. 153).

Veysel, insanoğlunun yıllar geçtikçe olumlu özellikler değil de maalesef olumsuz özellikler edindiğini aynı zamanda dürüstlüğün azalıp yalanın yanlışın arttığını üzüntüyle dile getirmiştir. Bununla birlikte âşık, dindar bir insan tipinin özelliklerini ortaya koyduğu şiirinde insanların sözünde durması, gerçeği ve doğruyu söylemesi, yaptığı yanlışın farkına varan bilince sahip olması gerektiğini aktarmıştır. Ancak o zaman insanların ahirete alını açık gidebileceğini belirtmiştir:

*“Kimisi söz verir sözünde durmaz
Hakikati doğru sözü duyurmaz
İşlediği suçun farkına varmaz
Ne yüz ile varacağız ahrete”* (Kaya, 2011, s. 169).

İnsanların artık kendi kafasının dikine gidip kimseyi dinlemediğini ve bu yüzden doğru yoldan çıkıp yanlış yollara saptığını dile getirmiştir:

*“Bozuldu kalmadı dünyanın tadı
Doğru söz nasihat duyan kalmadı
Herkes kafasınca eyler inadı
Gittiğin yol yanlış diyen kalmadı”* (Kaya, 2011, s. 177).

Alevi-Bektaşî geleneğine ait olan eline, beline, diline sahip olma anlayışı Âşık Veysel’in şiirinde de yer almıştır. Bir kişinin iyi ve dürüst insan olmasının temelinde diline, tavır ve davranışlarına hâkim olması yatmaktadır. Bunu bilen ozan da insanların yaşamında bu gerçeğe göre hareket etmesini öğütlemiştir:

*“Kişi ne çeker dilinden
Hem belinden hem elinden
Hayır ve şer emelinden
Hakikat bunun burası”* (Kaya, 2011, s. 186).

Âşığı, Türk aile yapısındaki sarsılmalar tedirgin etmeye başlamıştır. Aile içindeki iletişimsizliğin arttığını insanların kendi çocuklarına bile doğru yolu göstermede zorlandığını belirterek, bu konuda dikkatli olunması gerektiğini aktarmıştır:

*“Ne oğluna güven ne de kızına
Doğru söylen kulak vermez sözüne
Yalvar yakar getiremem izine
İçimde bir ateş kor belli değil”* (Kaya, 2011, s. 222).

Ozan, yaşadığı devirde dünyanın fiziksel olarak güzelleşmesine rağmen tadının bozulduğunu anlatarak tezat bir duruma dikkat çekmiştir. Utanma, günah gibi kavramların yok olmaya başladığını ve insanların doğru yoldan ayrıldığını anlatan Âşık Veysel, neredeyse hakikate giden yoldaki izlerin bile kaybolduğunu üzülen dile getirmiştir:

*“Dünya güzellendi tadı kalmadı
İnsanın edebi udu kalmadı
Günahın sevabın adı kalmadı
Hakikate giden iz belli değil”* (Kaya, 2011, s. 223).

“Veysel’e göre yalanla elde edilecek kâr, kazançtan sayılmaz” (Kaya, 2015, s. 37). Ancak bazı tüccarların malı ederinden ucuza alıp fahiş fiyata satarak dürüst davranmadığını çiftçilerin de bu anlayışla para kazanmak için her yeri tarla hâline getirdiğini anlatmıştır:

“Bir yokluk dünyayı aldı kapattı
Herkes bir’aldığın on beşe sattı
İrençperler yazı yaban tarl’etti
Dünyanın bir hâli yeri kalmadı” (Kaya, 2011, s. 176).

Ozan, arkasında bıraktığı izlerin net olmasını hayatında doğru adımlar attığının bir kanıtı olarak göstermiş; konuşurken de sözlerinin, düşüncelerinin hep doğruluk, dürüstlük sınırları içerisinde olduğundan övünçle bahsetmiştir:

“İnce fikirlerim keskin sözlerim
Sizler gibi ben de sizi özlerim
Adımlarım doğru belli izlerim
Fikrim pazarlarda düşüncem bende” (Kaya, 2011, s. 171).

Yalçın (2000), Âşık Veysel’in hakkında bir ara felç geçirdiğine dair bir söylenti ortaya çıktığını ve aşığın buna çok üzüldüğünü aktarmıştır. İyi olduğunu şiirle anlatmak istemiştir. Sağlıklı olduğunu anlatmak isterken de bu konuda yalan söylemediğini dile getirmiştir:

“Çok şükür Allah’a hasta değilim
Haber dağıtmam posta değilim
Yalan söz yapamam usta değilim
Yeter Veysel çok uzatma suç değilmiş” (Kaya, 2011, s. 326).

Kaya’nın (2011) aktardığına göre Veysel, Özbek İncebayraktar adlı bir gencin şiirli mektubuna cevaben yazdığı bir şiirinde her zaman içinden gelen sağduyulu sesi dinlediği için doğru yolda yürüdüğünü bu sayede de yalanlarla değil gerçeklerle yaşadığını belirtmiştir:

“Doğru yola adım attım
Bir gerçeğin elini tuttum
Kini kibri kapattım

Vicdanımdı ben değildim” (Kaya, 2011, s. 242).

“Türk şiirinin değişik çağlardaki ürünlerinde olduğu gibi halk şiirimizde de çok özgün, ince ve etkileyici imgelere rastlanmaktadır” (Aksan, 2016, s. 61). Âşık Veysel de etkileyici imgeleri bolca kullanan bir halk şairi olarak gerçek ortaya çıktığında yalanın kaçacak yer aradığını belirterek şiirinde farklı bir imge kullanmıştır:

*“Baktım ki yalana geldi dikildi
Gerçek geldi yalan kaçtı sıkıldı
Ararken gerçekle yalanı buldu
Hele görsen orda seyir çoğidi”* (Kaya, 2011, s. 193).

Aynı şiirin bir diğer dörtlüğünde imgeler kullanmaya devam eden şair, yalanın bereketi, kazancı ortadan kaldırdığını ve vicdanın yalanla mücadele edip üstün geldiğini dile getirmiştir. Çünkü Veysel’e göre insan vicdanının sesini dinleyince, yalanlar ortadan kalkacak ve insanlar doğru yola girecektir:

*“Yalanı görünce bereket kaçtı
Vicdan ile yalan bir kavralaştı
Vicdan yalanları çiğnedi geçti
Her ana doğurmaz böyle yiğidi”* (Kaya, 2011, s. 193).

Tezenenin tele, parmağın saza uyduğu gibi mert insanın da sözünün özüne uyduğunu aktarmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak doğru yolda olan insanın şaşmadan ilerlediğinden kendisinin de başka yollara sapanlarla işinin olmadığından bahsetmiştir:

*“Mert insanın sözü uyar özüne
Tezene teline varmak sazına
Doğru gören gider yolun düzüne
Düz yolu görmeyen göz neme gerek”* (Kaya, 2011, s. 216).

Âşık Veysel her zaman “Doğruluğun, birliğin, iyiliğin türküsünü söyler“ (Pehlivan, 1984, s. 79). Veysel insanoğlunun hileden, kötülükten, iftiradan, hırstan uzak durarak hiçbir zaman doğru yoldan ayrılmamasını ve bu tarzda olumsuz özelliklere sahip olan insanlarla beraber güreş etmekten yani onlarla vakit geçirmekten imtina etmesini öğütlemiştir:

*“Şaşma gönül doğru yoldan
Meydan almaz kuru bühtan
Saz çalarla sarı telden
Yanık gelir ses ıraktan
Sohbet etme kötü ile
Güreş etme katı ile
Gitme hırsın atı ile
Sakın hileden tuzaktan”* (Kaya, 2011, s. 259).

Ozana göre doğru yolda olanların bu yolda karşılarına zehirli akrepler, yılanlar çıksa da inandıkları doğru yolda ilerlemeleri gerekir. Ayrıca ozan çocukların da doğru yolda büyüüp yetişmeleri için okullara gönderilmesinin elzem olduğundan bahsetmiştir:

*“Düz ovadan sarpa çekme yolunu
Ver mektebe okutsunlar oğlunu
Doğru at adımın sakın kolunu
Zehirli akrebe yılana ne den”* (Kaya, 2011, s. 264).

Veysel, insanlardan her zaman doğru yolda yürümelerini ve hileden uzak durarak doğruluktan, dürüstlükten ayrılmamalarını istemiştir:

*“Doğrult hedefine çek ger yayını
Zedeleme temiz kullan oy’unu
Yaptır mektebini yükselt köyünü
Her dertlere derman bulana ne den”* (Kaya, 2011, s. 264).

Âşık Veysel, bazen de şiirlerinde karakersiz, hırsız, nerede konuşacağını bilemeyen, olumsuz bir insan tipini ortaya koyarak bunlara uyulmaması gerektiğini ve ne olursa olsun doğru yoldan gidilirse insanların hedeflerine ulaşabileceğini dile getirmiştir:

*“Olmayasın karakersiz
Çok konuşun yerli yersiz
Adın doğru kendin hırsız
Karanlıkta dolaşırsın
Veysel eli n’ideceksin
Herkes ettiğini çeksın*

Önüne bak düşeceksin

Doğru gitsen ulaşırısın” (Kaya, 2011, s. 272).

Âşık, insanoğlunun doğruyu ararken şeytana değil vicdanına uyması gerektiğini, eninde sonunda hakikatin ortaya çıkacağını ve doğru yolda olan aşk ehli insanların geçmişte böyle davranarak hırstan ve kötülükten uzak durduğunu anlatmıştır:

“Sevgi muhabbet insana

Hak ararsan bak vicdana

Sakın aldanma şeytana

Akıl baştan çıkar gider

Çelik olup kof demirden

Hakikati anlar birden

Ehl-i aşklar hırstan kirden

Yüreğini yıkar gider” (Kaya, 2011, s. 290).

Âşık Veysel, yaşadığı dönemde gerek kendi başına gelen gerekse de ülkesinde olan olumsuz olayların temelinde insanların içindeki yalan söyleme, sahtekârlık, haksızlık, doğruluk ve dürüstlükten uzaklaşma gibi kötü davranışların olduğuna inandığından dolayı topluma doğruluk, dürüstlük, mertlik gibi değerleri örnek göstererek aşılamaaya çalışmıştır.

Bütün bu olumsuzluklarla birlikte ne kadar yalan ve hile ile iş yapanın hayatta bir şeyler kazandığı görülse de eninde sonunda dürüstlüğün doğruluğun hep galip geleceğini belirtmiştir. Bu nedenle şiiirlerinde hep doğruluk ve dürüstlüğü överek insanlarda bu güzel hasletlerin her zaman bulunması gereken erdemler olduğunu da ifade etmiştir. Çünkü onun şiiirleri, “Bizi, sağa sola sapmadan bir mızrak ve ok yolu gibi dosdoğru yolda aydınlığa, iyiliğe götürmüştür” (Arısoy, 1974, s. 6924).

4.1.6.6 Fedakârlık

İnsanların her şeye ulaştığı kıtlığın ve yoksulluğun azaldığı bu modern çağda fedakârlık değerinin toplumda azaldığı görülmektedir. Kişilerin ben merkezli bakış açısıyla yaşamaları ve içlerindeki mal edinme hırısının sürekli artması bunun en büyük sebeplerindendir. Durumun farkında olan Âşık Veysel, şiiirlerinde kimsenin elindekileri öbür dünyaya götüremeyeceğinden bahsederek insanlara fedakâr

olunması gerektiğini öğütlemiş ve onları bu güzel değere uygun davranmaya davet etmiştir:

“Çalış kazan helâlden
Feragat et malından
Gelip geçen evvelinden
Ne götürmüş azdan çoktan” (Kaya, 2011, s. 259).

Malda ve mülkte gözü olmayan Veysel’in, feda edemeyeceği bir şey yoktur. Hatta ilahi aşkı konu ettiği şiirinde kendi canını da Allah yolunda feda edebileceğini dile getirmiştir:

“Elinden bir dolu içtim
Türlü türlü derde düştüm
Cümle varlığımdan geçtim
Senin yolunda senin yolunda” (Kaya, 2011, s. 139).

4.1.6.7 Kanaatkârlık

Günümüzde insanların arasında gittikçe azalan değerlerden biri “elindeki ile yetinme” (TDK, 2011, s. 1293) anlamına gelen kanaatkârlıktır. İnsan, nimetin bolluğuna rağmen daha fazla şeye sahip olma arzusundan dolayı elindekini yeterli görmez. Bu kanaatkârsızlık da insanların hayatlarında huzursuzluğa, mutsuzluğa yol açmaktadır. Oysa Âşık Veysel’in yaşamı, iyi bir ders niteliğindedir. Çünkü o, hayatı boyunca başına gelenlere rağmen birçok şeye kanaat etmiş ve belki de bu özelliği sayesinde yaşamında belirli bir seviyeye ulaşmıştır. Bu yüzden “Âşık Veysel kanaatkâr olmayı yüce bir değer olarak kabul eder ve eldekilerin kıymetini bilmeyi salık verir” (Işık, 2015, s. 96). Hayatta kanaatkâr olunması gerektiğini söyleyen âşık, her türlü sıkıntıya alıştığını, emekleri bazen boşa gitse de yine de çalışmaktan geri durmadığını belirterek kendini kanaat ehli biri olarak tanımlamıştır:

“İrgat aldım emek verdim çalıştım
Türlü türlü cefalara alıştım
Ektim biçtim emeğinden vazgeçtim
Var mı benim gibi ehl-i kanaat” (Kaya, 2011, s. 327).

Âşık, kendini ehl-i kanaat olarak tanımlasa da insanların arasındaki durumun böyle olmadığını da farkındadır. Tamahla yani açgözlülükle kanaati kişileştirdiği

dörtlüğünde, açgözlülüğün sürekli kanaatle sürtüştüğünü belirterek kişilerde artık her şeye sahip olma hırsının giderek arttığını dile getirmiştir:

“Baktım ki gayrete durmaz çalışır
Tamah onu görür güler yılışır
Kanaatle tamah durmaz sürüşür
Tamah bilmem kimden almış öğüdü“ (Kaya, 2011, s. 193).

Veysel, insanların elindekilerle yetinmeyi unuttuğunu artık kanaatin, bereketin kalmadığını da üzümlere aktarmıştır:

“*Ne acayip bir zamana uğradık*
Kanaat bereket biri kalmadı
Ahir şer demişler sözleri sadık
Ataların sözü geri kalmadı” (Kaya, 2011, s. 175).

Âşık Veysel vatanın, milletinin, Türklüğünün kendisine yettiğini ve saltanatta, süste gözü olmadığını belirterek kanaatkârlığını vurgulamıştır:

“*İstemem dünyanın saltanatı*
Süslü giyimini Arap atını
Bilirsem Türklüğün var kıymetini
Vatanım milletim bana kâfidir” (Kaya, 2011, s. 307).

4.1.6.8 Memleket/Sıla Özlemi

Veysel'i, Âşık Veysel yapan ve ülke çapında üne kavuşmasını sağlayan faktörlerden birisi, çocukluğunun ve gençliğinin geçtiği köyündeki yaşadığı olaylardır. Onun köydeki hayatı her ne kadar dert ve çile ile dolu olsa da ailesini, çocuklarını, köyünü hiç göz ardı etmemiştir. Ailesini ve köyünü hep yüreğinde taşımıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak “Veysel'in şiirlerinde Sivas ve bilhassa köyü mısra mısra tütmetedir” (Sakaoğlu, 1973, s. 8).

Tanıdıktan sonra ülkeyi bazen bir ozan olarak bazen de öğretmen olarak karış karış gezerken ömrünün önemli bir bölümü gurbetten geçtiğinden hep sılaya özlem duymuştur. Şiirlerinin çoğunda memleket özlemi ve sevgisinin ön planda yer almasının sebeplerinden biri de aslında budur. Özdemir'e (2010) göre de zaten halk şairleri arasında en içli ve anlamlı gurbet, sıla şiirlerini, türkülerini söyleyenlerden biri Âşık Veysel'dir.

Âşık Veysel bir gurbet adamıdır. Yaşamı boyunca birçok kez ailesinden ayrılrsa da kalbinde hep geride kalanlar olmuştur. Çünkü onlardan uzakta olduğu için endişelidir. Hatta bu endişe ve özlemle gurbete çıkmak üzereyken bile sıla özlemi çekmeye başlayan ve sevdikleriyle helâlleşen bir ozandır:

*“Gelin birer birer helâllaşayım
Yol verin ki şu dağları aşayım
İstemezdim senden uzaklaşayım
Hasreti kalbime dolan elveda*

*Kalbimde kadimdir gurbet korkusu
Gitmiyor burnumdan sıla kokusu
Bir güzelin meftunuyum doğrusu
Beni bu sevdaya salan seveda”* (Kaya, 2011, s. 137).

Veysel, gurbetteyken köyü Sivrialan ile o bölgedeki dağlardan olan Beserek Dağı'nı, çiçeklerini hatta o yöredeki halkın baharla birlikte yaylalara çıkıp çıkmadığını merak ederek memleketine olan özlemini dile getirmiştir:

*“Arzusunu çektiğim Beserek Dağı
Elvan elvan çiçeklerin açtı mı
Çevre yanın güzellerin otağı
Bizim eller yaylasına göçtü mü
Yeşil atlas giymiş dağlar süslenmiş
Mescit köyü eteğine yaslanmış
Şeme dağı duman olmuş puslanmış
Sivrialan'a nur u rahmet saçtı mı”* (Kaya, 2011, s. 181).

Ozan, baharın gelmesiyle memleketinde olmak ister. Ancak gurbet buna izin vermez. O da bu mevsimlerde yaylalara göçün başladığını, soğuk suların ortaya çıktığını, mor çiçeklerin, güllerin açtığını bildiğinden sılası hep gözünde tüter:

*“Sinemi yakıyor sılanın aşkı
Deli gönül farımadan yetişek
Mor çiçekli yaylaların çağıdır
Güller solup kurumadan yetişek”* (Kaya, 2011, s. 218).

*“Bizim eller yaylasına yürümüş
Tez gidelim o göçlere erelim
Boz dumanlı soğuk sulu yaylanın
Soldurmadan çiçeğini derelim”* (Kaya, 2011, s. 241).

Adapazarı’nda öğretmenlik yaptığı yıllarda söylediği şiirlerinde ailesine, memleketine olan hasretini dile getirmiştir:

*“Veysel’in dönüyor içinde sıla
Uzadı günlerim benzer bir yıla
Sılada yavrular bakıyor yola
Siz sağ olun biz selamet gidelim”* (Kaya, 2011, s. 240).

*“Veysel’de kalmadı hiç sabr u karar
Gün günden ediyom ömrümden zarar
Bizim ele selâm söylen turnalar
Açtı bahar çiçekleri Ada’nın”* (Kaya, 2011, s. 265).

Âşık Veysel’de Lâdik Akpınar Köy Enstitüsünde öğretmenken memleket özlemi o kadar doruk noktasına çıkmıştır ki artık enstitüyü ve öğretmenliği bırakıp sılasına dönmüştür:

*“Ayrılmazdım enstitüden yuvadan
Sılada yoluma bakanlarım var
Şarkışla tarafı bizim diyardan
Gönlümü gönlüne takanlarım var
Bin iki yüz çocuk burada benim
Altı yavrum bekler sılada benim
Nedir bu çektiğim arada benim
Gül gibi burnuma kokanlarım var”* (Kaya, 2011, s. 287).

Yılmaz (1996), Âşık Veysel’in köyünü özlediği bir sırada çalıştığı okulun müdürüne şiir şeklinde dilekçe yazarak izin istediğini aktarmıştır. Aslında bir nevi dilekçe olan şiirinde, âşıktaki memleket özlemi hat safhaya çıkmıştır. Külebi’ye (1983) göre bu şiir aynı zamanda Veysel’in kişiliğini, doğa sevgisini, somut ülke sevgisini de gösterir:

“Yeni mektup aldım gül yüzlü yârdan
Gözletme yolları gel deyi yazmış
Sivrialan köyünden bizim diyardan
Dağlar mor menevşe gül deyi yazmış“ (Kaya, 2011, s. 325).

Âşık Veysel, bu kez de sevdiğinden uzak kaldığından sılasını özlemiştir. Mektupla ona bir selam, bir haber göndermenin derdine düşmüştür:

“Al kâtip kalemi yaz bu selâmı
Mektup yâre selâmımı ulaştır
Bir yâr için terk eyledim sılâmı
Mektup yâre selâmımı ulaştır” (Kaya, 2011, s. 304).

4.1.6.9 Sabır

Sabır, insanoğlunun kendisinde olmasını istediği ancak aynı zamanda günümüzde çok zorlandığı değerlerin başında gelmektedir. İnsanın nefsi gereği bazı olaylara tahammül etmesi, acılara dayanabilmesi kolay bir durum değildir. Bu da sabretmenin ne kadar zor bir değer olduğunu göstermektedir.

Âşık Veysel’in hayatı ise acılara, çilelere dayanmanın, sabretmenin âdeta efsanevi bir örneği gibidir. Küçük yaşlarda gözlerini kaybetmesi, eşinin onu başka biriyle aldatıp kundakta çocuğuyla terk etmesi, tüm bunların yanında fakirlik, geçim sıkıntısı gibi çileler her insanın göğüs gerip sabredebileceği olaylar değildir. Şatıroğlu, başına gelen her şeye rağmen sabredip mücadele ederek ayakta kalabilmiş hatta sanatıyla hem ülkesinde hem de dünyada büyük bir üne kavuşmayı başarabilmiştir.

Şiirlerinde insanların, acılara dayanıp sabretmesi gerektiğini dile getirmiştir. Kaya’ya (2011) göre Veysel insanın yapması gereken yegâne işin başa geleceklere sabır ve tahammül göstermek olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Ozan, zorluklara sabır gösterilirse eninde sonunda rahatlığa kavuşulacağını belirtmiştir:

“Cefanın sefanın farkı yok bence
Eğer düşünürsek inceden ince
Her ikisi son haddine varınca
Dümdüz olur iniş yokuş dereler” (Kaya, 2011, s. 275).

Ozan, hayatta her şeyin tezatıyla var olduğunu bazen gülerken bazen ağlayarak da olsa dünyadaki sıkıntılara tahammül gösterilmesi gerektiğini dile getirmiştir:

*“Mihnet-i dünyaya tahammül gerek
Gâhî ağlayarak gâhî i gülerken
Geçti günüm gözyaşlarım silerek
Veysel arar dertlerine çareler”* (Kaya, 2011, s. 275).

Sabır çok önemli bir erdem ve davranıştır. Buna sahip olabilen kişiler hayatta ayakta kalma mücadelesinde bir adım daha önde olmuşlardır. Ancak insanlar her şeyi bir an önce yapmak ve her şeye kolayca ulaşmak istemektedirler. Günümüzde ise bu dilek, hat safhaya çıkmıştır. Bütün bunların ışığında Veysel, insanlara hırstan uzak durup sabırlı olmayı öğütlemiştir:

*“Veysel sözün bir söz olsun
Çokça sabır az hırs olsun
İnce eğer ip düz olsun
Gececeksin bu taraktan”* (Kaya, 2011, s. 259).

Ozana göre kişiler ancak sabrederlerse olgunluğa ve amaçlarına ulaşacaklardır. Veysel, bu durumu açıklarken arıların balı kolay yapmayıp tek tek çiçekleri dolaştığını, gülün bile dikenli çalı tarafından yetiştirildiğini örnek gösterir. Bu sıkıntılara katlanamayıp sabredemeyenlerin de hedeflerine varamayacağını belirtmiştir:

*“Gülü yetiştirir dikenli çalı
Arı her çiçekten yapıyor balı
Kişi sabır ile bulur kemali
Sabretmeyen maksudunu bulamaz”* (Kaya, 2011, s. 341).

Âşık Veysel’in yukarıda anlatılan hayat şartları ve yaşadığı gerek fiziksel gerek diğer sıkıntılar, ömrü boyunca onun peşini bırakmamıştır. İşte tam bu noktada Veysel, sabrın kendi özünde temelinde bulunan ve onu ayakta tutan çok önemli bir değer olduğunu ortaya koymuştur:

*“Bunların hepsi mevcut Veysel’de
Yoktur diyeceğim emare elde*

Çamuruma karışmıştır temelde
Sabır bunu cümlesine bağ idi” (Kaya, 2011, s. 194).

“Veysel der dünyaya ben niye geldim
Her zaman ağladım ne zaman güldüm
Gönlüme teselli kendimde buldum
Sabır ile teskin ettim özümü” (Kaya, 2011, s. 338).

Âşık Veysel sabrın olduğu yerde hırsın, kinin ve kibrin ortadan kalktığını insanlarda ve toplumda sabrın hâkim olması gereken bir değer olduğunu dile getirmiştir:

*“Sahavet tamaha vurunca yıktı
Hırs meydana bir velvele bıraktı
Sabır hırsın duluşuna bir çaktı
Kin ve kibir ele aldı ağladı*” (Kaya, 2011, s. 193).

4.1.6.10 Sadakat

Bir varlığa, söze, olaya ya da duruma “içten bağlılık” (TDK, 2011, s. 2000) anlamına gelen sadakat, Âşık Veysel’in şiirlerinde karşımıza çıkar. Dörtlüklerinde bu değeri işlerken, bazen kendisinin de sadık bir kimse bulamadığından dert yanmış ve onu koşulsuz seven, bütün isteklerini karşılayan toprağa sadakatle bağlanmıştır:

*“Nice güzellere bağlandım kaldım
Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum
Her türlü isteğimi topraktan aldım
Benim sadık yârim kara topraktır*” (Kaya, 2011, s. 302).

Toprağa sadakatle bağlanan Veysel, bu sadık yârinin aynı zamanda kusurlarını gizleyip yaralarını iyileştirdiğinden bahsetmiş ve onun kendisine olan sadakatinden büyük mutluluk duyduğunu belirtmiştir. Aslında Âşık Veysel, sevdiklerinden beklediği sadakati toprakta bulmuştur:

*“Bütün kusurumuzu toprak gizliyor
Merhem çalıp yaralarımı düzlüyor
Kolun açmış yollarımı gözlüyor
Benim sadık yârim kara topraktır*” (Kaya, 2011, s. 303).

Âşık, büyüklerin önceden söylediği sözlerin de günümüzde geçerli olduğundan bahsetmiş ve ataların dediklerine sadık kalınması gerektiğini söyleyerek bu değere dikkat çekmiştir:

“Ne acayip bir zamana uğradık
Kanaat bereket biri kalmadı
Ahir şer demişler sözleri sadık
Ataların sözü geri kalmadı” (Kaya, 2011, s. 175).

Çevresinde kendini âşık olarak tanımlayıp âşıklıktan anlamayan ve işine de sadık olmayan birçok âşığın türediğini belirterek sadakat değerinin âşıklık geleneği içinde azaldığını üzülererek aktarmıştır:

“*Âşıklar çoğaldı sadık az kaldı*
Fikreyle ey Veysel ne zaman geldi
Şiirde ne özet ne bir öz kaldı
Savurur tanesiz saman âşıklar” (Kaya, 2011, s. 280).

4.1.6.11 Saygı

İnsanın olduğu yerde iletişimin varlığı kaçınılmazdır. Toplumlar bu iletişim sayesinde ayakta durur. Bireyler arasında ve toplumda iletişimin sağlıklı olmasını sağlayan, toplumu bir arada tutan ve yaşatan bazı dinamiklerin olduğu da bir gerçektir. Bunlardan bir tanesi de saygıdır. Saygı hayatın içinde, insanlar arasındaki sosyal bağı kuran en önemli ölçütlerden birisidir. İşte bu ölçütlerden biri olan saygı bir değer olarak toplumun içinde yok olmaya yüz tutarsa o toplumda kavganın, şiddetin, düzensizlik ve huzursuzluğun hâkim olması kaçınılmazdır. Saygının hüküm sürdüğü toplumlar da daha huzurlu ve mutlu bir şekilde geleceğe güvenle yürüten sosyal yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir değer olarak bu kadar önemli olan saygı denildiğinde akla ilk gelen insanların birbirine olan davranışlarındaki tavırlarıdır. Bunun yanında farklı düşüncelere ve görüşlere saygılı olmak da bu değerinin içerdiği davranışlardandır. Saygı, ilişkilerin düzenli ve hayatın yaşanılabilir olması için olmazsa olmaz kavramlar arasındadır.

Âşık Veysel hem kendi yaşamında hem de verdiği eserlerde saygıyı ön planda tutmuştur. Böylece çevresindekilere örnek olmayı hedeflerken aynı zamanda kendinden sonraki nesillere de şiirleri aracılığıyla saygıyı hiçbir zaman ellerinden

bırakmamalarını öğütlemiştir. Çünkü ona göre toplum gitgide bozulmaktadır ve insanlar sevgi, saygı gibi erdemleri yitirmeye başlamıştır.

Veysel, teknolojinin gelişmesiyle zaman içerisinde insanlardaki saygı ve hürmet değerinin yok olduğunu dile getirmiştir. Ona göre durum o kadar vahimdir ki insanların artık kendi annesine, babasına bile saygısı kalmamıştır:

“Dünya tebdil oldu durum değişti
Kimi aya gider kimi cennete
Dünya güzellendi itibar düştü
Anne baba yoksun kaldı hürmete” (Kaya, 2011, s. 169).

“Ağlasam ağlanmaz gülsem gülünmez
Yusam temizlenmez silsem silinmez
Ata nedir baba kimdir bilinmez
Atayı babayı sayan kalmadı” (Kaya, 2011, s. 177).

Âşık, dizelerinde ailesine bile saygısı kalmayan evlattan da fayda beklenilmemesi gerektiğini aktarmıştır:

“*Evlattan uşaktan fayda bekleme*
Binde bir bulunur o da tekleme
Cahil insan gül ise de koklama
Ayvası turuncu nar belli değil” (Kaya, 2011, s. 221).

Bir başka dörtlüğünde Âşık Veysel’e göre artık dünyanın tadı kalmamıştır. Çünkü aileyi oluşturan ebeveynlerde bile saygının kalmadığını belirtmiş ve toplumun bozulduğunu üzümlere dile getirmiştir:

“*Terbiye kalmadı ebeveyinde*
Lezzet yok dünyanın hiçbir şeyinde
Herkes alır satar kendi reyinde
Kimsenin kimseye zoru kalmadı” (Kaya, 2011, s. 175).

Aile içinde başlayan saygısızlıkların beraberinde topluma sıçradığını gören Âşık Veysel, görünüşte dünyanın güzelleştiğini ancak insanların artık birbirine saygısının kalmadığını belirtmiştir:

“Bin dokuz yüz altmış yedi yılında
Çirkin sözler gezer halkın dilinde
Ud edep kalmadı kızda gelinde
Büyükler küçüğe gelir minnete” (Kaya, 2011, s. 169).

“Dünya güzellendi tadı kalmadı
İnsanın edebi udu kalmadı
Günahın sevabın adı kalmadı
Hakikate giden iz belli değil” (Kaya, 2011, s. 223).

Ailesine, çevresine saygılı davranmaya çalışan bir âşık olan Veysel, ömrünün sonuna geldiğini, artık bu fani dünyadan gitme vaktinin yaklaştığını hissettiğinde bile geride kalanlara saygısını eksik etmemiştir:

“Selam saygı hepinize
Gelmez yola gidiyorum
Ne karaya ne denize
Gelmez yola gidiyorum” (Oğuzcan, 2001, s. 237).

4.1.6.12 Sevgi

Sevgi, tüm değerler arasında belki de bütün değerlerin kaynağı olabilecek bir durumdadır. Çünkü sevgi dolu insan beraberinde sevgi dolu toplum demektir. Sözlükte “insanı bir şeye veya kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu” (TDK, 2011, s. 2081) biçiminde tanımlanan sevgi Âşık Veysel’in şiirlerinin de ham maddesidir. Veysel doğayı, insanları, vatanını, ailesini kısaca hayatı bütün sıkıntılara rağmen seven bir şairdir. Şiirlerindeki sevgi değerini *aile sevgisi*, *doğa-tabiat sevgisi* ile *vatan ve millet sevgisi* gibi alt başlıklar hâlinde toplamak mümkündür.

4.1.6.12.1 Aile Sevgisi

Aile toplumun temel taşıdır. Bir millette aile kavramı ve yapısı nasılsa, toplumun yapısı da ona benzer. Türk toplumunda aile; gelenek göreneklerin temsil edildiği sevgiye ve saygıya dayalı ilişkilerin kurulduğu yapıdır. Aile, Veysel için daha büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü fakirliğin yanında henüz yedi sekiz yaşlarındayken gözleri de görmez olan Veysel, çocukluğundan itibaren hep anne ve babasının yardımına muhtaç kalmıştır. İki gözünü de kaybettiğinde ise babasının ona saz alması Veysel’in hayatını değiştirmiş ve onu âşık olma yoluna itmiştir. Evlenene

kadar babası ve annesi Veysel'in sürekli yanında olmuştur. Âşık Veysel'in kendi hayatı ise ilk başlarda çok sıkıntılı ve çileli geçmiştir. Ancak ikinci evliliğiyle ailesi onun eli, ayağı ve gözü yine olmuştur. Bütün bu yaşadıkları ona ailenin ne kadar kıymetli olduğunu öğretmiştir.

Veysel, insanın okumasında, çalışmasında ve vatanını milletini seven fertler olarak yetişmesinde en büyük pay sahibi olan annelerin ne kadar önemli olduğunu şiirlerinde vurgulamıştır. Çünkü âşık, hayatındaki zor süreçlerde ve yokluklarda annesinin her zaman yanında olduğunu dile getirmiş ve onun değerini, kıymetini bilmiştir. Kaya'nın (2011) deyimiyle Veysel'in annesi bütün sıkıntılara göğüs germiş yiğit bir Anadolu kadınıdır ve Veysel'in hayatta aziz tuttuğu kişilerin başındadır. Âşık Veysel, annesi için yazdığı şiirinde onun aylarca karnında gezdirip acı tatlı zahmetlerine katlandığını, büyötmek için geceler boyu uykusuz kaldığını, varlığının onun varlığından meydana geldiğini ve bu yüzden hakkının kolay kolay ödenemeyeceğini belirtmiştir. Bütün bu fedakâr davranışların da kendisindeki anne sevgisinin kaynağını oluşturduğunu aktarmıştır:

“Dokuz ay koynunda gezdirdi beni

Ne cefalar çekti ne etti anam

Acı tatlı zahmetime katlandı

Uçurdu yuvada yürüttü anam

Anaların hakka kolay ödenmez

Analara ne yakışmaz ne denmez

Kan uykudan gece kalkar gücenmez

Emzirdi salladı uyuttu anam

Tükenmez borcum var anama benim

Onun varlığından oldu bedenim

Kimi köylü kızı kimi hanım

Ta ezeli tarihte kayıttı anam” (Kaya, 2011, s. 229-230).

Aynı şiirin aşağıdaki dörtlüklerinde de annesinin sadece kendisini büyötmekle kalmadığını, aynı zamanda vatan ve millet sevgisiyle yetişmesini sağlayan ve okuması, çalışması gerektiğini öngören kişi olduğunu belirterek ona olan sevgisinin ne denli güçlü olduğunu aktarmıştır:

*“Çocuk idim anam bana ders verdi
Okumamı çalışmamı öngördü
Milletine bağlı ol da dur derdi
Vatan sevgisini giyitti anam
Veysel der kopar mı analar bağı
Analar doğurmuş ağayı beyi
İşte budur sözlerimin gerçeği
Okuttu öğretti büyüttü anam”* (Kaya, 2011, s. 229-230).

Âşık Veysel, Köy Enstitülerinde çalışırken yazdığı şiirinde artık ailesinin ve evlatlarının kendi yolunu gözlediğini belirterek onlara olan sevgisini dile getirmiştir:

*“Veysel dönüyor içinde sıla
Uzadı günlerim benzer bir yıla
Sılada yavrular bakıyor yola
Siz sağ olun biz selâmet gidelim”* (Kaya, 2011, s. 240).

Âşık Veysel ailesini o kadar çok sevmektedir ki ne zaman memleketinden dışarıya çıksa eşine, çocuklarına duyduğu sevgi ve özlem hep ağır basmıştır. Hatta enstitülerde öğretmenlik yaptığı sıralarda ailesine duyduğu özlem o kadar artmıştır ki artık en son görev yaptığı yer olan Lâdik Köy Enstitüsünü ve öğretmenliği bırakıp memleketine dönmüştür:

*“Ayrılmazdım enstitüden yuvadan
Sılada yoluma bakanlarım var
Şarkışla tarafı bizim diyardan
Gönlümü gönlüne takanlarım var
Bin iki yüz çocuk burada benim
Altı yavrum bekler sılada benim
Nedir bu çektiğim arada benim
Gül gibi burnuma kokanlarım var”* (Kaya, 2011, s. 287).

Veysel Şatır mahlasını kullandığı şiirinde de âşık, çocuklarına ve ailesine olan özlemini, sevgisini anlatmıştır:

*“Görmek için o yavrunun yüzünü
Ekmeğime katık ettim tuzunu*

Veysel Şatır düzenlemiş sazını

Teller seda verir ağlar ses verir” (Kaya, 2011, s. 310).

4.1.6.12.2 Doğa Sevgisi

Topluma mal olmuş sanatçılar, yetiştiği ülkeyi ve çevresindeki varlıkları seven kişilerdir. Doğa ve onun sahip oldukları güzellikler, sanatçılara ilham kaynağı olup, onların yaşama sevincini ayakta tutmuştur. Bu durum halk şairleri için de geçerlidir. Doğa, onların şiirlerinde en çok beğenilen konulardan biridir. Zaten Aksan (2016), halk şiirlerinde doğanın güzelliklerinin, özellikle dağların, ırmakların çekiciliğinin, atlara olan sevginin ve bağlılığın anlatılmasını en çok işlenen konular arasında göstermiştir. Bu konuları işleyen ve doğaya âşık olan halk şairlerinden birisi de Âşık Veysel’dir. Memleketinden ne zaman ayrı düşse yaşadığı yörenin dağı, ovası, suyu, hayvanları aklından hiç çıkmamıştır. Aynı zamanda doğayla vakit geçirmeyi o kadar çok sevmektedir ki sert bir iklime sahip olan kendi köyünde bile âdeta mucizeler yaratmıştır. Özen (2009), Sivrialan köyünde ilk meyve bahçesi yetiştirenin de Âşık Veysel olduğunu dile getirmiştir. Gözleri görmediği hâlde onun duyguları ve yaşadıkları, doğayı şiirlerinde başarılı bir şekilde işlemesine yardımcı olmuştur. Kara ve Tören (2011) de âşığın görmeyen gözlerine rağmen ağaçları, suyu, dağları, toprağı kısaca doğayı şiirlerinde en güzel şekilde anlattığını belirtmiştir.

Âşık Veysel bağda, bahçede yer alan dalların canlılığına ve güzelliğine olan hayranlığını ve karların eriyip bahar mevsimini gelişinin içinde yarattığı heyecanı şiirlerinde coşkulu bir biçimde anlatmıştır:

“Güzel serin gölgesi var

Coşar dallar dalgası var

Derin inler bir sesi var

Hayran oldum o dallara” (Kaya, 2011, s. 150).

“Baharda coşarsa bu ulu toprak

Vücuda getirir her türlü yaprak

Al yeşil giyinmiş dağlara bir bak

Besleyip büyütür yer çiçekleri” (Kaya, 2011, s. 204).

Veysel, ormanların önemine ve faydalarına şiirlerinde değinmeyi de unutmamıştır. Ulaşım araçlarının, kullanılan kağıdın, kalemin, çalgı aletlerinin yapımındaki ham maddenin ormandaki ağaçlar olduğunu hatırlatan ozan, sellerin önlenmesinin

ormanın varlığıyla mümkün olabileceğini; insanoğlunun ve doğada yaşayan diğer canlıların da ormanı yaşam alanı olarak kullandığını belirterek ormana verdiği değeri ve sevgiyi anlatmıştır. Alptekin (2009), bu şiirde Veysel'in orman sevgisini, ormanın güzelliklerini memleket sevgisi ile birleştirdiğini dile getirmiştir:

“Orman yurdun temelidir

Nesillerin evvelidir

Her sanatın ilk elidir

Ormandaki varlığa bak

Gemi olur suda yüzer

Uçak olur gökte gezer

Kalem kağıt neler yazar

Ormandaki varlığa bak ” (Kaya, 2011, s. 209).

Baharın gelişiyi birlikte tabiat uyanır ve canlanır. Tüm güzelliklerini ve çekiciliğini insanlara gösterir. Doğanın uyanmasıyla birlikte insanlarda aşk duygusu da harekete geçer. Veysel de mevsimlerle birlikte oluşan değişimlere ve güzelliklere kayıtsız kalamaz:

“Bizim elin menekşesi mor olur

Güzeli âşığa sitemkâr olur

Her çiçeğin bir mevsimde yer' olur

Bu sırları tabiata soralım” (Kaya, 2011, s. 241).

Özünel (2015), Veysel'in bahar aylarında açan çiçekleri aylarına göre sıralayarak canlı bir doğa betimlemesi yaptığını belirtir. Bu tasvirlerin sayesinde Âşık Veysel, bahar mevsimindeki aylarda neler olduğunu tek tek anlatmış ve âdeti insanlara baharın fotoğrafını çekmiştir:

“Mart ayında sarıçiğdem açılır

Nisan gelir çayır çimen seçilir

Mayıs sonu yaylalara göçülür

Güzellere eda verir o çağlar” (Kaya, 2011, s. 277).

Aksan (2016), halk şiirinde sevgili betimlemelerinin dışında doğa betimlemelerinin de bulunduğunu belirtmiştir. Nitekim bahar mevsimi, en dikkat çekici doğa betimlemelerinin yapılabileceği mevsimlendendir. Çünkü ilkbahar; çiçeklerin,

yaprakların, kuşların, kuzuların, böceklerin, tüm tabiatın âdetâ yeniden canlandığı bir mevsimdir. Âşık Veysel de Adapazarı'nda öğretmenlik yaparken bahar mevsiminin orada yaptığı değişimlerle birlikte içinde oluşan doğa sevgisini şiirlerinde yoğun bir şekilde dillendirmiştir:

*“Cümle ağaç uykusundan uyandı
Giyinmiş donunu yeşil atlastan
İrenk irenk çiçeklere boyandı
Gidermiş kederi kurtulmuş yastan
Ağaçlar al giydi kuşlar dillendi
Açtı bahar çiçekleri Ada'nın
Toprak mevce geldi yer yeşillendi
Açtı bahar çiçekleri Ada'nın”* (Kaya, 2011, s. 263-265).

Âşık Veysel ağaçların insanlığa, yaşama verdiği katkılarından ve türlü sesler çıkaran çalgıların yapımında kullanıldığından bahsederek ağaçlara verdiği değeri ve sevgiyi anlatmaya çalışmıştır:

*“Bahar gelir yaprak açar yaz olur
Aşka düşen ateş olur köz olur
Kaval olur keman olur saz olur
Türlü türlü seda verir ağaçlar
Yel deĝdikçe ince dallar ses verir
Yeşil yaprak etrafına süs verir
Aşılırsan meyvesini has verir
Türlü türlü seda verir ağaçlar”* (Kaya, 2011, s. 276).

Veysel için tek başına dağlar bile sevmeye değerdir. Çünkü “Veysel'in şiirlerinde büyüklüğüyle, çiçekleriyle, ağaçlarıyla, rüzgârı ve üzerinde yaşattığı hayvanlarıyla dağlar, insana hayat veren, gönlünü coşturan mekânlardır” (Kaya, 2015, s. 36). Dağları şiirlerinde bazen bir geline bazen sevgilisine bazen de gönlündeki yaylalara benzeterek dağların sevmeye değer varlıklar olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır:

*“Türlü türlü irenklerle belenmiş
Yeşil yaprak ile döşeli dağlar
Giyinmiş kuşanmış gelin misali*

Gülüyor yüzüne neşeli dağlar” (Kaya, 2011, s. 278).

“Tecer Dağı her yayladan yayladır

Her zaman gönlümün yaylası Tecer

Yüzünü benzettim gülün rengine

Her zaman gönlümün yaylası Tecer” (Kaya, 2011, s. 288).

Alptekin’e (2004) göre Âşık Veysel’in şiirlerinde su ve ırmağın çok önemli bir yeri vardır. Çünkü Âşık Veysel, suyun insan yaşamındaki ve tabiattaki önemini çok iyi bilir. Kaya (2011), Veysel’in sular için yazdığı şiiriyle suyun tabiatın güzelleşmesi ve hayatın idamesini sağlayan fonksiyonlarını özetlediğini belirtmiştir:

“Çağlayarak o bahçeden o bağa

Hayat verir kuvvet verir toprağa

İrenk verir çiçeklere yaprağa

Nebati toprağa bağlayan sular” (Kaya, 2011, s. 281).

Âşık, suların her bahar mevsiminde çağlayarak akmasının kendisine dertlerini hatırlattığını ama yine de suyun çıkardığı sese âşık olduğunu dile getirmiştir:

“Her zaman aşığım suyun sesine

Baharda bulanıp çağlamasına

Akar gözyaşlarım gam deryasına

Veysel’in derdini yen’leyen sular” (Kaya, 2011, s. 281).

Veysel, geçimini topraktan, tarladan sağlar. Ozan olarak ülke çapında üne kavuştuğunda bile o çok sevdiği toprağını işlemeyi asla bırakmamıştır. Öz (1997), Veysel’in toprağın işlendiği zaman kişiye bambaşka bir doyum ve güzellik kazandırdığına inandığını belirtmiştir. Âşık Veysel, işte bu güzellik ve doyumunu şiirinde anlatmaya çalışmıştır:

“Tarlam sana üç yüz fidan aşlasam

Tarla coşar fidan coşar el coşar

Gücüm yetse hemen işe başlasam

Kazma coşar kürek coşar bel coşar” (Kaya, 2011, s. 286).

Özdemir (2010) Veysel’in toprağa *sadık yârim* diye hitap ettiği şiirinin halk edebiyatında örneği az olan bir doğa betimlemesi özelliği taşıdığını ve Âşık Veysel’in ilk akla gelen şiirlerinden biri olduğunu belirtmiştir. Bu şiir Türk edebiyatı

için de büyük bir önem taşımaktadır. Kaplan'a (1988) göre Âşık Veysel'in bu eserinin diğer tabiat tasvirlerini anlatan şiirlerden farkı belli bir yeri değil genel olarak toprağı övmesidir. Bu denli bir öneme sahip olan şiirinde Veysel, toprağı o kadar çok sever ki toprak ona göre dostundan, sevgilisinden bile daha sadıktır. Toprak, aynı zamanda onun için karşılıksız koyun, kuzu, yemek, meyve veren ve her zaman kendisine sadık bir sevgilidir:

*“Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sadık yârim kara topraktır
Beyhude dolandım boşa yoruldum
Benim sadık yârim kara topraktır
Koyun verdi kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi ekmek verdi et verdi
Kazma ile dövmeyince kıt verdi
Benim sadık yârim kara topraktır”* (Kaya, 2011, s. 302).

Veysel, köyüne sevdalı bir halk ozanıdır. Bu aşkı, hem köyünde sevdikleri bulunmasından hem de köyünün doğasına hayran kalmasından kaynaklanır. Ozan köyünün doğal güzelliklerini anlatırken de etkileyici bir biçimde tasvir eder. Aksan (2016), yüzyılımızın ozanı olan Âşık Veysel'in aşağıdaki dördlüğünde köyünün güzelliklerini başarıyla betimlediğini dile getirmiştir:

*“Beserek'te lâle sümbül yürüdü
Güldede'yi çayır çimen bürüdü
Karataş'ta kar kalmadı eridi
Akar gözüm yaşı sel deyi yazmış”* (Kaya, 2011, s. 325).

Âşığın doğada yer alan canlılara olan sevgisini dile getirdiği şiirleri de mevcuttur. O, bazen yuvada uyanan kuşları sever, bazen de onların sesiyle uyanıp, kuşların dilinden anlarmışçasına onlarla konuşur:

*“Seherde yuvada uyanır kuşlar
Dallar seda verir dağlar ses verir
Her biri türlü feryada başlar
Güller seda verir bağlar ses verir”* (Kaya, 2011, s. 310).

*“Uyandım kuşların ince sesine
Seherde birlikte iniler durur
Ses verdim sesine bilircesine
Âşığın derdini yeniler durur”* (Kaya, 2011, s. 317).

Âşık Veysel, gezdiği köylerden bir olan Karaöz köyünün doğasını çok beğenince bu köyün doğal güzelliklerinden şiirinde işlemiştir:

*“Kızılırmak önden akar bulanır
Türen gelir kıvrım kıvrım
Bahar gelir çiçeklere belenir
Bağ ve bahçeleri güldür Kar’özü”* (Kaya, 2011, s. 339).

Anadolu’nun birçok yerini gezen Veysel, Bor şehrinden de etkilenmiştir. Niğde’nin Bor ilçesini ziyaret ettiğinde oradaki doğal güzelliklerden bahsederek tabiata olan sevgisini dile getirmiştir:

*“Yakınında Toros ağı
Güzel olur yayla çağı
Solmaz gülüyle yaprağı
Sevdi gönül Yeşil Bor’u”* (Kaya, 2011, s. 349).

Yukarda örnekleri verilen şiirleri Âşık Veysel’in doğayı her şeyiyle sevdiğini ve tabiata ne kadar değer verdiğini açıkça göstermektedir. Sonuç olarak Alptekin’e (2004) göre Veysel ormanından dağlarına, ağacından suyuna, ırmağından yaylasına kadar pek çok konuyu tabiat kavramı içinde ele alıp işlemiştir.

4.1.6.12.3 Vatan ve Millet Sevgisi

Âşık Veysel vatanını ve milletini çok seven bir şairdir. Bu yüzden şiirlerinde “Vatan, millet, askerlik konularını duyarak, düşünerek işlemiştir” (Gökyay, 1974, s. 6099). Bunda Veysel’in Atatürk döneminde yaşaması, ülkenin ne zor şartlarda kurtarıldığını görmesi çok etkilidir. Çünkü vatan için verilen şehitler, karşılaşılan zorluklar ondaki vatan, millet aşkını ve Türklük duygusunu sürekli beslemiştir. Zaten Yalçın’a (2000) göre Veysel, her şeyden önce büyük bir Türk milliyetçisi ve soylu bir vatanseverdir. O Türk adını babasından miras almış ve bir elbiseye benzettiği vatan sevgisini de annesi giydirmiştir. Bütün bunlar da doğal olarak şiirlerine güçlü bir şekilde yansımıştır.

Ayrıca kendisi hayatı boyunca elinde sazı ile yurdunu dolaşmış, Köy Enstitülerinde öğretmenlik yapmış olduğundan silasını da her daim çok özlemiştir. Böylece yaşadığı yere duyduğu özlem de eserlerinde bolca yer almıştır. Bu değerler tespit edilirken saf vatan ve millet sevgisi ile Türklük duygusunu aktardığı şiirlerinin yanında şehitler ve memleket özlemi gibi değerlerin de buraya alınması uygun görülmüştür.

Veysel, şiirlerinde ülkesinin sahip olduğu güzellikleri, zenginlikleri anlatarak vatanını sevdiğini söylemiş ve bize yurdumuzun zenginliklerini öğretmeyi amaçlamıştır. Amasya ve Sivas'tan Muş ve Van'a kadar ülkenin sahip olduğu değerleri övünerek aktarmıştır. Alptekin'e (2004) göre Âşık Veysel bu şiiriyle adeta Türkiye ekonomisi panoraması çizmiştir:

*“Amasya'nın elmasını
Zile pekmez çalmasını
Sivas'ın da kıymasını
Yesem amma yesem amma
Uğradım Muş'a Van'a
Gümüş takım lüzum buna
Sade yağdan bir kaygana
Yesem amma yesem amma”* (Kaya, 2011, s. 144-145).

Kızılırmak'a önceden yapılan köprüünün bazı kişi ya da kişiler tarafından yıkılması Âşık Veysel'i derinden etkilemiştir. Bu olayı anlattığı şiirinde Türk milletinin güçlü olduğunu ve tekrar köprüyü yaptırabilecek güçte olduğunu söyleyerek millete olan sevgisi dile getirmiştir:

*“Mehmet Tataroğlu İbrahim Köker
Yine bu dertleri Şarkışla çeker
Yılmaz Türk Milleti yaptırır tekrar
Tanrım var eylesin milletimizi
Yapar köprüümüzü güldürdü bizi”* (Kaya, 2011, s. 208).

Âşık Veysel vatan sevgisinin kişiyi daha gayretli çalışmaya teşvik ettiğini ve vatanını sevenlerin millete, ülkesine karşı olan borcunu el birliğiyle çalışarak ödemesi gerektiğini aktarmaya çalışmıştır. Âşığa göre vatan sevgisini içten duyanlar

doğrulukla çalışırlar, milletine karşı duyarlı olurlar, kendini geliştirebilirler. Bütün bu güzellikleri sağlayan vatanın da sahiplenilip korunması lazımdır:

*“Vatan sevgisini içten duyanlar
Sıdk ile çalışır benimseyerek
Milletine ulusuna uyanlar
Demez neme lâzım neyime gerek*

*Vatan aşkıyla çalışan kafa
Muhakkak erişir öndeki safa
Tesir nüfuz olur her bir tarafa
Herkes onu büyük tanır severek*

*Vatan bizim ülke bizim el bizim
Emin ol ki her çalışan kol bizim
Ay yıldızlı al bayrak bizim mal bizim
Söyle Veysel övünerek överek” (Kaya, 2011, s. 217).*

Âşık Veysel, İstanbul’a olan hayranlığını anlattığı şiirinde gözleriyle göremese de hayalinde canlandırdığı İstanbul’u sevdiğini aktarmıştır. İstanbul’un Fatih Sultan Mehmet’ten itibaren Türk yurdu olduğunu, denizlerin kilidini açan boğazlarının bulunduğunu belirterek bütün bu özellikleriyle İstanbul’u sevdiğini dile getirmiştir:

*“Sevgisi içimde yaşayıp duran
Nazlı güzellerin şirin İstanbul
Hayali kafamda hükümler süren
Görmez gözlerime görün İstanbul
Fatih Mehmet Sultan temeli kurdu
Ondan sonra oldu Türklerin yurdu
Edirne’den gelen o büyük ordu
Ay yıldızlı bayrak nurun İstanbul
Denizler kilidi boğazların var
Dünyaya haykıran avazların var
Yılmaz Türk ordusu şahbazların var
Ferah tut gönlünü sen İstanbul” (Kaya, 2011, s. 224).*

Veysel annelerin vatana ve millete bağı olan bireyler yetiştirdiğini ifade etmiş ve vatan sevgisini bir elbiseye benzeterek annesinin bu elbiseyi kendisine giydirdiğini söylemiştir. Aynı zamanda ozan, vatan sevgisi ailede kazanılır gerçeğini dile getirir:

“Çocuk idim anam bana ders verdi
Okumamı çalışmamı öngördü
Milletine bağlı ol da dur dedi
Vatan sevgisini giyitti anam” (Kaya, 2011, s. 229).

Ozan, Çamlıbel ve Sivas’la özdeşleşen kavramları kullanarak o yöreye, doğal olarak ülkesine olan hayranlığını ve sevgisini belirtmiştir:

“*Yıldız Dağı Pir Sultan yaylası*
Kılıç kalkan kırat bellerin süsü
Kulağıma değdi Köroğlu sesi
Dirildim de Çamlıbel’e yaslandım” (Kaya, 2011, s. 234).

4.1.6.12.3.1 Türklük Sevgisi

Veysel içindeki vatan aşkıyla ile beraber mensubu olduğu Türk milletiyle de övünen bir şairdir. Kaya (2011) Veysel’in, Özbek İncebayraktar isimli gencin şiirli mektubuna cevap olarak yazdığını belirttiği bir şiiri vardır. Bu şiirinde o gence cevap verirken de milletine olan sevgisi dilindedir:

“*Türk’üm Türklere bağlıyım*
Türk evladı Türk oğluyum
Vatan aşkıyla doluyum
Sevgim yaptı ben değilim” (Kaya, 2011, s. 242).

Âşık Veysel, Türklüğün babasından kendisine en güzel miras olduğunu övünerek anlatmıştır. Bâkiler (2007), Âşık Veysel’in bu şiiriyle gönül gözünün Türklük sevdasıyla tok olduğunu aktarmıştır:

“*Muhabetin canda haslardan hastır*
Avutur Veysel’i bir şen piyestir
Türk adı babamdan bana mirastır
Daha bundan başka adı n’eyleyim” (Kaya, 2011, s. 250).

Ozan, bir şiirinde Sivas'ın sahip olduğu şairleri, dağları anlatıp o yöreye olan sevgisini dile getirmiş; bir başka şiirinde ise ziyaret ettiği köylerden biri olan Karaözü'nün örnek bir köy olduğunu, millet sevgisiyle dolu olduğunu anlatarak ülkesine olan sevgisini aktarmaya çalışmıştır. Kaya'nın (2011) deyimiyle zaten Türkiye'ye âşık olan Veysel; şiirlerinde Kızılırmak, Çamlıbel, İstanbul, Sivas, Karaözü gibi ülkenin değerlerini, şehirlerini, köylerini anlatarak vatanını her şeyiyle sevdiğini belirtmiştir:

*“Çevre yanı Yıldız Tecer kar imiş
İnsanların bağı bir ikrar imiş
Çok kuvvetli şairleri var imiş
Ruhsatî Pir Sultan varı Sivas'ın”* (Kaya, 2011, s. 267).

*“Köylerin içinde öndedir bu köy
Nehirleri coşturan seldir Kar'özü
Kültür sahasında enderdir bu köy
Millet sevgisine yoldur Kar'özü”* (Kaya, 2011, s. 339).

O, Türklüğü ve vatanını dünyadaki bütün saltanatlara, süse ve zenginliğe tercih edecek kadar vatan sevgisiyle doludur. Alptekin'e (2004) göre Veysel, mensubu olmakla övünülecek bir millet varsa onun da Türk milleti olduğunu bu şiiriyle anlatmıştır:

*“İstemem dünyanın saltanatını
Süslü giyimini Arap atını
Bilirsem Türklüğün var kıymetini
Vatanım milletim bana kâfidir“* (Kaya, 2011, s. 307).

Âşık Veysel'in aslının Türk ve Müslüman olduğunu gururla söylemesi dinine, milletine, kimliğine bağlı olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Bâkiler'e (2007) göre Veysel, bu kıtasıyla artık Türklüğü İslâm ile bütünleştiren, güzelleştiren, yücelten bir gönül eridir:

*“Aslım Türk'tür Elhamdüllah Müslüman
Şükür Amentü'ye etmişiz iman
Kalbime yaraşmaz şirk ile güman
Kalbimiz nur ile dolu sayılır”* (Kaya, 2011, s. 315).

Âşık Veysel, Türk milletine ve kültürüne ait özellikleri anlatırken, söylenen türkülerde bile vatan ve millet sevgisinin olduğundan bahsetmiştir. Türklerin korkusuzluğundan, bütün Türklerin yoldaş, arkadaş olduğundan bahsetmiş ve Türklerin uzun bir geçmişe sahip olan bir millet olduğunu şiirlerinde belirterek bunlarla övünmüştür. Çünkü “Türklük şuuru ve gururu bir abidedir Veysel’de. O Türk milletinin bir ferdi olmaktan mutludur ve gurur duyar. Bu iftiharına eş başka bir değer yoktur” (Yılmaz, 1996, s. 70).

“Dünya dolsa şarkıyılan
Türk’üz Türk’ü çağırırız
Yola gitmek korkuyulan
Türk’üz Türk’ü çağırırız
Türk’üz Türkler yoldaşımız
Hesaba gelmez yaşımız
Nerde olsa savaşımız
Türk’üz Türk’ü çağırırız” (Kaya, 2011, s. 344).

Yukarıdaki şiirin bazı dördlüklerinde ise şarkı, gazel gibi farklı kültürlere ait türlerin kullanımını hata olarak görmüştür. Bunların yerine düğünlerde, bayramlarda çeşitli toplantılarda Türk kültürüne ait bir simge olan türkülerin kullanılması gerektiğini belirterek kendi kültürüne olan sevgisini açıkça ortaya koymuştur. O zaten “Türk olduğu için türkü söyler gibidir” (Eyüboğlu, 1974, s. 13).

“Türklerdir bizim atamız
Halis Türk’üz kanı temiz
Şarkı gazeldir hatamız
Türk’üz Türk’ü çağırırız
Bayramlarda düğünlerde
Toplantıda yığınlarda
Sıkılınca dar günlerde
Türk’üz Türk’ü çağırırız” (Kaya, 2011, s. 344).

Âşık Veysel, Türk milletinde ayrı gayrının olmadığını, herkesin bu yurdun evladı olduğunu ve kendisi de dahil milletinin, vatanını sevdiğinden bahsederek bayrağın ve vatan sevgisinin birleştiriciliğine vurgu yapar:

“Birleşiriz bir bayrağın altında
Biz Türklerin ikilik yok aslında
Yanar tutuşuruz vatan aşkında
Hepimiz bu yurdun evlâtlarıyız“ (Kaya, 2011, s. 346).

Kaya’ya (2011) göre ölümünden sekiz ay sonra 25 Kasım 1973’te Hürriyet Gazetesinde yayımlanan şiiri, Veysel’in son şiiridir. Veysel son şiirinde bile Türk milletinin var olmasını isteyerek vatanına ve milletine olan sevgisini aktarmıştır:

“Selâm yaz dostlara mektup dolusu
Sağ olsun var olsun Türk’ün ulusu
Tükenir mi bu dünyanın delisi
Kimi lehte söyler kimi aleyhte” (Kaya, 2011, s. 171).

Âşık Veysel, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı’nı yaşamış, cumhuriyetin ne zorluklarla kurulduğunu bilen bir halk ozanı olarak vatanın ve milletinin değerini, kıymetini hep bilmiştir. Bunu da şiirlerinde bolca yansıtmıştır. Çünkü o, vatanına milletine aşkla bağlı bir şairdir. “Vatan sevgisi, Âşık Veysel’de bir ibadet gibidir” (Yılmaz, 1996, s. 70).

4.1.6.12.3.2 Şehitleri Anma

Türklerde var olan ordu-millet anlayışı ve vatan sevgisi Türk milletinin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Aynı zamanda İslam dinindeki şehitlik inancı da bu anlayışı perçinlemiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak Türk gençleri için askere gitmek önemli bir vatani görev olmuştur. Âşık Veysel de askerlik çağına gelince fiziksel durumundan dolayı bu görevini yerine getirememiştir. Ancak Türk askerlerini ve savaşlarda şehit düşen vatan evlatlarını unutmamış, şiirlerinde onların kahramanlıklarına yer vermiştir.

Kaya (2011), Veysel’in akranlarının seferberlik dolayısıyla askere alınıp kendisinin kadınlarla ve yaşlı erkeklerle beraber bir köşede kalmasının onu derin bir üzüntüye sürüklediğini belirterek gözlerinden dolayı vatan hizmetinden mahrum kalmasına çok üzülen Veysel’in ise teselliye ancak sazında bulduğunu aktarmıştır.

Yaşadığı bu olaylar sonucunda vatani için askere gidip şehit olanları duydukça içinde onlara duyduğu minnet ve sevgi kat kat artmıştır. Cephelerde kahramanca şehit

olanlar Veysel'in şiirlerinde şükranla anılmıştır. Çünkü o, vatanın insanları bu zor günler için büyütüp beslediğini görev gelince de vatan uğruna şehit olunması gerektiğini belirtmiştir. Hatta kendisinin de gerektiğinde cephelerde asker gerektiğinde de şehit olabileceğini aktarmıştır:

“Olaydım cephede kahraman asker

Çalışırdım memleketin işine

İçimde duygular uyanan hisler

Taşırırdı beni hudut dışına

Bizi bugün için beslemiş vatan

Ne mutlu bu yolda olaydım kurban

Çekilip karşıma çıkınca düşman

Süngü vursam idi düşman düşüne” (Kaya, 2011, s. 166).

Âşığın askerlik ve şehitlik mertebesine ulaşmak istediğini anlattığı bir başka şiiri de mevcuttur:

“İsterdim hayatta düşmanla savaş

Milletime kurban olaydı bu baş

Nasip değilmiş şehitlik kardaş

İmanım niyetim bana kâfidir” (Kaya, 2011, s. 307).

Veysel'i derinden etkileyen bir olay da yaşanan bir denizaltı kazasıdır. Kaya (2011), Nato tarafından Ege denizinde yapılan Blue Sea adlı tatbikattan dönerken Dumlupınar adlı denizaltının 4 Nisan 1953 günü Nara Burnu açıklarında Nabolant adlı İsveç bandıralı bir şileple çarpışıp battığını ve 86 kişilik mürettebattan sadece 5 kişinin hayatta kaldığını belirtmiştir. İşte bu olaya çok üzülen Âşık Veysel, şehit olan denizcileri şiirlerinde anlatmıştır:

“Denizaltı Dumlupınar kazası

Yayıldı âleme duyuldu sesi

Çanakkale şehitlerin türbesi

Geldi denizaltı şurada kaldı

Memleket uğrunda can veren hasta

Vatan sağ ol demiş en son nefeste

Seksen bir kahraman aynı kafeste

Bir yolu çıkmadık dereye kaldı” (Kaya, 2011, s. 178).

Ozan, I. Dünya Savaşı’nda çok zor günler geçiren, vatanımız için şehitler veren Erzurum şehrinin yaşadığı bu olayların acılarını hâlâ unutmadığını dile getirmiştir:

“Sordum Erzurum’un Dumludağı’na

Niçin akar gözlerinin yaşları

Palandöken denen dert ortağına

Niçin akar gözlerinin yaşları

Silip gözyaşların kurutmadın mı

Olan şehitlere yas tutmadın mı

Harb-i umumiyi unutmadın mı

Niçin akar gözlerinin yaşları” (Kaya, 2011, s. 184).

Âşık Veysel, geçmişte babaların ve dedelerin şehit olmasının bu vatanın kendilerine ait olduğunun bir ispatı olarak görmüş ve vatani için şehit olanların saygıyla anıldığını belirtmiştir:

“Her ferdin hakkı var bizimdir vatan

Babamız, dedemiz döktüler al kan

Hudut boylarında can verip yatan

Saygıyla anarız şehit diyerek“ (Kaya, 2011, s. 217).

Veysel, şiirlerinde Kurtuluş Savaşı’ndaki şehitleri de unutmamıştır:

“Çekildi sancaklar dayanmaz canlar

Şarktan garba gitti Türk’teki şanlar

O kadar paşalar o zabitanlar

Ayrılmadı asla sağ yanımızdan

Dumlupınar Sandıklı’nın cephesi

Dağları yıkıyor topların sesi

Kahraman askerlerin hücum etmesi

Cihan sele gitti al kanımızdan” (Kaya, 2011, s. 260).

Âşık Veysel, vatanını milletini her şeyiyle seven bir ozandır. Gerek yaşadığı dönemde ülkede yaşananlar gerekse yetiştiği çevre onun vatana, millete olan sevgisini sürekli canlı tutmuştur. Bu konuda Uyguner (1968), Veysel’de Türklük

bilincinin yanında vatan kavramı ve bilincinin de geniş bir yer tuttuğunu belirtmiştir. Sonuç olarak Veysel içindeki vatan sevgisinin beraberinde getirdiği duygularla şehit olan askerlere büyük bir minnet ve hayranlık duymuştur. Onların anılarını yaşatıp hak ettiği değeri görmeleri için şiirler söylemiştir.

4.1.6.13 Sır Tutmak

İnsanlar arasındaki ilişkilerin seviyesini belirleyen ve bireylerin toplum içindeki güvenilirliği artıran ya da azaltan değerlerden birisi de sırdaşlık ya da sır tutma değeridir. Günümüz dünyasında azalan insani değerler ve sosyal ilişkiler esas alındığında sır tutma değerinin önemi daha da kendini göstermektedir.

Âşık Veysel'in yaşadığı dönemde başından geçen ve şahit olduğu olaylar bu değeri de şiirlerinde işlemesine vesile olmuştur. Tabii burada Veysel'in en büyük sırdaşının da hiçbir zaman yanından ayırmadığı, iyi günde mutluluğunu paylaştığı, kötü günde dertleştiği sazi olduğunu belirtmek gerekir. O, bütün sırlarını sazıyla paylaşmıştır. Sazından da sırlarını kimseye söylememesini isteyerek onu kişileştirmiştir. Âşık bu şiiriyle eşya-insan arasındaki bağı, iletişimi ve anlamı ortaya koyar:

“Ben gidersem sazım sen kal dünyada

Gizli sırlarımı aşikâr etme

Lâl olsun dillerin söyleme ya da

Garip bülbül gibi ah ü zâr etme

Gizli dertlerimi sana anlatırım

Çalıştım sesimi sesine kattım

Bebe gibi kollarımda yaylattım

Hayâl-i hatır et beni unutma” (Kaya, 2011, s. 163).

Veysel, insanların etik değerlerinin bozulduğunu anlatırken artık insanların sır tutma değerinden vazgeçtiğini, sırrını paylaşabilecek insanların da kalmadığını üzülenek anlatmıştır:

“Hasta gönlün tedavisi zoraldı

Gizli sır kalmadı aşikâr oldu

İrenkler çoğaldı boya bozuldu

Kumaş belli değil bez belli değil” (Kaya, 2011, s. 223).

4.1.6.14 Umutlu Olmak

Umut insana yaşama sevinci veren, onu hayata bağlayıp ayakta tutan çok önemli duygulardan birisidir. Bireyin her zaman içinde umut taşıması demek, umudun onu hayatta karşılaştığı zorluklara karşı bir kalkan gibi koruması demektir. Fertleri koruyan bir zırh işlevi görerek onlara yaşama tutunma gücü veren umut duygusunun bir değer olarak bireylere aktarılması kişilerin ve toplumun geleceği açısından hayati bir önem arz etmektedir. Nitekim umudunu kaybetmiş bir insanın veya bir toplumun geleceğinin karanlık olacağı aşikârdır.

Bu hususta umut değerini bireylere yerleştirebilmek için zorluklara karşı hiç yılmamış, ümidini kaybetmemiş bireylerin yaşamlarının ve eserlerinin kişilere anlatılıp örnek gösterilmesi gerekmektedir. Âşık Veysel, hayatı ve eserleri ile bu konuda uygun bir örnektir. Hayatı boyunca başı dertten hiç kurtulmamıştır. Küçük yaşta gözlerini kaybetmesi, çocuklarının vefatı, ilk hanımının kundaktaki bebeğini bırakarak onu terk etmesi ve üstüne yoksulluk... Bütün bunlara rağmen pes etmemiş, hayatla mücadele etmiş ve asla umudunu yitirmemiştir. Sadece Veysel'in hayatı bile yaşamda zorluklarla karşılaşan insanlar için umut olacak niteliktedir. Tabiatıyla bu durum eserlerine de yansımıştır.

Âşık Veysel, insanın yaşını ne olursa olsun hayatta kaldığı müddetçe umutlarının da yaşayacağını belirtmiştir. İnsanların son nefeslerinde bile umudunu kaybetmemesi gerektiğini dile getirmiştir. Çünkü Veysel'e göre gönlün en büyük yoldaşı, içinde taşıdığı umuttur:

“Dünya çok şirin geçilmez

Sağ oldukça umut yaşar

Seksen doksan yüz yaş olsa

Yine onda umut yaşar

Gönül umudun yoldaşı

Durmaz gezer dağı taşı

Son nefeste olsa kişi

Yine onda umut yaşar” (Kaya, 2011, s. 284).

Âşık Veysel, 1946'da Erzincan'ı ziyaret ettikten sonra 1939'da olan depremin izlerinin hâlâ devam ettiğini anlar. Bunun üzerine yazdığı şiirinde insanlara Allah'tan

yardım dilemelerini, umutlarını yitirmeden mücadeleyi bırakmamaları gerektiğini söylemiştir:

“Dokuz kırk altıda uğradım gördüm
Veysel der içimden ağladım durdum
Bu ulu Tanrı'dan isteyin yardım
Gayret kuşağını kuşan Erzincan” (Kaya, 2011, s. 257).

Büyük ozan bütün zorluklara rağmen hayallerinin peşinde koştuğunu, umudunu asla yitirmediğini dile getirerek insanlara kendini örnek göstermiştir:

“*Bir hayâl peşinde dolandım durdum*
Asla terk etmezem sanma unuttum
Sönmez ümitlerden beklerim yardım
Bugün yarın dedim gönlüm avuttum” (Kaya, 2011, s. 253).

Veysel aşkın bütün çilelerine rağmen sevdasının peşini hiç bırakmayan, ne olursa olsun umudunu kaybetmeyen, vazgeçmeyen bir âşıktır. O, bu şiirinde aslında insanların da kendisi gibi sevgilerinde ümitsizliğe kapılmadan mücadele etmeleri gerektiğini aktarmaya çalışmıştır:

“Deli gönül ne gezersin
Geze geze yorulman mı
Ne kazandın bu sevdadan
Vazgeç desem darılman mı“ (Kaya, 2011, s. 182).

Bundan sonraki değer başlıkları, Spranger'in değer sınıflandırmasına içerisine dâhil edilemeyen ancak sosyal değerlerle ilişkili olabilecek başlıklardır.

4.1.6.15 Adalet

Adalet, toplumu bir arada tutan değerlerdendir. İnsanların topluma ve ülkelerine olan aidiyet duygusunun artmasını sağlamak için adaletin var olduğu ve işlediği bir düzen kurmak gereklidir. Eğer sosyal yaşam içerisinde bu düzen sağlanırsa insanların ve doğal olarak toplumun güvenliği ve huzuru daha kolay sağlanacaktır. Âşık Veysel başarılı bir asker ve devlet adamı olan Atatürk'ün Türkiye'yi adaletle yönettiğini, dağları delip demir yolu döşeterek millete adeta bir altın kemer hediye ettiğinden bahsederek onun adil bir yönetici olduğuna değinmiştir:

“Türkiye’yi adaletle yaşattı

Dağları deldirdi demir dōsetti

Millele bir altın kemer kuşattı

Hâşâ nankör olman davranımızdan” (Kaya, 2011, s. 262).

Veysel, Atatürk’ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti’nde adaletin sağlandığını belirterek insanların adil bir düzende yaşadığından bahsetmiştir:

“Hükümet de milletini kayırdı

Bir afeti hapisleri koyverdi

Adaletle tebligatlar duyurdu

Çok şeref kazandık bayramımızdan” (Kaya, 2011, s. 262).

Âşık Veysel, cumhuriyet ve demokrasinin olduğu yerde haydutluğun, zorbalığın değil adaletin hüküm sürdüğünü aktarmıştır:

“Demok(1)rasinin budur rejimi

Vatan milletindir kim kovar kimi

Sıkma savcılarını kovma hâkimi

Şekavet yok adalet var bu yolda” (Kaya, 2011, s. 138).

4.1.6.16 Barış

İnsanlar hayatlarını kavgadan, savaştan uzak, barış dolu bir dünyada geçirmek isterler. Ancak insanların bu temennisinin gerçekleşmesini engelleyen pek çok sebep mevcuttur. Barış içinde bir dünya hayalinin gerçekleşmemesinin altında yatan bu sebeplere bakıldığında insanların ve yönettikleri devletlerin hep daha fazla para, güç ve çıkar peşinde koşmaları olduğu görülecektir. Son yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı, toplumsal ve bireysel olaylar da göstermektedir ki gerek insanların gerekse de devletlerin arasında barışı temin etmek çok zor bir hâl almıştır.

İnsanlar için artık ulaşılması zor bir anlayışa dönüşen barış değerini, Âşık Veysel şiirlerinde daha çok Türk milletiyle özdeşleştirerek vermeye çalışmıştır. Çünkü ona göre Türk milleti barışı seven bir millettir fakat olumsuz şartlar oluştuğunda da gereğini yapacak güce sahiptir. Kıbrıs’ta yaşanan olaylarla ilgili yazdığı dōrtlüğünde bunu açıkça dile getirmiştir:

“Sulh sever milletiz cihanda hürüz

Görürüz her şeyi zannetmen körüz

Kafamız kızarsa vurur kırarız

Her şeyin bir anda hurd'olur gider" (Kaya, 2011, s. 292).

Veysel bir başka dörtlüğünde ise Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'na girmeyip barışı tercih ettiği için dünyadaki birçok yerden daha rahat bir dönem geçirdiğini belirtmiştir:

"İrahat yok Londra 'da Lozan 'da

Avrupa As(ı)ya hep kızıl kanda

Hamdolsun çok şükür şöyle zamanda

Her taraftan Türk'e rahat deniyor" (Kaya, 2011, s. 311).

Âşık Veysel, hayatın gelip geçici olduğunu belirterek küskün olduğu kişilerle de barışmak istemiştir:

"Âlimler âlemi ölçer biçerler

Hanını hasını eler seçerler

Bu dünya fanidir konar göçerler

Veysel der ki gel barışak küslerim" (Kaya, 2011, s. 248).

4.1.6.17 Eşitlik

Dini, dili, ırkı, ten rengi ne olursa olsun insanlar birbirinden üstün ya da aşağıda değildir. Herkes eşit yaratılmıştır ancak hayatta bazen bu gerçeğe riayet edilmediği görülmektedir. İnsanlar arasında yapılan bu ayrım da zamanla bireysel ve toplumsal problemlere, kargaşalara yol açmıştır. Dünyada yaşanan kavgaların, savaşların temel sebeplerinden biri de eşitlik anlayışının ve değerinin insanlar arasında yerleşmemesidir. Eşitlik değer olarak bireyler tarafından özümsebilirse dünyada yaşanan birçok sıkıntı da kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Âşık Veysel Alevi-Bektaşî inancına sahip biri olarak insanların dili, dini, ırkı ne olursa olsun eşit olduğu gerçeğini göz ardı etmeyerek, şiirlerinde insanlara bu değeri özümsetmeye çalışmıştır. Çünkü "Âşık Veysel, özellikle aynı toprak üzerinde yaşayan gruplar arasındaki ırksal farklılıkları ve bu farklılıklardan doğan toplumsal yabancılaşmayı, düşünceleri çağları aşan bir filozof edasıyla eleştirmektedir" (Özdemir, 2015, s. 200). Türkiye'de geçmişte yaşanan mezhepsel ve ırksal ayrımların yanlış olduğunu anlattığı şiirlerinde tüm insanlığın Hz. Âdem'den

geldiğini ve bu vatan için beraber şehit, gazi olunduğunu hatırlatarak herkesin eşit olduğunu dile getirmiştir:

*“Kürt’ü Türk’ü ne Çerkez’i
Hep Âdem’in oğlu kızı
Beraberce şehit gazi
Yanlış var mı ve neresi
Yezit nedir ne Kızılbaş
Değil miyiz hep bir kardaş
Bizi yakar bizim ataş
Söndürmektir tek çaresi”* (Kaya, 2011, s. 186).

Aynı zamanda insanları Allah’ın yarattığını, kutsal kitapların da Allah tarafından gönderildiğini dile getirerek insanlar arasında ayırım yapmanın yüz karası bir davranış olduğunu aktarmıştır:

*“Allah birdir Peygamber Hak
Rabbü’l-âlemin’dir mutlak
Senlik benlik nedir bırak
Söyleyeyim geldi sırası
Kur’an’a bak İncil’e bak
Dört kitabın dördü de Hak
Hakir görüp ırk ayırmak
Hakikatte yüz karası”* (Kaya, 2011, s. 186).

Veysel inancından dolayı hor görülüp dışlandığı dönemlerde kimsenin kimseden üstün olmadığını anlatmaya çalışmıştır. Çünkü Turan (1994), Âşık Veysel’in gözünde herkesin eşit olduğunu, makam-mevki ve varlığın kimseyi diğer insanlardan üstün görmeye yetmeyeceğini aktarmıştır:

*“Beni hor görme kardeşim
Sen altınsın ben tunç muyum
Aynı vardan var olmuşuz
Sen gümüüşün ben sac mıyım*

*Tabiata Veysel âşık
Topraktan olduk kardaşık
Aynı yolcuyuz yoldaşık
Sen yolcusun ben bac mıyım”* (Kaya, 2011, s. 254).

Âşık, herkesin bir gün zengin de olsa fakir de olsa bu dünyadan gideceğini hatırlatmış ve insanlar arasında ayırım yapmanın yanlış olduğunu dile getirmiştir:

*“İnsanoğlu yana yana
Gitgide yaklaşır sona
Zengin fakir aynı hana
Pencereden bakar gider”* (Kaya, 2011, s. 290).

Tüm insanların eşit olduğu gerçeğinin toplumda yerleşebilmesi için küçük yaşlardan itibaren eşitlik değerinin bireylere kazandırılması gerekmektedir. Bu da ancak eğitimle mümkündür. Bunun farkında olan Âşık Veysel de yaşadığı dönemde eğitim-öğretim hizmeti veren kurumlardan olan halkevlerinin ilim, irfan yuvası olmasının yanında eşitlik, hürriyet, demokrasi gibi kavramları da öğrettiğini dile getirmiş ve insanları bu kuruma yönlendirmeye çalışmıştır:

*“Halkevleri ilim irfan yuvası
Atatürk’ün sesi milletin sesi
Eşitlik hürriyet demokrasi
Atatürk sözü var Halkevlerinde”* (Kaya, 2011, s. 161).

4.1.6.18 Kötü Alışkanlıkları Bırakma

İnsanları olumsuz yönde etkileyen bazı alışkanlıklar vardır. Sigara, alkol, uyuşturucu, kumar, zar oyunları gibi bağımlılık yapan bu alışkanlıklar kişilerin sağlığını olumsuz etkilemesinin yanında onların davranışlarının, inandıkları değerlerin bozulmasına da yol açmaktadır. Âşık Veysel, bu alışkanlıkların boş bir uğraş olduğunu belirtmiş ve insanların bu tarz alışkanlıklardan uzak durması gerektiğini anlatmaya çalışmıştır:

*“Karın doyurmaz tavla domine
Çare düşün bak derdinin emine
Bakma hesabına boş ver cemine
Her ne derdine derman ne ilaç olur”* (Kaya, 2011, s. 312).

Âşık Veysel, şiirlerinde sosyal değerleri çokça işleyen bir âşıktır. Bunda yaşamı boyunca karşılaştığı sevinçler, güzellikler, mutluluklar, hayal kırıklıkları, ihanetler, zorluklar vb. kısaca olumlu ve olumsuz tüm tecrübeler etkili olmuştur. Bir halk ozanı olarak başına gelen güzel ve olumlu olayları anlatarak halkına da örnek olmayı, güzel değerler kazandırmayı amaçlamıştır. Kötü ve olumsuz gördüğü durumları da dile getirerek halkının bu tarz kişilerden ve davranışlardan uzak durması gerektiğini anlatmaya gayret göstermiştir. Aslında Veysel, sosyal yaşamda olması gereken değerler ile yapılmaması gereken tavırların, davranışların sınırlarını çizmiş; halkına şiirleri aracılığıyla bir nevi yaşam koçluğu yapmıştır.

Âşık Veysel'in şiirleri sosyal değerler açısından incelendiğinde en sık kullandığı değerler *sevgi* olduğu görülmüştür. Bunun yanında *doğruluk(dürüstlük)*, *memleket/sıla özlemi* ve *birlik, beraberlik ve dayanışma* değerleri de yine şiirlerinde yoğun olarak kullanılan sosyal değerlerdendir.

4.2 Tespit Edilen Değerlerin Çocuklara Aktarımında Âşık Veysel'in Şiirlerinin Önemi ve Katkısına İlişkin Bulgular

Tespit edilen değerlere genel olarak bakıldığında Allah inancı, hayatın geçiciliği, helâl-haram inancı, şükretmek, bilgiye önem verme, çalışkanlık, okulun ve eğitimin önemi, ülkenin sahip olduğu ekonomik değerler, tasarruf etmek, M. Kemal Atatürk, alçakgönüllülük, birlik, beraberlik ve dayanışma, cömertlik, dostluk, dürüstlük, fedakârlık, kanaatkârlık, memleket/sıla özlemi, sabır, sadakat, saygı, sevgi, sır tutmak, umutlu olmak, adalet, barış, eşitlik ve kötü alışkanlıkları bırakma değerlerinin bireye daha çocukken verilmesi gereken değerlerden olduğu ortadadır. Ozanın şiirleri bu noktada çocuklar için büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü Âşık Veysel'in şiirinde bulunan bu değerler çocukların en sevdiği türlerden olan şiirler sayesinde onlara küçük yaşlardan itibaren verilebilir. Âşığın şiirlerinin bu amaçla kullanılması da onların ileride birçok değeri edinmiş birer birey olmasını sağlayacaktır.

4.3 Âşık Veysel'in Şiirlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında Eğitim Öğretim Sürecinde Yararlanılabilmesine İlişkin Bulgular

MEB artık öğretim programlarında değerler eğitimine çok önem vermektedir. Bunun için çıkardığı yeni öğretim programlarında değerlere özellikle değinmiş ve çocuklara

dersler aracılığıyla sadece bilgi ve beceri değil aynı zamanda millî, manevi ve evrensel değerleri kazandırmayı amaçlamıştır. Âşık Veysel'in şiirlerinde MEB'in çocuklara kazandırmayı arzu ettiği adalet, alçakgönüllülük, Atatürk sevgisi, barış, bilimsellik, cömertlik, çalışkanlık, dayanışma, doğruluk, dürüstlük, fedakârlık, millî bilinç, millî değerlere sahip çıkma, öğrenmeye istekli olma, sabır, saygı, sevgi, tasarruf, vatanseverlik, yardımlaşma, kötü alışkanlıklardan kaçınma gibi birçok değeri görmek mümkündür. Aynı zamanda ozanın şiirlerinin anlaşılır, akıcı ve ritmik bir yapıya sahip olması sayesinde de değerler öğrencilere daha kolay ve etkili bir şekilde kazandırılacaktır. Bütün bu veriler, âşığın şiirlerin hem yapısal özellikleri hem de içerdiği konular ve değerler bakımından eserlerinin öğretim sürecinde kullanılabileceğini gösteren bulgulardır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve Tartışma

Kökenleri İslamiyet öncesi dönemdeki sözlü edebiyat geleneğinde bulunan baksılara, koşuklara kadar dayanan halk şiiri milletin inançlarını, kültürünü, yaşayış tarzını, gelenek, göreneklerini, örf, âdetlerini ve değerlerini yüzyıllar boyunca taşımış, değiştirmiş ve geliştirmiştir. O yüzden halk şiiri aslında bir milletin inançlarını, kültürünü, değerlerini geçmiş ile gelecek arasında taşıyan bir köprüdür. Âşık Veysel de şiirleriyle işte bu köprünün 20. yüzyıldaki ayağıdır ve âşıklık geleneğinin 20. yüzyıldaki en önemli temsilcilerindendir. O, âşık tarzı şiiri günümüze ulaştıran, uyarlayan ve kendinden sonra gelecek nesillere de taşıyabilecek özelliklere sahip olan şiirleriyle halk şiirimize büyük katkılar sunmuş bir âşıktır.

5.1.2 Birinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Âşık Veysel'in 181 şiirlerinde bulunan değerler incelenirken bu çalışmada Spranger'in bilimsel, dinî, ekonomik, estetik, politik ve sosyal değerler adlı altı başlıktan oluşan sınıflandırması temel alınmıştır. İncelemeler sonucunda şiirlerin arasında değerler bulunması bakımından keskin çizgiler olmadığı, homojen bir yapıda dağıldığı görülmüştür. Yani bir şiirde hem sosyal hem politik hem de dinî değer bulunabilmektedir. Ancak bazı değerlerin ağırlıklı olarak kullanıldığı şiirler de mevcuttur. Bütün bunların ışığında yapılan araştırma sonucunda Âşık Veysel'in şiirlerinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

En çok sosyal değerlerin kullanıldığı görülmüştür. Sosyal değer içeren şiir sayısı seksen dördtür. Tespit edilen sosyal değerler, sıklık derecesine ve sırasına göre: *Sevgi, doğruluk(dürüstlük), memleket/sıla özlemi, birlik, beraberlik ve dayanışma, eşitlik, sabır ile saygı, umutlu olmak, kanaatkârlık ile sadakat, adalet, barış ve sır tutmak, dostluk ile fedakârlık, alçakgönüllülük, cömertlik ile kötü alışkanlıkları bırakma* alt başlıkları altında toplanmıştır. Ozanın en sık kullandığı sosyal değer de sevgi olmuştur.

İkinci sırayı dinî değerler almaktadır. Dinî değer içeren şiir sayısı kırk altıdır. Tespit edilen dinî değerler, sıklık derecesine ve sırasına göre: *Allah inancı-ilahi aşk, hayatın geçiciliği, kader inancı, peygamberler, dinî şahsiyetler, cennet-cehennem ve ibadetler, helâl-haram inancı* ile *şükretmek* ve *kutsal kitaplar* alt başlıkları altında toplanmıştır. Ozanın ağırlıklı olarak kullandığı dinî değer *Allah inancı-ilahi aşk* olduğu görülmüştür.

Bilimsel değerler yirmi iki şiirle en çok kullanılan üçüncü değerdir. Tespit edilen bilimsel değerler, sıklık derecesine ve sırasına göre: *Okulun ve eğitimin önemi, bilgiye önem verme* ve *çalışkanlık* alt başlıkları altında toplanmıştır. En çok kullanılan bilimsel değer *okulun ve eğitimin önemi* olmuştur.

Politik değer işlenen şiir sayısı on üçtür. Tespit edilen politik değerler, sıklık derecesine ve sırasına göre: *M. Kemal Atatürk, yönetim şekli* ve *cumhuriyet dönemi inkılâpları* alt başlıkları altında toplanmıştır. En çok kullanılan politik değer *M. Kemal Atatürk* başlığı altında toplandığı görülmüştür.

Sekiz şiirde de ekonomik değer tespit edilmiştir. Tespit edilen ekonomik değerler, sıklık derecesine ve sırasına göre: *Ülkenin ekonomik değerleri* ve *tasarruf etmek* başlıkları altında toplanmıştır. Bu değer başlığında Veysel, ülkenin sahip olduğu ekonomik değerlere daha fazla değinmeyi tercih etmiştir.

Son olarak da bir şiirinde estetik değer tespit edilmiştir. Estetik değerler başlığı altında Âşık Veysel'in şiirleri incelendiğinde bu başlıktaki değerlerin sayıca az olduğu görülmüştür.

Bunların yanında Spranger'in sınıflandırmasına dahil edilemeyen değerlere de ilgili olabilecek değer başlıklarının sonunda yeni başlıklar açılarak yer vermeye çalışılmıştır. *Adalet, barış, eşitlik, kötü alışkanlıkları bırakma* başlıkları sosyal değerler başlığı adı altında ele alınmıştır. Bunlar kendi arasında değerlendirildiğinde sosyal değerlere eklenen başlıkları içeren altı şiir bulunmuştur.

5.1.3 İkinci Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın sonucunda ortaya çıkan ağırlıklı değerler; Allah inancı-ilahi aşk, sevgi, doğruluk (dürüstlük), memleket/sıla özlemi, birlik, beraberlik ve dayanışma, okulun

ve eğitimin önemi, çalışkanlık, M. Kemal Atatürk ve tasarruf etmek gibi değerler olmuştur ve bu değerlerin bireylerin çocukluktan itibaren kazanması gereken kavramlar olduğu da bir gerçektir. Âşık Veysel'in şiirlerinde yer alan değerler de onun eserleri sayesinde çocuklara daha erken yaşlardan itibaren verilebilecektir. Ozanın şiirleriyle birlikte toplumda sosyal ilişkileri sağlam, kişiliği gelişmiş, sahip olduklarının değerini bilen çocukların yetiştirilmesi kolaylaşacaktır. Bunun doğal bir sonucu olarak âşığın eserleriyle çocuklar yetişkin bir birey olana kadar birçok değeri kazanmış ve sosyal yaşamlarında millî, manevi ve evrensel değerleri edinmiş birer fert olabileceklerdir.

5.1.4 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Sonuçlar

Değerler eğitimi bağlamında çok zengin bir kaynak olan Âşık Veysel'in şiirleri birçok alanda yararlanılabilecek niteliklere sahiptir. Özellikle okullarda çocuklara değer kazandırmak amacıyla kullanılabilir. Çünkü içerdiği sosyal, dinî, bilimsel, politik, ekonomik ve estetik değerler yeni yetişen nesillere ışık tutabilecek güçtedir. Aynı zamanda kullandığı dilin süsten uzak ve anlaşılır olması, şiirlerinin ölçü ve kafiyeye barındırarak anlatımda ahengi, uyumu ve ritmi yakalaması, konu bütünlüğü taşıması gibi vasıfları sayesinde değerler eğlenceli ve etkili bir şekilde öğrencilere aktarılacaktır. Bu yüzden Millî Eğitim Bakanlığı, çocuklar için hazırladığı ders kitaplarında Âşık Veysel'in değer taşıyan şiirlerine daha fazla yer verdiğinde bakanlığın öğretim programlarında hedeflediği değerleri öğrencilere kazandırması kolaylaşacaktır.

Genel olarak bakıldığında da Âşık Veysel'in şiirlerinde sosyal, dinî, bilimsel ve politik değerlerin daha yoğun bir şekilde bulunduğu ancak ekonomik ve estetik değerlerin daha seyrek yer aldığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlarla onun, ülkesinden ve milletinden çağdaşlık, sosyal dayanışma ve dinî doğru anlamak erdemlerinin kazanılmasını beklediği anlaşılmaktadır.

Âşık Veysel ve değerler eğitimi bağlamında yapılan çalışmalara bakıldığında bu konuda fazla araştırma olmamakla birlikte Yasemin Yurduşen'in Âşık Edebiyatı Halk Şiiri'ndeki Eğitsel ve Öğretisel Unsurlar (Âşık Veysel Örneği) adlı yüksek lisans tezi ve Dr. Fatma Süreyya Kurtoğlu'nun Âşık Veysel'in Şiirlerini Değerler Eğitimi Açısından Okumak adlı bir makalesinin olduğu görülmektedir.

Yurduşen (2013), çalışmasında Âşık Veysel'in eğitsel ve öğretici boyuttaki 45 şiirini incelemiş ve *eğitim, vatan sevgisi, doğruluk-dürüstlük, bilim, ahlâk, çalışma, birlik-beraberlik* olmak üzere şiirlerinde yedi kavramın sıkça yer aldığını gözlemlemiştir.

Kurtoğlu (2017), araştırmasında Veysel'in 158 şiirini incelemiş ve sıklık derecesine göre en çok yer alan değerleri *sevgi, birlik ve beraberlik, çalışkanlık, millî bilinç, mücadelecilik, doğruluk ve dürüstlük, büyüklere saygı, eşitlik, sabır ve cesaret, fedakârlık, tasarruf ve ümitvarlık* olarak sıralamıştır. Bu değerlerin yanında Kurtoğlu (2017) değişik sıklıklarda olmak üzere *adalet, aile mutluluğu, barış, bilimsellik, cömertlik, çevre bilinci, dostluk, dünyanın geçiciliği, evrensellik, gençliğin kıymetini bilmek, haddini bilmek, helâl, haram ve kader inancı, ideal sahibi olmak, ilerencilik, insan hakları, işbirliği, kanaat, kötü alışkanlıkları bırakma, nezaket, paylaşım, sadakat, sırdaşlık, tevazu* gibi millî, dinî ve evrensel değerlerin ozanın şiirlerinde yer aldığını belirtmiştir.

Dr. Fatma Süreyya Kurtoğlu ve Yasemin Yurduşen'nin araştırmalarında ortaya çıkan sonuçlarla bu çalışmada tespit edilen sonuçlar arasında benzerlikler görülmektedir. İki araştırmada da sıkça kullanılan kavramlara bakıldığında *sevgi, birlik ve beraberlik, çalışma, doğruluk ve dürüstlük, bilim ve eğitim* kavramları öne çıkmaktadır. Bu çalışmada çıkan sonuçlar incelendiğinde de *sevgi* değeri başta olmak üzere *birlik ve beraberlik, doğruluk ve dürüstlük, çalışkanlık, okulun ve eğitimin önemi* gibi değerlerin yer aldığı ve diğer çalışmalarla bu yönden örtüştüğü gözlemlenmektedir. Bütün bu çalışmalar sonucunda Âşık Veysel'in şiirlerinde yoğun olarak kullanılan değerlerin de sosyal değerler olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca bilimsel değerlerin de her iki çalışmada da yer alması benzeyen diğer bir noktadır.

Farklılıklara değinilecek olursa Yasemin Yurduşen'in araştırması âşığın 45 şiiriyle sabit kalmış ve sadece eğitsel öğretisel bağlamda ozanın şiirlerini incelemiştir. Dr. Fatma Süreyya Kurtoğlu'nun makalesindeyse Veysel'in 158 şiiri üzerinde değerler çalışılmış, değerler başlıklar hâlinde verilmiş ve sınıflandırma yapılmamıştır. Bu çalışmada ise Âşık Veysel'in 181 şiiri değerler eğitimi bağlamında incelenmiş tespit edilen değerler ana ve alt başlıklar hâlinde sınıflandırılarak ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak Âşık Veysel'in şiirlerinde insanlar için çok önemli değerlerin yer aldığı görülecektir. Bireylerin sevgi, saygı, dürüstlük, çalışkanlık, birlik ve beraberlik gibi

temel değerleri küçük yaşlardan itibaren kazanabilmesi için Âşık Veysel gibi önemli şairlerin şiirlerinin daha fazla incelenmesi ve çocukların eğitim-öğretim sürecinde kullanılması gerekmektedir. Âşık Veysel'in bu yönü üzerine yeterince değinilmemesi ve eserlerinin değerler bağlamında kullanılmaması bu çalışmanın tartışma boyutunu oluşturmaktadır.

5.2 Öneriler

Âşık Veysel'in şiirleri, değerler eğitimi bağlamında incelendiğinde de çok zengin bir kaynak olduğu ortaya çıkmıştır. Veysel; şiirlerinde insanları, ülkesini ve milletini kötülüklerden, yalandan, tembellikten, cahillikten, hileden, fitneden, ayrımcılıktan uzak tutarak onları sevgiye, saygıya, iyiye, güzele, doğruluğa, çalışkanlığa, birlik ve beraberliğe yönlendirmeye çalışmıştır. Ozanın bu değerlere sahip olan şiirlerinin derslerde kullanılması da faydalı olacaktır

Âşık Veysel'in şiirlerinin bu amaçla kullanılması için en uygun olan derslerden birisi Türkçedir. Çünkü Türkçe dersinin özünü metinler oluşturur; her beceri, kazanım metinle ilişkilendirilerek verilir. Veysel'in şiirleri de Türkçe ders kitaplarında daha fazla yer aldığında hedeflenen kazanımlara ve değerlere ulaşılabileceği görülecektir.

Âşığın şiirlerinin, Türkçe dersindeki beceri alanlarında da kullanılması gerekmektedir. Örneğin okuma alanında çocuklara âşığın şiirleri okutulup ezberletilebilir; dinleme/izleme alanında şiirleri dinletildikten sonra üzerinde dinleme/izleme yöntem ve teknikleri kullanılabilir; konuşma alanında şiirlerinin içerdieği açık ve derin manalar üzerine münazara, açık oturum düzenlenebilir; yazma anlamında Veysel'in şiirlerinden yola çıkarak düşünce yazıları ve şiirler de yazılabilir.

Âşık Veysel'in şiirlerinin içerdieği konular ve değerler de önemlidir. şiirleri sayesinde öğrenciler, vatan ve millet sevgisini küçük yaşlardan itibaren kazanabilecektir. Bunun doğal bir sonucu olarak onun şiirleri çocuklarda millî bilincin uyandırılmasında da etkili olacaktır. Ayrıca aile, doğa ve memleket sevgisi ile saygı, liderine sadakat, dürüstlük, çalışkanlık, tutumluluk, birlik ve beraberlik gibi hem birey hem de toplum için çok önemli değerler Veysel'in şiirleriyle amacına ulaşacaktır.

TDÖP (2018) de yer alan temalarda da Âşık Veysel'in bazı şiirleri kullanılabilir:

Erdemler:

Şaşma Gönül Doğru Yoldan (Kaya, 2011, s. 259), Dostlar Beni Hatırlasın (Kaya, 2011, s. 267), Toprak (Kaya, 2011, s. 302).

Millî Kültürümüz:

Yurt Ürünleri (Kaya, 2011, s. 144), Vatan Sevgisini İçten Duyanlar (Kaya, 2011, s. 217), Türk Adı Babamdan Mirastır (Kaya, 2011, s. 250), Türk'üz Türkü Çağırırız(Kaya, 2011, s. 344).

Birey ve Toplum:

Siz Sağ Olun Biz Selamet Gidelim (Kaya, 2011, s. 240), Hepimiz Bu Yurdun Evlâlarıyız (Kaya, 2011, s. 346).

Okuma Kültürü:

Okul (I) (Kaya, 2011, s. 225), Dünya Bir Dolap Ki Durmadan Döner (Kaya, 2011, s. 264), Okul (II) (Kaya, 2011, s. 308), Uyan Bu Gafletten (Kaya, 2011, s. 321).

Hak ve Özgürlükler:

Çarık-Mes Konuşması (Kaya, 2011, s. 140), Senlik Benlik Nedir Bırak (Kaya, 2011, s. 186), Kardeşim (Kaya, 2011, s. 254).

Kişisel Gelişim:

Kulak Ver Sözüme Dinle Vatandaş (Kaya, 2011, s. 168), Seksen Yıllık Yolu Biraz Düşünek (Kaya, 2011, s. 312).

Bilim ve Teknoloji:

Dünya Geniş İdi Şimdi Daraldı (Kaya, 2011, s. 221), Galiba Dünyanın Sonuna Kaldık (Kaya, 2011, s. 223).

Zaman ve Mekân:

Uzun İnce Bir Yoldayım (Kaya, 2011, s. 157), İstanbul (Kaya, 2011, s. 224).

Duygular:

Güzelliğin On Par Etmez (Kaya, 2011, s. 152), Anama (Kaya, 2011, s. 229), Yeni Mektup Aldım Gül Yüzlü Yârdan (Kaya, 2011, s. 325).

Doğa ve Evren:

Orman (Kaya, 2011, s. 229), Türlü Türlü Seda Verir Ağaçlar (Kaya, 2011, s. 276), Sular (Kaya, 2011, s. 281), Tarlam (Kaya, 2011, s. 286).

Sanat:

Halkevi (II) (Kaya, 2011, s. 205).

Vatandaşlık:

Gel Birlik Kavline Girelim Kardeş (Kaya, 2011, s. 319).

Çocuk Dünyası:

Mehmet Tecer'e Ninni (Kaya, 2011, s. 203).

Veysel'in çocukluktan itibaren yaşadıkları, çektiği sıkıntılar karşısındaki mücadeleci tavrı, yaşama isteği, sahip olduğu yetenekleri çocuklara rol model olma bağlamında onların seviyelerine uygun olarak öyküleştirebilir, romanlaştırılabilir. Ayrıca çocukların yaşlarına uygun çizgi filmler, kısa filmler yapılabilir; hayatı ve şiirleri sinemaya, tiyatroya çevrilebilir.

Kısacası son yüzyılda yetişmiş en önemli halk ozanlarından Âşık Veysel, gerek yaşamıyla gerek şiirleriyle gerekse de hayata karşı duruşuyla yediden yetmiş yediye kadar her yaş grubundaki insanlara örnek olabilecek özelliktedir. Çünkü o geçmişle geleceği birbirine bağlayan bir köprü, insanların ve toplumun refahı ve iyiliği için çalıp söyleyen bir büyük ustadır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). *Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının (değerlerinin) ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinde gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim, Ankara.
- Akın, G. (1973, Mayıs). İnce yol ozanı. *Türk Dili ve Edebiyat Dergisi*, 28 (260), 86-92.
- Aksan, D. (2016). *Halk şiirimizin gücü* (3. baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Alptekin, A. B. (2004). *Âşık Veysel Türküz türkü çağırırız*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2009). *Âşık Veysel*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Apaydın, H. (2005). Âşık Veysel Şatıroğlu'nda dinî tecrübe. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 5 (3), 179-190.
- Araz, R. (2008, Şubat). Âşık Veysel'in şiirlerinde dinî ve tasavvufî temayüller. *Berceste Aylık Kültür Sanat Edebiyat Dergisi*, 7 (68), 28-33.
- Arı, B. (2009). *Adana'da geçmişten bugüne âşıklık geleneği (Karacaoğlan-1966)*. Adana: Altın Koza Yayınevi.
- Arısoy, S. (1974, Mart). Koca ozan Âşık Veysel'i değerlendirme. *Türk Folklor Araştırması Dergisi*, 15 (296), 6923-6926.
- Artun, E. (2011). *Âşık edebiyatı çalışmalarının değerlendirilmesi öneriler katkıları*. Erişim adresi: http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/erman_artun_asik_edebiyati_calismalarinin_degerlendirilmesi.pdf
- Artun, E. (2018). *Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı edebiyat tarihi/metinler* (10. baskı). Adana: Karahan Kitabevi.
- Aslan, Z. Ş. (2010). Değerler eğitiminde bir yöntem önerisi: edebiyat metinlerinden yararlanma. *Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı, 28-29 Mayıs 2010, İstanbul, Türkiye, Bildiriler* içinde (s. 47-55). İstanbul: Damla Yayınevi.
- Aslanoğlu, İ. (1967). *Âşık Veysel*. Sivas: Ata Yayınları.
- Ataş, H. (1998). *Âşık Veysel hayatı-sanatı-eserleri*. Boğaziçi Yayınları: İstanbul.
- Aydın, M. Z. ve Gürler, Ş. A. (2012). *Okulda değerler eğitimi yöntemler etkinlikler kaynaklar*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aykan, G. (2000). Hacı Bektaş kimdir, soyu nereye dayanır. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 15, 213-241.
- Bâkiler, Y. B. (1986). *Âşık Veysel hayatı ve şiirleri*. İstanbul: Tercüman Yayınları.
- Bâkiler, Y. B. (2007). *Âşık Veysel* (2. baskı). İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı Yayınları.
- Balbay, M. (2018). *Gönül gözünde binbir renk Âşık Veysel*. İstanbul: Halk Kitabevi.
- Baş B. (2015). Âşık Veysel'in söz varlığı üzerine bir değerlendirme. *Dünya ozanı Âşık Veysel sempozyumu bildirileri II, 24-25 Mayıs 2015, Sivas, Bildiriler* içinde (s. 121-131). Sivas: Sivas 1000 Temel Eser.

- Bayram, Y. (2012). Değerler eğitiminde unutulmuş bir değer: divan şiiri ve kültürü. *II. Uluslararası Değerler ve Eğitimi Sempozyumu, 16-18 Kasım 2012, İstanbul, Türkiye, Bildiriler içinde* (s. 1-28). İstanbul: Dem Yayınları.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Binyazar, A. (1973, Haziran). Veysel şiirinin toplumsal ve düşünsel yapısı. *Varlık Dergisi*, 40 (789), 4.
- Binyazar, A. (2017). *Uzun ince yolda Âşık Veysel* (2. baskı). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (1988). *100 soruda Türk Halk Edebiyatı* (5. baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çağlayan, A. (2013). *Ahlâk pusulası ahlâk ve değerler eğitimi* (2. baskı). İstanbul: Dem Yayınları.
- Çerkezoğlu, E. (2015). *Âşık Veysel Şatıroğlu'nun şiirlerinde din ve dindarlık*, Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Fen ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Adana.
- Çırakman, H. (1996). *Değişleriyle dünün ve bugünün halk ozanları*. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi.
- Çongur, H. R. (2011, Haziran). Âşık Veysel ve kara toprak şiiri. *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi* 100 (714), 555-564.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. A. (2008, Haziran). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi: amaç, işlev ve içerik. *Değerler Eğitimi Dergisi* 6 (15), 69-88.
- Dilçin, C. (1995). *Örneklerle Türk şiir bilgisi* (2. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dizdaroğlu H, (1976). Halk şiirinde tür ve biçim sorunu. *Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri, 27-29 Ekim 1975, Konya, Türkiye, Bildirileri içinde* (s. 229-235). Ankara: Konya Turizm Derneği Yayınları.
- Duymaz, R. (2007). *Âşık Veysel'in estetiği*. Erişim adresi: http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/recep_duymaz_asik_veysel_estetik.pdf
- Ergülen H. (2015). Âşık Veysel şiirinde Alevi-Bektaşî düşüncesinin cumhuriyet düşüncesiyle yakınlığı. *Dünya ozanı Âşık Veysel sempozyumu bildirileri I, 24-25 Mayıs 2015, Sivas, Bildiriler içinde* (s. 43-52). Sivas: Sivas 1000 Temel Eser.
- Erseven, İ. C. (1974, Nisan). Âşık Veysel'i anarken. *Halay Dergisi*, 1 (4), 6-7-32.
- Eyüboğlu, S. (1974, Nisan). Halk şiiri ve Âşık Veysel. *Yelken Dergisi*, 194,12-13.
- Gökçe, E. (1982, Temmuz). Âşık Veysel üzerine. *Yaba Yazın Dergisi*, 23, 1.
- Gökyay, O. Ş. (Mart, 1974). Veysel, şiirleri ve yaptığı. *Türk Folklor Araştırması Dergisi*, 15 (296), 6099.
- Gölpınarlı, A. (1969). *100 soruda tasavvuf* (2. baskı). İstanbul: Gerçek Yayınevi.

- Günay, U. (1992). *Türkiye’de âşık tarzı şiir geleneği ve rüya motifi* (2. baskı). İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Günay, U. (1993, Temmuz). Âşık Veysel ve âşık tarzı şiir geleneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 21-42.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar* (2. baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Halıcı, F. (1973, Nisan). Âşık Veysel. *Çağrı Dergisi*, 17 (183), 3-4.
- Halıcı, F. (1992). *Âşıklık geleneği ve günümüz halk şâirleri güldeste*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Hökelekli, H. (1993). *Din psikolojisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hökelekli, H. (2012). *Din psikolojisine giriş* (2. baskı). İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Psikoloji, din ve eğitim yönüyle insanî değerler*. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları.
- Hökelekli, H. ve Gündüz, G. (2007). Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğitimleri. R. Kaymakcan ve diğerleri (Ed.). *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, 26-28 Kasım 2004, İstanbul, Türkiye, Bildiriler* içinde (s. 371-396). İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları.
- Işık C. (2015). Âşık Veysel ve Alevilik. *Dünya ozanı Âşık Veysel sempozyumu bildirileri I, 24-25 Mayıs 2015, Sivas, Bildiriler* içinde (s. 83-102). Sivas: Sivas 1000 Temel Eser.
- Kaftancıoğlu, Ü. (1979, Şubat), Ölümünü altıncı yılında Veysel. *Türk Dili ve Edebiyat Dergisi*, (39) 329, 86-95.
- Kalafat Y. (2015). Mitoloji-tasavvuf ilişkilendirmesinde Âşık Veysel’de toprak. *Dünya ozanı Âşık Veysel sempozyumu bildirileri I, 24-25 Mayıs 2015, Sivas, Bildiriler* içinde (s. 139-151). Sivas: Sivas 1000 Temel Eser.
- Kara, R. ve Tören, A. (2011). Âşık Veysel’in şiirlerinde eğitim. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 46, 127-144.
- Karaaliğlu S. K. (1966). *Türk şiir sanatı*. İstanbul: İnkılap ve Aka kitabevleri.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karataş, T. (2002, Eylül). Âşık Veysel’in şiirini besleyen üç önemli unsur: çileli hayatı, gelenek ve yerlilik. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 2002/II (609), 688-695.
- Kaplan, M. (1988). *Şiir tahlilleri 2 cumhuriyet devri Türk şiiri* (4. baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaya, D. (2010). *Âşık Veysel’de millî birlik düşüncesi ve vatan sevgisi*. Erişim Adresi:
http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/dogan_kaya_asik_veysel_vatan_sevgisi.pdf
- Kaya, D. (2011). *Âşık Veysel* (2. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.

- Kaya D. (2015). Âşık Veysel (1894-21 Mart 1973). *Dünya ozanı Âşık Veysel sempozyumu bildirileri I, 24-25 Mayıs 2015, Sivas, Bildiriler içinde* (s. 31-41). Sivas: Sivas 1000 Temel Eser.
- Kavcar, C. (1982). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk Edebiyatı* (4. baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Kızılcıkelik, S. ve Erjem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji terimleri sözlüğü* (2.baskı). Ankara: Atilla Kitabevi.
- Köprülü, F. (1989). *Edebiyat araştırmaları* (3. baskı). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Köşik, H. S. (2013). Nûşirevân-ı Âdil'in hikmetlerini içeren mensur bir nasihat-nâme. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 135-144.
- Köylü, M. (Ed.). (2016). *Teoriden pratiğe değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kuçuradi, İ. (1998). *İnsan ve değerleri değer problemi* (2. baskı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kurtoğlu, F. S. (2017). Âşık Veysel'in Şiirlerini Değerler Eğitimi Açısından Okumak. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 83, 101-123.
- Kuşdil M. E. ve Kağıtçıbaşı Ç. (2000, Haziran). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15 (45), 59-76.
- Külebi, C. (1983). Halk yazınımız ve Âşık Veysel. *Türk Dili ve Edebiyat Dergisi*, 46 (377), 257-265.
- Kültür Bakanlığı [KB]. (1999). *Dostlar seni unutmadı Âşık Veysel*. Ankara: Plaka Basımevi.
- Makal, T. K. (1973). *Âşık Veysel hayatı, sanatı, eserleri*. İstanbul: Ararat Yayınevi.
- Makal, T. K. (1982, Nisan). Veysel'e kör bakanlar. *Türk Edebiyat Dergisi*, 9 (102), 47.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6-8. Sınıflar) öğretim programı*, Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2010). 18. *Millî Eğitim Şurâsı*. Erişim Adresi: https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2014). 19. *Millî Eğitim Şurâsı*. Erişim Adresi: http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/35/27/719973/dosyalar/2015_02/02041116_19.millieitimiraskararlar.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2015a). *Değerler eğitimi yönergesi*. Erişim Adresi: http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015_02/09093609_degerleregiti.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2015b). *Türkçe dersi (1-8. Sınıflar) öğretim programı*, Erişim Adresi: <http://img.eba.gov.tr/146/80f/95c/120/2d9/2b4/59f/983/ad9/4ac/f33/5f5/696/426/002/14680f95c1202d92b459f983ad94ac335f5696426002.pdf>

- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2017). *Türkçe dersi (1-8. Sınıflar) öğretim programı*, Erişim Adresi: http://www.dersturkce.com/medya/www.dersturkce.com-2017_TuRKcE_OGRETIM_PROGRAMI.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Türkçe dersi (1-8. Sınıflar) öğretim programı*, Erişim Adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812312239736-T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202018.pdf>
- Millî Eğitim Temel Kanunu. (1973, 14 Haziran). *Resmi Gazete* (Sayı: 1739). Erişim Adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Nas, R. (2004). *Örneklerle çocuk edebiyatı* (2. baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Nasrattınoğlu, İ. Ü. (1992). Doğumunun 110. yıldönümü dolayısıyla âşıklardan yüce Atatürk'e deyişler –güldeste-. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Oğuz, Ö. M. (2001). *Halk şiirinde tür şekil ve makam*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Oğuzcan, Ü. Y. (Ed.). (2001). Dostlar beni hatırlasın Âşık Veysel hayatı ve bütün şiirleri. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- Oğuzkan, A. F. (2010). *Çocuk edebiyatı* (9. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Oy, A. (1974, Mart). Görmeyen gözlerdeki aydınlık. *Türk Folklor Araştırması Dergisi*, 15 (296), 6920-6921.
- Öz, G. (1994). Bütün yönleriyle Âşık Veysel yaşamı sanatı şiirleri. Ankara: Ayyıldız Yayınları.
- Öz, G. (1997). Anı, makale ve röportajlarla Âşık Veysel antolojisi. Ankara: Uyum Yayıncılık.
- Özbay, M. ve Tayşi, E. K. (2011, Kasım). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe öğretimi ve değer aktarımı açısından önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1 (1), 21-31.
- Özbudun, E. (1986). Gençlik ve demokrasi eğitimi. *II. Millî Gençlik Kongresi, 6-8 Kasım 1986, Konya, Bildiriler* içinde (s. 115-127). Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir A. (2010). *İki kapılı handa Âşık Veysel*. İstanbul: Sivas Platformu Yayınları.
- Özdemir, A. (2015). Tasavvuf felsefesi içinde Âşık Veysel. *Dünya ozanı Âşık Veysel sempozyumu bildirileri I, 24-25 Mayıs 2015, Sivas, Bildiriler* içinde (s. 113-123). Sivas: Sivas 1000 Temel Eser.
- Özdemir C. (2011). *Âşık tarzı Türk şiirinde Osmanlı toplum hayatı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Özdemir S. D. (2015). Âşık Veysel'in şiirlerinde sosyal eleştiri. *Dünya ozanı Âşık Veysel sempozyumu bildirileri I, 24-25 Mayıs 2015, Sivas, Bildiriler* içinde (s. 199-208). Sivas: Sivas 1000 Temel Eser.
- Özen, K. (2009). Selam olsun kucak kucak Âşık Veysel hayatı ve şiirleri (2. baskı). İzmir: Duvar Yayınları.

- Özensel, E. (2003, Temmuz). Sosyolojik bir olgu olarak değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 217-240.
- Özmen, İ. (1998). *Alevi-Bektaşî şiirleri antolojisi cilt: V (20. Yüzyıl)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özünel E. Ö. (2015). Görmeyenin gözünden gördüklerimiz: Âşık Veysel şiirinde doğa, renk ve imgeler. *Dünya ozanı Âşık Veysel sempozyumu bildirileri I, 24-25 Mayıs 2015, Sivas, Bildiriler içinde* (s. 189-197). Sivas: Sivas 1000 Temel Eser.
- Parlatır, İ. (1993, Mayıs). Dağlar çiçek açar Veysel dert açar. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 1993/1 (497), 333-341.
- Pehlivan, B. (1984). Aşık Veysel yaşamı, sanatı, şiirleri üzerine bir inceleme. İstanbul: Deniz Kitapları Yayınevi.
- Sakaoğlu, S. (1973, Mayıs). *Veysel'de Sivrialan ve Sivas hasreti. Sivas Folkloru Dergisi*, 1 (4), 8-10.
- Sakaoğlu S. (2002). Varsağı mı, sekizli koşma mı?. *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı, 26-28 Mayıs 2000, Mersin, Türkiye, Bildiriler içinde* (s. 621-643). Ankara: Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Sınar, A. Ç. (2006). Çocuğa büyü bir dünyanın kapılarını açmak. *Millî Eğitim Dergisi*, 172, 175-182.
- Sınar, A. Ç. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Morpa Yayınları.
- Şahin H. İ. (2015). Âşık Veysel'de gelenek ve bireysellik. *Dünya ozanı Âşık Veysel sempozyumu bildirileri II, 24-25 Mayıs 2015, Sivas, Bildiriler içinde* (s. 133-150). Sivas: Sivas 1000 Temel Eser.
- Şener, H. (2013). Hayriyye-i Nabi'de Aktarılan Değerler. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (1), 2501-2524.
- Şimşek E. (2016). Âşık Veysel'in âşıklık geleneği içerisindeki yeri üzerine bir değerlendirme. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 9, 117-126.
- Şirin R. (2000). *99 soruda çocuk edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Turan M. (1994). *Aşık Veysel yaşamı-sanatı-şiirleri*. Ankara: Prospero Yayınları.
- Turan M. (2004). *Aşık Veysel*. Erişim Adresi: <http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/38.php>
- Tutu, S. B. (2008). *Âşık Veysel Şatıroğlu (Hayatı, Eserleri ve Müzik Kimliği)*, Doktora Tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, İzmir.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2011). *Türkçe sözlük* (11. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ulusoy, K. ve Dilmaç B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Uyguner, M. (1968, Aralık). Âşık Veysel üzerine. *Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 19 (207), 538-542.

- Uyguner, M. (1971, Mayıs). Âşık Veysel'in tasavvufa dönük şiirleri. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 24 (236), 144-150.
- Yalçın, Ö. (2000). *Âşık Veysel dramı, sanatı şiirlerinden seçmeler*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Yalçın, A. ve Aytaş G. (2005). *Çocuk edebiyatı* (3. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi eğitimde yeni ufuklar* (2. baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yardımcı, M. (2008). Başlangıcından günümüze Türk halk şiiri anonim halk şiiri, âşık şiiri, tekke şiiri (6. baskı). Ankara: Ürün Yayınları.
- Yardımcı, M. (2013). *Âşık Veysel'in şiir dünyasında geleneğe bağlı unsurlar*. Erişim Adresi: <http://www.kulturevreni.com/15-80.pdf>
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 19, 499-522.
- Yıldırım, C. (2018). *Âşık Veysel*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, Y. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, N. (1996). *Âşık Veysel (Millî Kültürümüzdeki Yeri)*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Yurdusev, H. (1981, Kasım). Sözleriyle Âşık Veysel'in şiir anlayışı. *Gülpınar Dergisi*, 6 (67), 16-17.
- Yurduşen, Y. (2013). *Âşık Edebiyatı Halk Şiiri'ndeki Eğitsel ve Öğretisel Unsurlar (Âşık Veysel Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Sivas.